

”Myö ei ihan helpolla sitten päästetä meidän hyppysistä kettään irti”-Asumisneuvojen keinot ehkäistä häättöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä

Anni Kallio
Yhteiskunta- ja
kulttuuritieteiden
yksikkö
Pro gradu- tutkielma
Syksy 2015

KALLIO ANNI: ”Myö ei ihan helpolla sitten päästetä meidän hyppysistä kettään irti” –
Asumisneuvojien keinot ehkäistä häättöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä.
Pro gradu -tutkielma, 72 s.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Suvi Raitakari
Lokakuu 2015

Tämän tutkielman tavoitteena on tutkia minkälaisia keinoja asumisneuvojat käyttävät työssään ehkäistäkseen häättöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä sekä sitä minkälaisia kuvauksia asumisneuvojat itse antavat työskentelystään, ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Tutkielmani on tapaustutkimus, joka paikantuu erään keskisuuren suomalaisen kaupungin asumisneuvoja hankkeeseen. Asunnottomuuskysymys on erittäin ajankohtainen Suomessa, ja asunnottomuuden ja varsinkin pitkäaikaisen asunnottomuuden torjumiseksi on tehty jo paljon hyvää kansallisella tasolla. Tutkimuksella olen halunnut tuoda esiin asumisneuvonnan tärkeyttä asunnottomuuskysymyksen käsittelyssä.

Tutkielmani teoriaosuus tarkastelee asunnottomuuden yleisiä määritelmiä, asunnottomuuden riskiä kasvattavia syitä sekä niitä keinoja, joilla asunnottomuuteen on maassamme pyritty puuttumaan. Tutkimuksen tarkemmat tavoitteet määrittävät kahden tutkimuskysymyksen kautta. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla haen vastausta siihen, minkälaisia keinoja asumisneuvonnan kotikäyntityössä käytetään asunnottomuuskierteen katkaisemisessa ja asumiskyvyn parantamisessa. Toisen tutkimuskysymyksen avulla taas nostan tarkastelun kohteeksi asumisneuvojien omia kuvauksia työnkuvastaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Tutkielmani aineisto koostuu asumisneuvonta- hankkeen seitsemästä kotikäynnistä, jotka nauhoitin sekä kolmesta työntekijän haastattelusta. Tutkittavien anonymiteetin säilyttämiseksi tutkielmassa ei paljasteta tutkimukseen osallistuneen kaupungin nimeä. Tutkielmani aineistonkeruumenetelmät ja metodologia sijoittuvat löyhästi etnografiaan. Menetelmänä aineiston analyysiin olen käyttänyt aineistolähtöistä teemoittelua. Tarkoitukseni ei ole antaa mitään tyhjentävää kuvaa asumisneuvojan työstä yleisesti vaan kiinnostukseni kohdistuu nimenomaan asumisneuvontatyössä käytettävän ennaltaehkäisyn näkökulmaan.

Tutkimukseni keskeisimmät tulokset osoittavat sen, että asumisneuvontatyö on hyvin monipuolista ja asumisneuvojilla on monia erilaisia rooleja asiakkaiden tukemisessa. Asumisneuvojat toimivat tärkeänä linkkinä asiakkaan ja muun viranomaisverkoston välillä. Ennaltaehkäisyn näkökulma tulee tutkimustuloksissa vahvasti esille. Tutkielman tuloksista käy myös ilmi, kuinka asumisneuvojat tasapainoilevat paternalististen– sekä asiakkaan vastuita ja velvollisuuksia korostavien työskentelytapojen välillä.

Avainsanat: asunnottomuus, asumisneuvonta, kotikäynti, sosiaalityö

KALLIO, ANNI: "We don't easily let go"- The ways housing counsellors try to prevent evictions and the threat of homelessness on home visiting work.

Master's Thesis, 72 pages.

Social Work

Supervisor: Suvi Raitakari

October 2015

The objective of this Master's Thesis is to examine what kind of working methods housing counsellors use in their work when they try to prevent evictions and the threat of homelessness on home visiting work. Also the depositions the home counsellors themselves give from their work of early intervention on homelessness. This Thesis is a case study that is localized to a medium-sized Finnish town housing counsellor project. Homelessness has become an exceedingly current issue in Finland, and a considerable amount of good work has already been done especially with long-term homelessness at a national level. With this research, I wanted to articulate the importance of house counselling on the question of homelessness.

Theoretical framework in my thesis examines general terms of homelessness, reasons that led to homelessness and also methods that have been used to intervene in this issue in Finland. The exact aims of the thesis are defined by two research questions. With my first research question, I hope to seek an answer to what kind of working methods are used in home visiting work in order to intercept the cycle of homelessness, and improve the clients' ability to live. With my second research question on the other hand, I wish to raise home counsellors' own depictions of their job description on early prevention of homelessness and look at the question from this point of view.

The research data consists of the housing counselling project's seven home visits conducted by the housing counsellor, as well as interviews from three employees, who are all part of the same project. Due to confidentiality and to ensure the anonymity of those people, who participated in my research I shall not disclose the name of the city, in which the research was done. Data collection and research methodology I used in my research was loosely based on ethnography. As for my method of analysing data, I used thematic analysis to analyse the data that I collected in this research. The point of my research is not to receive comprehensive answers to how housing counsellors generally work; instead my interest focuses specifically on the perspective of home counselling's method on early prevention of homelessness.

Pivotal results of my research indicate that home counselling is very diverse work and that home counsellors have many different roles when supporting the service user. As such, home counsellors work as an important link between the client and authority network. Early prevention appears as the strongest element in the research results. The results show how home counsellors balance between working methods that emphasize paternalistic practices, client's responsibilities and obligations.

Keywords: homelessness, house counselling, home visit, social work

1 Johdanto	4
2 Tapaustutkimus asumisneuvontahankkeesta	8
3 Asunnottomuuden määrittely	10
4 Asunnottomuuden syyt	14
4.1 Sosiaaliset ongelmat	14
4.2 Marginalisaatio asunnottomuuden taustalla.....	17
4.3 Häätö	19
5 Keinot asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn	21
5.1 Rakenteelliset keinot.....	23
5.2 Yksilölähtöiset keinot.....	27
6 Tutkimuksen toteuttaminen	31
6.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	31
6.2 Etnografinen viitekehys ja eettiset kysymykset	32
6.3 Työntekijöiden havainnointi sekä teemahaastattelut.....	35
6.4 Aineistolähtöinen teemoittelu analyysimenetelmänä.....	37
7 Asumisneuvojan keinot asunnottomuuden ehkäisemisessä	39
7.1 Psykososiaalinen tukityö	39
7.2 Apuna sopivan ”asuinpaikan” löytymisessä	45
7.3 Ennaltaehkäisevä työote.....	48
7.4 Kriisityö.....	57
8 Johtopäätökset.....	60
9 Lähteet.....	66

1 Johdanto

Asunnottomuus on suomessa ajankohtainen ja monisyinen yhteiskunnallinen ilmiö, jota on yritetty poistaa valtiovallan taholta jo usean vuosikymmenen ajan. Vaikka asunnottomuus koskettaakin määrällisesti pientä osaa kansalaisista, se on kuitenkin yksi yhteiskuntamme sosiaalisen syrjäytymisen näkyvimmistä muodoista. (”Nimi ovela”, 2007, 4-5.) Asunnottomuuskysymys on erittäin ajankohtainen Suomessa, ja asunnottomuuden ja varsinkin pitkäaikaisen asunnottomuuden poistamiseksi on tehty paljon hyvää kansallisella tasolla. Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan sisältyvän vuosille 2012–2015 ajoittuvan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman perustavana lähtökohtana oli se, että mahdollisuus kotiin eli ”omaan nimeen ovela” kuuluu jokaisen ihmisoikeuksiin. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2012–2015.) Tässä tutkielmassa tutkin kotiin vietäviä asumisneuvonnanpalveluja erään keskisuuren suomalaisen kaupungin asumisneuvonta hankkeen työmuotona. Osa asiakkaista oli asunnottomia tutkimushetkellä, mutta asumisneuvonta ulottui koskemaan myös heitä. Hankkeen tavoitteina oli kehittää aikuissosiaalityöhön yhteistyömallia, jolla pyritään ennaltaehkäisemään erityisesti asumishäiriö- ja rästivuokrahäädöistä johtuvaa asunnottomuutta sekä vähentää häättöjen, etenkin

häiriöhäätöjen määrää. Kehittämisen kohteena olivat myös sellaiset menetelmät, joilla tuetaan asukkaan omia voimavaroja ja ehkäistään syrjäytyminen asunto- ja työmarkkinoilta.

Asunnottomien palveluiden vallitseva paradigma yli 20 vuoden ajan on ollut portaittainen kuntoutumis- ja asumispolkumalli. Sosiaalisten ongelmien kasautuessa asunto on täytynyt ansaita, vaikka asunto on kaikkien ihmisten perusoikeus. Tämän ansaintaperiaatteeseen perustuvan mallin tilalle on vähitellen muodostumassa Yhdysvalloissa 1990- luvulla luotu Pathways to Housing - malli eli Asunto ensin -periaate. (Granfelt 2010; Kettunen 2010; Pakarinen 2011, 35.) Malli on luotu erityisesti vastaamaan pitkäaikaisasunnottomien sekä mielenterveys- että päihdeongelmaisten tarpeisiin. Malli perustuu ajatukseen, että asunto on jokaisen kansalaisen perusoikeus, eikä sitä tarvitse ansaita. Sen sijaan asunto nähdään perusedellytyksenä kuntoutumiselle ja toipumiselle. (Gulcur, Padget & Tsemberis 2006, 77.) Asunto ensin -periaate vaatii koko yhteiskunnan palvelujärjestelmässä perustavaa ajattelutavan muutosta: asunto ja asuminen on käsitettävä jokaisen ihmisen ensisijaisena perustarpeena. Riittävän ja tarkoituksenmukaisen asuntotuotannon lisäksi periaatteen soveltaminen vaatii kattavaa ja tehokasta palveluohjausta, erilaisia tukipalveluja sekä hallintorajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä, jotta mahdollisimman moni sairauksista ja rajoituksista huolimatta pystyy asumaan omassa kodissa. (Tsemberis 2010; Pakarinen 2011, 35.)

Asunnottomuuden uhan alla eläville ihmisille täytyy siis taata riittävästi tukea asumiseen, jotta asunnottomuuden riski vähenee tai poistuu kokonaan. Asumisneuvonta on yksi näistä toimenpiteistä, joita on kehitetty ennaltaehkäisemään asunnottomuutta. Suomessa asumisneuvonnan juuret voidaan paikantaa Jyväskylän Kuokkalaan. Vuonna 1990 Jyväskylässä toteutettiin kolmivuotinen Kuokkalan lähiöuudistusprojekti. Projektin lähtökohtana oli yksilöiden ja koko asuinyhteisön asuinolojen parantaminen vahvistamalla asukkaiden ja viranomaisten yhteistyötä sekä luomalla alueelle toimivia palveluita. (Syrjänen 1991, 100.)

Asumisneuvonnalla pyritään turvaamaan yksilön asumisen jatkuvuus puuttumalla niihin sosiaalisiin ongelmiin, jotka ovat useasti kasaantuneet asumisen ympärille. Syitä asiakkuuteen voivat olla vuokranmaksuvaikeudet, häätöuhat, asunnon huono hoito, naapuruston häiriköinti, jatkuvat asunnon vaihdot sekä asunnottomuus. Murto (2003, 3). Asumisneuvontatoiminta on menetelmä, joka säästää taloudellisia kustannuksia, koska asukkailla on mahdollisuus saada apua varhain, ennen kuin ongelmat ovat kasvaneet suuriksi ja kalliiksi hoitaa. Laitospaikka- ja kriisiasuminen maksaa yhteiskunnalle enemmän kuin asukkaan tukeminen hänen omassa kodissaan, mikäli asukkaalla on muuten edellytyksiä avopalveluin tuettuna asua itsenäisesti omassa kotonaan. Asukas saa

asumisneuvojalta apua asumisensa eri ongelmiin kokonaisvaltaisesti, eikä häntä siirrellä taholta toiselle. (Haapanen 2004, 36.)

Asunnottomuuteen johtava kehitys saa joissakin tapauksissa alkunsa hädöstä, mistä voi myöhemmin seurata ongelmien kasautumista (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 9). Asumisneuvojien työssä yksi tärkeimmistä tehtävistä on häätöjen vähentäminen ja niiden ehkäisy. Häädöillä on vakavia taloudellisia sekä inhimillistä kärsimystä aiheuttavia seurauksia, kuten perheiden hajoamista sekä lasten perusturvallisuuden heikkenemistä. Lapsiperheet joutuvat hädetyiksi kuitenkin verrattain harvoin ainoastaan maksamattomien vuokrien takia. Usein hädetyillä lapsiperheillä on myös muita ongelmia, jotka voivat johtaa jopa lasten huostaanottoon. (Kärkkäinen 1996, 21-22.) Varady ja Schuman (2007, 320) ovatkin tuoneet tutkimuksessaan esiin myös asumisneuvonnan paternalistisen näkökulman. Jotkut asukkaat kuitenkin tarvitsevat holhoavia neuvoja, jotta häätö voidaan ennaltaehkäistä. Asumisneuvonnassa lähdetään siitä, että esimerkiksi alkoholiongelmaisen vuokralaisen täytyy ottaa vastuuta omasta käytöksestään, vaikkakaan itse juomiseen ei varsinaisesti voidakaan puuttua. Tämän lähtökohdan voi nähdä myötäilevän yksilön vastuuta korostavaa ajattelua.

Erilaiset sosiaaliset ongelmat sekä marginaalissa eläminen lisäävät myös osaltaan asunnottomuuden uhkaa. Jokinen ja Juhila (1987) ovat tuoneet jo 80-luvun lopulla esiin yhteiskunnan arvojen kovenemisen ja ”syrjäyttämisen” problematiikan. Syyt arvojen kovenemiseen löytyvät yhä edelleen yhteiskunnan kulutusorientaatiosta sekä jatkuvasta talouskasvun ihannoimisesta. Ihmisarvo määräytyy sen mukaan, kuinka tuottava hän yhteiskunnan näkökulmasta on. Yksilö on itse vastuussa hyvinvoinnistaan, ja sosiaaliset ongelmat ovat yksilön itsensä aiheuttamia. Nämä yhteiskunnan kehityspiirteet heijastavat myös asuntopolitiikkaan. (Mt, 88—89.) Yhteiskunnassa näkyvä eriarvoistuminen heijastuu myös asumiseen, ja voidaan ajatella, että myös sosiaali- ja terveydenhuollossa tapahtuneilla palvelurakenteiden muutoksilla laitoshoidosta avohoitoon siirtymiseen lienee yhteyttä asunnottomuuteen. Avohoidon palvelut eivät kehittyneet yhtä nopeasti kuin laitoksista uloskirjautuminen tapahtui. (Asunnottomuuden vähentämisohjelma 2001–2003, ympäristöministeriön moniste 73, 10.) Ilman vakituista asuntoa on hankala käydä töissä ja ansaita elantoa. Ilman taloudellista vakautta vuokranmaksukyky heikkenee entisestään, ja kerran asunnostaan häädety on vaikea saada uutta asuntoa. Eläminen ilman asuntoa voi lopulta johtaa myös ongelmien kasautumiseen, sillä pienenä alkanut ongelma voi asunnottomuuden myötä kasvaa ja edistää muiden ongelmien syntyä. Asunnottomuus on yksi sosiaalisen syrjäytymisen voimakkaimmista muodoista. (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 14.)

Oma mielenkiintoni tällä asunnottomuuden kentällä kohdistuu asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja nimenomaan asumisneuvojen rooliin asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Olen halunnut tutkielmassani tuoda esiin niitä konkreettisia keinoja, joilla asumisneuvot voivat tukea asiakkaidensa asumiskykyä, ja sitä kautta pienentää asunnottomuuden riskiä. Olen aikaisemmassa työssäni Tampereen kuntoutumiskeskuksen katkaisuhuito-osastolla selvittellyt useasti asiakaskunnan asunnottomuus ongelmia. Kun asunto menee alta, menee siinä asunnon mukana osa ihmisarvoa, ja pahimmassa tapauksessa ihminen luovuttaa yrityksissään ratkaista muita ongelmiaan. Asunnottomalla ihmisellä ei ole sitä perusturvaa, jonka pohjalta voi ponnistaa kohti parempaa elämää.

Se, kuinka päädyin tutkimaan juuri tätä hanketta on Tampereellakin toimineen Nimi ovela -hankkeen silloisen koordinaattori Jenni Mäen ansiota. Tapasin Jennin syksyllä 2010 aloittaessani graduseminaaria ja miettiessäni graduni aihetta. Minua oli jo kauan kiinnostanut asunnottomuus, ja saadessani sähköpostiini viestin, jossa kerrottiin että Nimi ovela -hanke tarjoaa pro gradu -tutkielmaa tekeville opiskelijoille mielenkiintoisia aiheita asunnottomuudesta, otin viipymättä yhteyttä hankkeen koordinaattoriin. Sovimme Jennin kanssa tapaamisen, jossa kerroin alustavia ajatuksiani suhteessa tutkielmani aiheeseen, ja sopiva tutkimuskohde taisi löytyä melko helposti.

Tutkielmani teoriaosuus koostuu luvuista 3-5. Teoriaosuudessa olen käsitellyt mm. asuntopoliittikkaa, sillä asuntopoliittiset päätökset ovat keskeisessä asemassa asunnottomuuden ehkäisyssä ja poistamisessa. Ne ohjaavat asunnottomuuden torjumiseksi tehtyjä ratkaisuja sekä aiheuttavat välillisesti asunnottomuuden taustalla piileviä sosiaalisia ongelmia. Teoriaosuus pyrkii myös valaisemaan asunnottomuuden, asumisen ja asuttamisen sekä tuetun asumisen käsitteitä. Tutkielmani kolmannessa luvussa käsittelen erilaisia asunnottomuuteen liittyviä määritelmiä. Asunnottomuutta on tutkittu maailmalla ja Suomessa laajasti, eikä käsitteen määrittelemine ole yksiselitteistä (Kärkkäinen 1998, 5-6). Luvussa neljä olen perehtynyt asunnottomuuden taustalla piileviin yhteiskunnallisiin ja yksilöllisiin ongelmakohtiin. Luku viisi käsittelee erilaisia asunnottomuutta ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä; suurimpina näistä asumisneuvonta ja sosiaalinen isännöinti, joita käyttämällä on saatu hyviä tuloksia asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Nämä kaksi käsitettä sekoittuvat helposti toisiinsa, joten pidän tärkeänä tutkielmani asetelman kannalta tuoda esiin myös sosiaalisen isännöinnin näkökulman ja painopisteen. Luvussa kuusi esittelen tutkielman etenemisen sekä tutkimuskysymykset. Lisäksi perehdytän lukijan tarkemmin aineistooni

ja käytettyihin aineistonkeruumenetelmiin sekä analyysitapaan. Luvussa seitsemän esittelen analyysin tulokset. Luku kahdeksan on johtopäätöksiä.

2 Tapaustutkimus asumisneuvontahankkeesta

Tämä tutkimus on tapaustutkimus erään keskisuuren suomalaisen kaupungin vuoden 2009 heinäkuusta alkaen toimineesta asumisneuvontahankkeesta. Tapaustutkimus voidaan määritellä empiiriseksi tutkimukseksi, joka monilla erilaisilla tavoilla hankittujen tietojen avulla tutkii jotain tiettyä tapahtumaa tai toimivaa ihmistä tietyssä ympäristössä. (Metsämuuronen 2000, 210; Yin, 1983, 23.) Toisaalta tapaustutkimus voidaan määritellä myös toiminnassa olevan tapahtuman tutkimiseksi. Tapahtuma voi olla esimerkiksi yksilö, ryhmä, koulu, asiakasryhmä, sairaala tai osasto. (Metsämuuronen 2000, 210-211.) Tässä tutkielmassa tapahtumana on asumisneuvonta hanke, jonka analysoimisen avulla pyritään tuottamaan tietoa asumisneuvojen toimintatavoista asunnottomuuden ennaltaehkäisemisessä. Tunnistettavuussyistä en tee seuraavassa hankkeen kuvauksessa viittauksia hankkeesta tuotettuun materiaaliin.

Hanke oli osa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa vuosina 2009–2012. Hankkeella tähdättiin vuosina 2009–2012 häiriöilmoitusten ja vuokratähtien syntymisen ennaltaehkäisyyn sekä kustannuksiltaan kalliiden laitospaikkojen vähentämiseen asumisneuvojen välittömän puuttumisen ja kotiin annettavan tuen tehostamisen avulla. Tavoitteena oli luoda moniammatillinen yhteistyömalli, joka vähentää häätöjä nykyisestä oleellisesti sekä vähentää kalleimmassa tuki- ja palveluasunnoissa asuvien määrää ja tuottaa tukea omaan asuntoon.

Yksi hankkeen tavoitteista oli kehittää aikuissosiaalityöhön yhteistyömallia, jolla voidaan ennaltaehkäistä erityisesti asumishäiriö- ja rästivuokrahäädöistä johtuvaa asunnottomuutta. Kehittämisen kohteena olivat myös sellaiset menetelmät, joilla tuetaan asukkaan omia voimavaroja ja ehkäistään syrjäytyminen asunto- ja työmarkkinoilta. Hankkeen avulla pyrittiin myös keventämään asumispalveluja raskaasta asumispalvelusta itsenäiseen tai kevyesti tuettuun asumiseen ja toisaalta palveluasumisesta itsenäisempään asumiseen. Lisäksi hankkeen tavoitteena oli vähentää häätöjen, etenkin häiriöhäätöjen, määrää sekä luoda yhteisesti sovitut menettelytavat häätöjen ennaltaehkäisemiseksi ja kehittää yhteistyötä häätötilanteessa.

Yksi hankkeen tarkoituksista oli vähentää syrjäytymistä sekä edistää vaikeasti työllistyvien mahdollisuutta työllistyä ja osallistua erilaisiin työllistämistoimenpiteisiin. Asunnottomaksi joutuminen voi olla este työssäkäynnille tai opiskelulle. Asunnottomaksi päädytään yleensä häiriö- tai rästivuokrahäätöjen vuoksi. Tarjoamalla tukea ja etsimällä erilaisia ratkaisuja jo häiriöiden alkuvaiheessa palveluohjaajan ja sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijän yhteistyöllä yhdessä vuokranantajan kanssa saadaan aikaan tuloksia. Tällöin vältytään vakavalta syrjäytymiseltä myös muilla elämän osa-alueilla. Asunnottomia ja henkilöitä, joilla on vajeita asumistaidoissa ja asumiskyvyssä, asutetaan kunnille korkeita kustannuksia tuottavissa asumispalveluissa. Koska palvelujen ostoa ei voida rajattomasti lisätä, on tarkoituksenmukaista saada näissä asuinpaikoissa asuvien joukkoon vaihtuvuutta ja saada kuntoutuneet asukkaat asumaan takaisin normaaliin asuntokantaan. Tässä toiminnassa hyödynnettiin projektin työntekijöitä. Samalla pyrittiin kehittämään ratkaisukeskeisiä menetelmiä käyttävä malli, jonka avulla saadaan myös lähipiiri mukaan asukkaan asumisen onnistumiseksi.

Hankkeen välittöminä kohderyhminä olivat sosiaalityöntekijät ja vuokratyöyhtiöiden työntekijät eri kunnissa. Sosiaalityön vaikuttavuutta ja tuottavuutta kyettiin hankkeen avulla parantamaan uuden toimintamallin kehittämisen kautta. Välillisinä kohderyhminä olivat taloyhtiöiden häiriövaroituksia saaneet asukkaat sekä rästivuokra-asukkaat (yhteensä noin 200 henkilöä). Lisäksi välillisinä kohderyhminä olivat asumispalveluissa kuntoutuneet asiakkaat, joiden normaaliin asumiseen sopeutumista ja vähitellen työllistymistä tuetaan tehokkaasti (yhteensä noin 100 henkilöä). Omaan tutkielmaani valikoitui seitsemän asiakastapaamista, joissa sain olla mukana seuraamassa sekä sain asiakkailta luvan nauhoittaa tapaamiset. Asumisneuvoja sekä sosiaalityöntekijöitä hankkeessa työskenteli yhteensä kolme (kaksi asumisneuvojaa ja yksi sosiaalityöntekijä). Hankkeen asumisneuvojat sekä sosiaalityöntekijä tekivät jatkuvasti tiiviisti yhteistyötä asiakkaiden omien sosiaalityöntekijöiden kanssa, ja oman näkemykseni mukaan yhteistyö oli alkanut toimia hienosti. Aineistoni koostuu seitsemästä asiakastapaamisesta, viisi näistä tapaamisista tapahtuu asiakkaan kotona, yksi tapaaminen asiakkaan tuttavien luona sekä yksi tapaaminen sosiaalivirastossa. Lisäksi syventävänä materiaalina käytän tutkielmassa kaikkien kolmen työntekijän teemahaastatteluja. Teemat haastatteluihin syntyivät kotikäynneillä toistuvista teemoista, joita halusin haastattelujen avulla syventää.

3 Asunnottomuuden määrittely

Tässä luvussa käsittelen asunnottomuuden määritelmää laajemmassa kontekstissa. Tutkielmani käsittelee asunnottomuuden ennaltaehkäisyä, ja sen puitteissa on tärkeää avata asunnottomuuden käsitettä, mitä sillä kulloinkin tarkoitetaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimani hankkeen toimintatavat tähtäävät asumiskyvyn ja asunnon säilymiseen, toisin sanoen asunnottomuuden uhkan häviämiseen tai ainakin pienenemiseen.

Käsitettä asunnottomuus ei voi määritellä yksiselitteisesti, sillä se on ilmiö, joka ymmärretään eri tavalla eri maissa, riippuen kunkin maan oloista ja niistä traditioista, mistä lähtökohdista tätä ongelmaa on lähestytty. Suomalaiseen arkisanastoon ja viralliseen kielenkäyttöön käsite on juurtunut jo 1970-luvun loppupuolelta lähtien. (Kärkkäinen 1998, 5–6.) Asunnottomuudella on Suomessa takanaan pitkä ja tunnettu historia. Asumiseen liittyviä vaikeita puuttiloja on esiintynyt maassamme jo vuosikymmenien ajan. Pauluksen (1993) mukaan asunnottomuus on eräs suomalaisen yhteiskunnan vaikeimmista sosiaalisista ongelmista, joka voidaan määritellä ainakin osittain yhteiskunnallisesti muotoutuneeksi. Yhteiskunnan perusrakenteiden muuttuessa (esim. teollistuminen, kaupungistuminen) ovat myös asumisongelmat ja asunnottomuuden muodot samalla muuttuneet. Asunnottomuus onkin nykyään erityisesti urbaani ilmiö, sillä aikaisempien kartoitusten mukaan yli 80 prosenttia maamme asunnottomista majoittuu kaupunkiympäristössä. (Paulus 1993, 11.)

Suomessa pientä väestönosaa koskettava asunnottomuus on marginaalisuudestaan huolimatta näkyvä yhteiskuntapoliittinen ongelma, joka on viime vuosikymmeninä herättänyt valtakunnallisten päättäjienkin kiinnostuksen (Hassi-Nuorluoto 2000, 154; Karjalainen 2010, 138; Kettunen 2010, 387–391). Suomessa asunnottomuuden määrittelyssä on painotettu erityisryhmätarkastelua ja sellaisten asumismuotojen luettelemista, joiden on katsottu sisältyvän asunnottomuuden käsitteen alle. Suomalaisessa asunnottomuuden määrittelyssä, joka on ollut käytössä 1980-luvun puolivälistä saakka, on otettu lähtökohdaksi se paikka, jossa asunnoton pääasiassa oleskelee. Tämä määrittelytapa syntyi pitkälti siitä syystä, että asunnottomat oli näin ollen helpompi löytää ja luokitella heitä sen mukaan missä he majoittuivat. (Kärkkäinen 1998, 10.)

Asunnottomiksi on määritelty tällaiset ihmiset: 1) Ulkona tai sellaisissa tilapäissuojissa elävät, joita ei ole asunnoiksi tarkoitettu. Näitä voivat olla esimerkiksi puutarhamökit, saunakamarit, ulkovajat,

työmaakontit, asuntovaunut tms. 2) Yömajoissa tai kodittomien asuntoloissa elävät. 3) Asunnon puutteen vuoksi hoitokodeissa, ensisuojoissa, tai vastaavassa hoidollisessa yksikössä elävät. 4) Asunnon puutteen vuoksi psykiatrisessa sairaalassa, vanhainkodissa tai kehitysvammalaitoksessa elävät. 5) Vankilasta vapautujat, joilla ei ole asuntoa tai varattua asuntolapaikkaa tiedossa. 6) Asunnon puutteen vuoksi tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona majoilevat. Tähän ryhmään ei lueta vanhempiensa luona asuvia täysi-ikäisiä nuoria. 7) Lisäksi asunnottomiksi luetaan perheet, jotka yhteisen asunnon puuttuessa asuvat erillään tai tilapäismajoituksessa tai sukulaisten ja tuttavien luona. Asunnottomiksi perheiksi katsotaan myös ne ensikodissa asuvat äidit, joilla ei ole asuntoa sekä avoparit, joille on syntymässä lapsi ja joilla ei ole yhteistä asuntoa tiedossa. (Kärkkäinen 1998, 10-11.)

Vaikka sosiaalitoimen peruspalveluita varten asunnottoman on kuuluttava piirteiltään erottuvaan kohderyhmään, Laura Hassi-Nuorluodon (2000, 20) mukaan asunnoton ei viittaa mihinkään selväpiirteiseen ominaisuuteen. Hänen mukaansa ei ole olemassa homogeenistä asunnottomien ryhmää, eivätkä kaikki asunnottomat ole kasautuvasti ja näkyvästi huono-osaisia päihde- ja mielenterveysongelmaisia tai muista sosiaalisista ongelmista kärsiviä. (Mt.) Asunnottomuus vaikuttaa yksilön koko elämään, sillä asuminen on tapa olla yhteiskunnassa ja maailmassa. Yhteiskuntaan integroituminen on asunnottomana äärimmäisen vaikeaa, sillä juuri asuntoa pidetään integroitumisen perusedellytyksenä. Nykyään asunnottomuus on alettu nähdä moniulotteisena kysymyksenä, johon tarvitaan kullekin asunnottomalle kohdistettuja yksilöllisesti räätälöityjä ratkaisuja. (Granfelt 2003, 28.)

Asunnottomuus voidaan karkeasti jaoteltuna määritellä absoluuttiseksi ja suhteelliseksi. **Absoluuttisella asunnottomuudella** tarkoitetaan kadulla, metsässä, rappukäytävillä ja yömajoissa oleskelevien asunnottomuutta. Se on näkyvä sosiaalinen ongelma, ja ilmiön edustajat voidaan nähdä urbaanin köyhyyden ääriryhmänä. Suomessa perinteinen absoluuttisen asunnottomuuden edustaja on ulkona asuva keski-ikäinen tai iäkäs, alkoholisoitunut mies; absoluuttista asunnottomuutta onkin pidetty usein miesten asunnottomuutena, kadulla nyytteineen vaeltavat naiset ovat jääneet pieneksi vähemmistöksi. **Suhteellinen asunnottomuus** ei ole niin konkreettisesti silminnähtävää ja ehdotonta kuin absoluuttinen asunnottomuus. Esimerkiksi erilaisissa laitoksissa, hoito- ja turvakodeissa ja tuttavien luona asuvat ihmiset ovat suhteellisesti asunnottomia. (Granfelt 1998, 54–55.) Suhteellisesta asunnottomuudesta kärsivillä voi jopa olla oma asunto, mutta he joutuvat asumaan silti esimerkiksi turvakodissa kotona jatkuvan väkivallan tai sen uhkan vuoksi (Järvinen 1993, 71–77).

Riitta Granfelt (1998, 174–175) määrittelee kirjassaan kodittomuuden olevan yhteiskuntapoliittinen, ihmissuhteiden ja psyykkisten kokemusten muodostama subjektiivinen kokemus, jota ulkopuolinen ei voi määritellä. Raija Julkusen (2006, 230) mukaan kodittoman elämä on kovaa ja ihmisarvoa alentavaa, ja hän kritisoi sitä ajatusta, että kodittomia pidetään päihdeongelmaisina ihmisinä, jotka ovat riippuvaisia erinäisistä sosiaalityöistä ja ovat itse aiheuttaneet kodittomuutensa.

Uusi asunnottomuus on käsite, jolla pyritään määrittämään vastakohtaa traditionaaliselle asunnottomuudelle; tämän tyypillinen edustaja on alkoholisoitunut yömajan mies. Ryhmiksi, jotka parhaiten edustavat uutta asunnottomuutta, on tyypillisimmin katsottu naiset, nuoret, psyykkisesti sairaat, narkomaanit ja asunnottomat perheet. Uuden asunnottomuuden myötä pelkät asuttamiseen keskittyvät niin sanotut perinteiset asuntolat on korvattu erilaisia tarpeita paremmin vastaavilla instituutioilla. Nämä laitokset ovat yleensä erikoistuneet johonkin erityiskysymykseen, esimerkiksi väkivaltaan, mielenterveys- tai päihdeongelmiin. (Granfelt 1998, 54–56.) Pohjoismaisissa tutkimuksissa asunnottomuutta on usein lähestytty marginalisaation näkökulmasta, jolloin asunnottomuus on määritelty jonkinlaisena monimutkaisen syrjäytymisprosessin päätepysäkinä (Järvinen 1992, 19). Uusi asunnottomuus pitää käsitteenä sisällään määritelmän ihmisen kokonaisvaltaisemmasta huomioimisesta, kun taas traditionaalisessa lähestymistavassa esimerkiksi köyhä alkoholistimies on ainoastaan vailla yösijaa (Granfelt 1998, 56).

Tyypillisestä asunnottomasta on maassamme jo pitkään ollut vallitsevana kuva keski-ikäisestä alkoholisoituneesta yksinäisestä miehestä. Viime vuosina asunnottomuuden luonne on alkanut kuitenkin hitaasti muuttua. Asunnottomat ovat monesti moniongelmaisia, erilaisista päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä, kenties pitkäaikaistyöttömyyden takia syrjäytyneitä ja asuntonsa menettäneitä. (Kärkkäinen 2002, 373.) Myös Hynynen (2005, 7) toteaa, että asunnottomien moniongelmaisuus on kasvanut viime vuosina, eikä avuksi riitä enää monestikaan pelkkä asunnon saaminen, vaan tarvitaan monenlaisia asumisen tukimuotoja ja -palveluja elämänhallinnan tukemiseksi (Mt, 7).

Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Olejniczak (2008, 146) kuvaavat artikkelissaan asunnottomien muodostamaa marginaaliryhmää 'kovaksi ytimeksi'. Tämä ns. kova ydin muodostuu päihdeongelmaisista ja köyhistä ihmisistä, jotka viettävät yönsä porraskäytävissä, roskalaatikoissa, purkutaloissa ja ulkona. Ruokansa he hankkivat roskalaatikoista, varastamalla tai kerjäämällä. Kovan ytimen lukumäärä on pysynyt suunnilleen samana koko 2000-luvun, mutta ongelmat ovat voineet monimutkaistua. Kovan ytimen muodostama ryhmä on aiempaa iäkkäämpää ja

huonokuntoisempaa sekä fyysisesti että psyykkisesti. Vuosia sitten huonokuntoisille asunnottomille oli tarjota laitospaikka, mutta nyt paikkoja ei riitä kaikille. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 146–147.)

Omassa aineistossanikin nousi sama problematiikka esiin. Varsinkin päihteitä käyttävälle huonokuntoiselle asiakkaalle oli asumisneuvojen hankala löytää sopivaa asuinpaikkaa, josta päihteidenkäytön vuoksi ei joudu pois. Vaikka kova ydin muodostuukin marginaalisesta ryhmästä, käsite kuvastaa sitä, miten koventunut asunto- ja talouspolitiikka vaikuttaa heikompiensaisten elämään. Juurinen ja Virtanen-Olejniczak (2008, 141) ihmettelevät artikkelissaan myös sitä, että vaikka Suomessa on lakisääteisiä määräyksiä ja hyvinvointivaltion vastuu, on maassamme silti yhä paljon asunnottomia. Kirjoittajien mielestä on väärin, että niistä asunnottomista, jotka elävät kadulla ja ensisuojuissa, ei huolehdita. Tämä marginaalinen ryhmä jää usein ongelmiseen päätöksiä tehdessä jonon viimeiseksi tai jopa kokonaan sen ulkopuolelle. (Mt.)

Jason Wasserman ja Jeffrey Clair (2011, 77) tarkastelevat niin ikään sitä, miten yhteiskunnan poliittiset ja taloudelliset päätökset vaikuttavat asunnottomien elämään. Heidän mukaansa kadulla asustelevien ihmisten ajatellaan ulkoisten olemustensa perusteella kuuluvan kaikkein syrjäytyneimpään ihmisryhmään. Heillä ajatellaan usein olevan mielenterveysongelmia sekä muita sairauksia, joiden mielletään herkästi kuuluvan automaattisesti asunnottomuuteen. Näin ei asia tietenkään aina ole, ja asunnottomuusilmiöön perehtyneet ihmiset tietävätkin, että asunnottomia ei voi määritellä pelkästään ulkoisen olemuksen perusteella. (Mt.)

Asunnottomuuden kehitystä on Suomessa seurattu 1980-luvun puolivälistä saakka, jolloin asunnottomia oli lähes kaksikymmentätuhatta. Kymmenessä vuodessa 1990-luvun puoliväliin mennessä asunnottomuus oli laskenut alle kymmenentuhannen. (Tiitinen & Ikonen 2007, 1.) Yleisen asuntopolitiikan keinoin asunnottomuus on saatu laskuun, ja asunnottomuus on myös muuttanut muotoaan. Yömajojen, asuntoloiden ja ulkona asumisen sijasta asunnottomat oleskelevat tuttavien ja sukulaisten luona. Yhdistyneet Kansakunnat julisti vuoden 1987 asunnottomien vuodeksi, ja sen seurauksena laadittiin asunto-olojen kehittämisohjelma ja käynnistettiin valtakunnallinen asunnottomuutta koskeva tiedonkeruu. Siten normaalin asuntopolitiikan lisäksi luotiin myös erityisryhmiä, kuten asunnottomia, koskevaa asuntopolitiikkaa. Hyvin alkanut kehitystyö lähes pysähtyi 1990-luvun laman seurauksena, kunnes asunnottomuuteen kiinnitettiin uudestaan huomiota 2000-luvulla. (Karjalainen 2010, 143.) 2000-luvulle tultaessa laskeva trendi on kuitenkin hidastunut, ja asunnottomien määrä jopa hieman kasvoi vuosikymmenen vaihteessa (Tiitinen & Ikonen 2007, 1).

Yksinelävien asunnottomien määrä on viimevuosina ollut laskussa. Vuoden 2014 lopussa Suomessa oli 7107 yksinelävää asunnotonta. Pitkäaikaisasunnottomia näistä oli 2443 henkilöä. Yksinelävien asunnottomien määrä on vähentynyt vuodessa 5,3 % (354 henkilöä). Myös pitkäaikaisasunnottomia oli yhteensä 4 % (102 henkilöä) vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Varsinkin Helsingissä yksielävien asunnottomien määrä on vähentynyt. Tiedot ilmenevät ARA:n kunnilta saamista tiedoista (ARA:n asuntomarkkinakysely). Vaikka yksinelävien asunnottomuus on saatu vähentymään, on asunnottomien perheiden määrä toisaalta hieman kasvanut. Vuoden 2014 lopussa asunnottomia perheitä oli 427, joka on 10 perhettä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Perheissä oli 742 aikuista ja 467 lasta. (ARA, 2015).

4 Asunnottomuuden syyt

Tässä luvussa pohdin asunnottomuuden riskiä kasvattavia syitä. Aluksi tuon esille sosiaaliset ongelmat, joista nostan vielä erikseen esille päihde- ja mielenterveysongelmat sillä aineistossani juuri nämä sosiaaliset ongelmat korostuivat. Mielenterveysongelmista kärsivä ihminen voi tarvita paljon ulkopuolista apua asumiseensa, jotta hän ei menetä asuntoaan. Päihdeongelmaiset ovat vaarassa joutua pitkäaikaisasunnottomiksi, sillä on hyvin vähän sellaisia paikkoja, joihin aktiivisesti päihteitä käyttävän ihmisen voisi asuttaa. Luvun lopuksi avaan häätö-käsitettä. Häädön ennaltaehkäisy on yksi asumisneuvojen tärkeimmistä tehtävistä, sillä häätö on yksi niistä konkreettisista tapahtumista, joista voi seurata pahimmillaan asunnottomuus. Lisäksi asumisneuvot voivat olla häädön saaneen ihmisen apuna etsimässä uutta asuntoa ja tukemassa asumiskykyä jatkossa. Paradoksaalisesti siis häätö voi olla myös alku asiakkuudelle.

4.1 Sosiaaliset ongelmat

Sosiaaliset ongelmat ovat vallitsevaan kulttuuriin ja aikaan sidottuja. Konstruktionistisessa sosiaalisten ongelmien tulkitsemisen perinteessä on painotettu sitä, että mitkään olosuhteet tai mikään käyttäytyminen ei itsessään ole sosiaalinen ongelma. Sellaisina niitä aletaan käsitellä vasta kun ne alkavat näyttäytyä jostain näkökulmasta niin haitallisina joko asianomaiselle itselleen tai muille ihmisille, että tulkinta ”jotain täytyisi tehdä” vahvistuu. (Kitsue & Spector, 1973 ja Spector & Kitsue 1987; Jokinen & Juhila & Pösö 1995, 12.) Sosiaaliset ongelmat ovat jatkuvassa liikkeessä.

Nykyään on monia sellaisia ilmiöitä, joita ei ennen olisi määritelty sosiaalisiksi ongelmiksi ja päinvastoin. Esimerkiksi aikoinaan talollisten nurkissa asustaneet kodittomat 'loiset' eivät silloin tulleet nimitetyiksi nykyisin asunnottomuudeksi tunnistamamme sosiaalisen ongelman kategoriaan. (Jokinen & Juhila & Pösö 1995, 12–13.)

Vaikka suomalainen vuokra-asuminen on tunnetusti maailmalla korkeatasoista, on viime vuosina havaittu sosiaalisten ongelmien kasvua kunnallisilla asuntomarkkinoilla. Huumeet, alkoholiongelmien, rikollisuuden, epäsosiaalisen käyttäytyminen sekä psyykkiset ongelmat ovat suurimpia syitä asumisen ongelmiin. (Varady & Schulman 2007, 313–317.) Tulonjakoon perustuvien asuntomarkkinoiden on nähty kasaavan sosiaalisia ongelmia länsimaissa jo 1970-luvulta lähtien, yleisen työttömyyden kasvun sekä köyhyyden rinnalla (Stenberg & Kåreholt & Carrol 1995, 151).

Yhteiskunnan rakennemuutoksen aikaan asunnottomuuden ytimessä oli 1) asuntojen vähäinen määrä. Tämä on edelleen ongelma etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa 2) asuntojen hintataso on karannut tavanomaisten palkkatulojen ulottumattomiin niin vuokrissa kuin omistusasumisessakin. Ongelman painopiste on kuitenkin siirtynyt asuntojen kalleudesta tai ahtaudesta siihen, ettei asuntoa ollut mahdollista löytää rahallakaan. 1990-luvun laman myötä köyhyys nousi uudelleen asunnottomuuden syyksi velkaantumisen ja pitkäaikaistyöttömyyden myötä. Samaan aikaan asunnottomuuteen ovat vaikuttaneet myös 3) terveyspalveluiden rakennemuutos, jossa laitoshoidosta on siirrytty avopalveluihin. Tämä on lisännyt mm. mielenterveysongelmaisten ja vammaisten tuetun asumisen tarvetta. Päihdeongelmaisten ja vapautuvien vankien asema asuntomarkkinoilla on aina ollut erittäin heikko. Asunnottomuus kääntyi uudelleen nousuun 1990-luvulla ja uuden asunnottomien ryhmän muodostivat tavalliset työssäkäyvät ihmiset, jotka olivat esim. 4) avioeron takia menettäneet asuntonsa. Kohtuuhintaisten asuntojen puute vaikeuttaa myös nuorten itsenäistymistä. Lisääntyneen maahanmuuton myötä asunnottomien maahanmuuttajien osuus on kasvanut. (Lehtonen & Salonen 2008, 15–16.)

Asunnottomuuteen liitetään usein ajatus huono-osaisuudesta ja syrjäytymisestä. Huono-osaistumista voidaan tarkastella sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla. Yksilötason lähtökohtana nähdään ihmisen emansipatorinen vastuu omasta elämästään. Huono-osaistumista tarkastellaan niiden ratkaisujen kautta joita ihminen on tehnyt elämänsä eri vaiheissa. Tämä lähtökohta ei kuitenkaan sisällä oletusta, että ”jokainen saa ansionsa mukaan”, vaikka liberalistiseen ideologiaan kuuluukin ajatus

siitä, että markkinayhteiskunnassa yksilön yhteiskunnallinen tuottavuus selittää hänen menestystään. (Lehto 1990, 9.)

Yhteiskuntatasolla huono-osaisuuteen vaikuttavat yhteiskuntarakenteet. Yhteiskuntarakenteilla voidaan mm. viitata resurssien ja rajoitusten jakautumiseen väestön keskuudessa. Eri yksilöillä on käytettävissään enemmän tai vähemmän resursseja, jotka avaavat heille toiminnan mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Samoin eri yksilöiden välillä on eroja siinä, miten monien toimintakykyä rajoittavien pidäkkeiden tai pakkojen alaisina he elävät. Tarkastelun kohteena ovat useimmiten taloudelliset, poliittiset, koulutukselliset ja tiedolliset resurssit, jotka ovat keskeisiä asioita sosiaalisten ongelmien kannalta. (Viirikorpi 1990, 35.)

Myös Salovaara- Karstun ja Muttilaisen (2004) mukaan asunnottomuuteen johtavat syyt ovat moninaisia. Asunnottomuus voi olla seurausta henkilön muista ongelmista, kuten työttömyydestä, taloudellisista vaikeuksista tai vankilaan joutumisesta. Suomessa asunnottomuuteen liitetään erityisesti päihdeongelmat. Toisaalta asunnottomuus voi johtua yhteiskunnallisista puutteista, kuten kohtuuhintaisten asuntojen vähäisyydestä. Samoin eri kohderyhmien asumiseen liittyvien erityistarpeiden huomioiminen voi kunnissa olla puutteellista. (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 9–13.)

Päihde- ja mielenterveysongelmat

Asunnottomien mielenterveyden häiriöitä ja muuta terveydentilaa on tutkittu Suomessa verrattain vähän. Kansainvälisesti etenkin mielenterveyden häiriöiden tutkimukseen on panostettu paljonkin. Asunnottomilla on todettu olevan muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmia, erilaisia traumoja, somaattisia sairauksia, tartuntatauteja sekä he ovat joutuneet erilaisiin onnettomuuksiin josta on aiheutunut tapaturmia. Mielenhäiriöistä asunnottomilla on keskimääräistä enemmän ahdistuneisuutta, masentuneisuutta, päihdeongelmia, aivovammoja ja niiden aiheuttamia käytös-, muisti- ja persoonallisuushäiriöitä sekä psykoosisairauksia. Mikäli asunnottomuus pitkittyy voi asunnottoman ihmisen terveydentila heikentyä entisestään ja kuvaan astuu mitä suuremmassa määrin laittomat huumeet sekä muut päihteet. (Beijer 2007, 367; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 84–109.)

Kurt Johnssonin ym. (2005, 811) tutkimuksen mukaan asunnottomien mielenterveyden häiriöt ja runsas päihteiden käyttö liittyvätkin usein toisiinsa. Tutkimuksen mukaan suurimmalla osalla

asunnottomista päihteiden liikkakäyttö oli alkanut vasta asunnon menetyksen jälkeen. Kimberly Tyler ja Katherine Johnsson (2006, 142–143, 150) ovat tutkineet asunnottomien nuorten päihteiden käyttöä. Heidän haastattelemistaan nuorista asunnottomista 75 % käytti päihteitä runsaasti. Asunnottomat nuoret kertoivat, että päihteiden runsas käyttö oli auttanut heitä selviytymään asunnottomuuden mukanaan tuomista haasteista, ja muiden asunnottomien nuorten ryhmään pääsy edellytti usein päihteiden käyttöä. Ryhmään kuuluminen oli haastateltavien mukaan tärkeää, sillä kadulla asuminen on vaarallista ja ryhmän mukanaan tuoma turva houkuttelevaa. (Mt.)

Asunnottomat saavat tukea ja apua asumiseen sekä terveysongelmiin sosiaali- ja terveysturvaviranomaisilta. Kuitenkaan apu ei aina kohtaa asunnottoman ihmisen tarpeita, eivätkä asunnottomat jää pitkäksi aikaa esimerkiksi asumista tukeviin yksiköihin. Monet päihdeongelmaiset asukkaat eivät kykene lopettamaan päihteiden käyttöään tuetun asumisen yksikössä, minkä seurauksena asumisoikeus yksikössä loppuu. Toisaalta taas monet eivät haluakaan jäädä kontrolloituun, juomisen kieltävään yksikköön, ja he tekevät päätöksen asumisen lopettamisesta itse. Lyhyet asumisjaksot kertovat omaa tarinaansa siitä, etteivät asunnottomille suunnatut palvelut ja erilaiset tukimuodot välttämättä aina kohtaa asunnottomien tarpeita. (Beijer 2007, 367.)

Toisaalta taas Varady ja Schulman (2007,319) toteavat, että sosiaalityö ei tavoita kaikkia apua tarvitsevia, sillä useat sosiaalityöntekijät odottavat asiakkaiden löytävän itse tiensä avun piiriin. Riittämätön rahoitus ja resurssien puute on estänyt hyvinvointivaltion periaatteita toteutumasta. Hyvinvointivaltion eri tukimuotojen resurssipula on johtanut siihen, että tuen tarpeessa olevien ihmisten ainoaksi ”tukijaksi” on jäänyt julkiset asuntomarkkinat. Ne ongelmat, jotka ennen pyrittiin hoitamaan julkisen terveydenhuollon tai sosiaalihuollon keinoin, ovat ainakin osittain siirtyneet asuntomarkkinoiden selviteltäviksi. Esimerkiksi psykiatrisen sairaalan sulkemisen seurauksena suuri joukko psyykkisesti sairaita ihmisiä päätyy ilman tukea julkisille asuntomarkkinoille, jolloin olisi erinomaisen tärkeää kehittää kotiin vietäviä palveluita ja näin ennaltaehkäistä häättöjä ja ihmisten pahoinvointia. (Varady & Schulman 2007, 319.)

4.2 Marginalisaatio asunnottomuuden taustalla

Syrjäytymiskäsitteen rinnalle on suomalaisessa keskustelussa vakiintunut marginalisaation käsite, joka liittyy suomalaisen syrjäytymiskäsitteen kansainväliseen keskusteluun. Marginalisaation voi siis ymmärtää syrjäytymiskäsitteen synonyymiksi tai oikeastaan sen alkuperäiseksi muodoksi. (Granfelt 1998, 80). Raunion (2006, 56) mukaan marginaali voidaan kuitenkin normalisuuden

näkökulmasta määritellä ulkopiiriksi, joka on normalisuuden sisällä, mutta sen sisäpiirin ulkopuolella. Marginalisaation piiriin kuuluvat ajetaan reunalle, muttei vielä sen toiselle puolelle, eli marginalisaation piirissä olevat eivät ole vielä ulossuljettuja tai syrjäytyneitä osallisuudesta normaaliuteen.

Raunion tapaan Lars Svedberg (1995, 44–45) kuvailee marginaliteettiä välitilaksi, häilyväksi alueeksi, josta voidaan palata takaisin keskukseen tai pudota ”normalisuuden” ulkopuolelle syrjäytyneisyyteen. Marginaalissa ollessaan ihminen ei koe kuuluvansa mihinkään, hänellä on kiinnekohtia sekä keskukseen että ulkopuolelle. Tässä marginaaliksi kutsutussa välitilassa eläminen voi kestää kauankin, mutta yleensä se jossain vaiheessa suuntautuu joko keskustaa ”normaliutta” tai reunaa ”syrjäytymistä” kohti.

Marginalisaatio voidaan siis ajatella olevan synonyymi syrjäytymiselle, mutta toisaalta se voidaan nähdä myös syrjäytymistä ennakoivaksi vaiheeksi tai vaiheeksi josta on vielä mahdollisuus palata takaisin ns. keskukseen. Totaalinen syrjäytyminen ja sen mukanaan tuoma palvelujärjestelmän ulkopuolelle joutuminen on pitkäkestoinen prosessi, jonka aikana useimmilla syrjäytyneillä henkilöillä on ollut lukuisia kontakteja palvelujärjestelmään ja eri viranomaistahoihin. Kun tarkastellaan asiakkaiden henkilöhistoriaa, on sieltä usein miten tunnistettavissa se kontakti tai tapahtumaketju, joka on johtanut lopulliselta vaikuttavaan uloslyöntiin. Kyse on siis myös palvelujärjestelmän epäonnistumisesta. Näitä kriittisiä tapauksia tarkastelemalla on mahdollista identifioida palvelujärjestelmän heikkoja kohtia ja katkoksia. (Nimi ovesa 2010, 8.) Asunnottomat yksilöt voidaan siis nähdä kuuluvan vahvasti marginalisaatio-käsitteen sisäpuolelle, jossa on mahdollista palata keskukseen tai joutua totaalisesti ulos.

Rossi (1989, 194) on erottanut toisistaan lyhytaikaisasunnottomat sekä pitkäaikaisasunnottomat. Ensiksi mainittu ryhmä pitää sisällään pääasiassa ihmisiä, jotka tienaavat vähän ja joiden on sen takia hankalaa päätyä pysyvästi yleisille asuntomarkkinoille. Pitkäaikaisasunnottomille tyypillistä on moniongelmaisuus sekä moninaiset sosiaaliset ongelmat, jotka hankaloittavat heidän rahan saamistaan sekä yhteyksiä perheeseen. (Mt, 194.) Asunnottomuus tarkoittaa syrjäytymistä asuntomarkkinoilta, se ei ole yksilön ominaisuus, vaan tila johon yksilö on erilaisista syistä johtuen päätenyt. Erityisesti pitkäaikaisasunnottomuudessa on kyse huono-osaisuuden kärjistyneestä kasautumisesta, johon voi kuulua taloudellista huono-osaisuutta, köyhyyttä sekä vakavia terveydellisiä ongelmia. (Nimi ovesa, 8–9.)

Tutkielmani kohteena olevassa hankkeessa asiakkaat olivat näkemykseni mukaan marginaalissa ja siis vaarassa syrjäytyä. Heillä oli moninaisia ongelmia joista johtuen he olivat menettäneet asuntonsa tai vaarassa menettää sen. Tavallaan se, että he olivat vaarassa menettää asuntonsa tai jo menettäneet sen mahdollisti heille asumisneuvonnan tuen, jonka avulla he kykenivät saamaan apua myös muihin sosiaalisiin ongelmiinsa.

4.3 Häätö

Häätö on konkreettinen tapahtuma, joka johtaa usein asunnottomuuden riskiin. Yksi asumisneuvojen tehtävistä onkin häätöjen ennaltaehkäisy. Häätömääräykset sekä häätöjen määrät ovat olleet nousussa 90-luvun puolivälistä alkaen. Suurimpia syitä häätöihin ovat työttömyys, ylivelkaantuminen ja toimeentulo-ongelmat. Noin puolet hädetyistä on yksin asuvia miehiä. Häädetyillä lapsiperheillä hädön syy on harvoin maksamattomat vuokrat. Heillä on useimmiten muita ongelmia, jotka voivat johtaa jopa lasten huostaanottoon. Hätö on lain mukaan seurausta vuokralaisen kyvyttömyydestä hoitaa velvollisuutensa vuokranantajaa kohtaan, kuten kyvyttömyys maksaa vuokra, naapureiden häiritseminen meluamalla jne. (Kärkkäinen 1996, 21–22.) Asunnon voi menettää sosiaalisten ongelmien kasautuessa. Tämän vuoksi näenkin tärkeänä sen, että ennen häätöä sosiaalityön ja asumisneuvonnan apu voisi koskettaa häätöuhan alla elävää asukasta.

Häätöjen ehkäisyä voi perustella inhimillisten kärsimysten lisäksi myös taloudellisella näkökulmalla. Jo nyt on näyttöä siitä, että häätöjä on voitu ennaltaehkäistä sosiaalitoimen ja asumisneuvonnan yhteistyössä. Asumisneuvonnan kautta on saatu laadittua maksusopimuksia, perittyä vuokravelkoja ja estettyä häätöjä. Asumisneuvonnan ja aikuissosiaalityön väliset yhteydet ja yhteiset käytännöt edellyttävät kuitenkin edelleen kehittämistä, etenkin tilanteisiin jossa häätöuhan alaisella asiakkaalla on monenlaisia tuen tarpeita. (Nimi ovela 2010.)

Häätömenettelyt ovat aikaa vieviä sekä oikeudellisesti monimutkaisia. Osa virkamiehistä katsoo, että hädöt ovat ristiriidassa suomalaisen hyvinvointivaltion periaatteiden kanssa. Suomen perustuslain (731/1999) § 19:n mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. (Tiitinen & Ikonen 2004, 1.) Kaikilla kansalaisilla on oikeus kunnolliseen asumiseen, ja yksilöitä täytyy tukea säilyttämään ja löytämään asunto itselleen (Varady & Schulman 2007, 318).

Häädöllä tarkoitetaan kaksivaiheista menettelyä, johon kuuluvat häätöperusteen hankkiminen käräjäoikeudesta ja häätöperusteen täytäntöönpano ulosotossa. Häätöprosessista voidaan puhua myös ei-juridisessa merkityksessä, ja sillä tarkoitetaan tapahtumien kulkua vuokranmaksun viivästymisestä tai muusta häätöön johtavasta häiriöstä häädön täytäntöönpanoon. (Linna 2004, 1.) Häätöprosessin laittaa pääsääntöisesti vireille vuokranantaja eli asunnon omistaja tai tämän valtuuttama asianajaja. Häädön vireillepano voi johtaa kolmenlaiseen lopputulokseen riippuen asukkaan tilanteesta.. Häätö joko perutaan, asiakas muuttaa pois tai häätö pannaan toimeen. Prosessin aluksi vuokranantaja hakee perusteen häädölle käräjäoikeudelta. Käräjäoikeudessa päätökset ovat usein yksipuolisia, ja asia siirtyy toimeenpantavaksi ulosottovirastolle. Ulosottovirasto toimittaa häätöhakemuksen tiedoksi asianomaiselle, joka pääsääntöisesti on vuokrasopimukseen kirjattu asunnon päävuokralainen. Mikäli häädön hakija suostuu vielä tässä vaiheessa neuvotteluihin ja jopa häädön perumiseen, on vuokralaisella mahdollisuus sovitun ajan puitteissa esimerkiksi suorittaa vuokravelkansa. Mikäli vuokralainen ei velkoja joko suostu tai kykene maksamaan eikä vuokralainen suostu vapaaehtoisesti muuttamaan, seuraa häädön toimeenpano. (Kettunen 2010, 11.)

Häätöuhka voi saada alkunsa esimerkiksi silloin, kun asukas jättää vuokrat maksamatta tai häiritsee käyttäytymisellään muita asukkaita. On melko tavanomaista, että vuokrasuhteen osapuolet yrittävät ratkaista häätöuhkatilanteen ensin keskenään. Mikäli näin toimimalla asiaa ei saada ratkaistua, voi vuokranantaja hakea tuomioistuimelta häätöpäätöksen, joka pannaan täytäntöön ulosotossa. Viranomaiskäsittelyyn etenevä häätöasia ei kuitenkaan aina johda häädön täytäntöönpanoon. Asukas voi itse muuttaa pois asunnostaan ennen häätötoimitusta tai esimerkiksi maksamattomien vuokrien vuoksi aiheutunut häätö voidaan purkaa, mikäli asukas maksaa rästinsä pois. (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 93.) Vakavien häiriöiden ollessa kyseessä häätö toimeenpannaan, vaikka velat suoritettaisiinkin (Hoppania- Pansu 2007, 12).

Salovaara-Karstun ja Muttilaisen (2004) mukaan häätöuhan alle joutuneista henkilöistä vain joka kolmannes on yksinasuvia miehiä. Kaikista häätöuhan alle joutuneista asukkaista noin 40 % on naisia. Näistä yksinhuoltajia on noin neljännes ja lapsiperheissä asuvia noin viidennes. Tämä tarkoittaa sitä, että noin joka toisessa häätöasiassa on lapsi osallisena. Näiden tietojen valossa myytti siitä, että häädöt koskettavat vain yksinäisiä, syrjäytyneitä miehiä, ei enää päde. Häätöuhan jakautuessa hajanaisesti eri väestöryhmiin ja niiden kohdistuminen myös perheisiin tekee häätöjen ennaltaehkäisemisestä ja ratkaisemisesta haasteellista. Häätötilanteiden selvittelyä voi osaltaan vaikeuttaa myös se, että asiassa on mukana lukuisia eri toimijoita. Vuokrasuhteen osapuolten lisäksi

niitä ovat esimerkiksi asunto-, sosiaali- ja oikeusviranomaiset sekä joissain tapauksissa myös perintätoimisto ja velkaneuvoja. (Mt, 94.)

Asunnottomuuteen johtava kehitys saa joissakin tapauksissa alkunsa hädöstä, mistä voi myöhemmin seurata ongelmien kasautumista (Salovaara-Karstu & Mutttilainen 2004, 9). Jokinen ja Juhila (1987) ovat tuoneet jo 80-luvun lopulla esiin yhteiskunnan arvojen kovenemisen ja ”syrjäyttämisen” problematiikan. Syyt arvojen kovenemiseen löytyvät yhä edelleen yhteiskunnan kulutusorientaatiosta sekä jatkuvasta talouskasvun ihannoimisesta. Ihmisarvo määräytyy sen mukaan, kuinka tuottava ihminen yhteiskunnan näkökulmasta on. Yksilö on itse vastuussa hyvinvoinnistaan, ja sosiaaliset ongelmat ovat yksilön itsensä aiheuttamia. Nämä yhteiskunnan kehityspiirteet heijastuvat myös asuntopolitiikkaan. (Mt, 88–89.) Ilman vakituista asuntoa on hankala käydä töissä ja ansaita elantoa. Ilman taloudellista vakautta vuokranmaksukyky heikkenee entisestään, ja kerran asunnostaan hädätyn on vaikea saada uutta asuntoa. Eläminen ilman asuntoa voi lopulta johtaa myös ongelmien kasautumiseen, sillä pienenä alkanut ongelma voi asunnottomuuden myötä kasvaa ja edistää muiden ongelmien syntyä. Asunnottomuus on yksi sosiaalisen syrjäytymisen voimakkaimmista muodoista. (Salovaara-Karstu & Mutttilainen 2004, 14.)

5 Keinot asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn

Tässä luvussa esittelen muutamia keinoja, joilla asunnottomuuteen on pyritty puuttumaan Suomessa. Olen jaotellut keinot rakenteellisiin sekä yksilölähtöisiin keinoihin. Rakenteellisiin keinoihin olen määritellyt asuntopolitiikan, asumistuen sekä rakenteellisen sosiaalityön. Yksilölähtöisiin keinoihin olen määritellyt asumisneuvonnan sekä sosiaalisen isännöinnin. Yksilötyö ja rakenteellinen työ on nähty joissain tilanteissa jopa toistensa vastakohtina. Nämä kaksi keinoa kietoutuvat kuitenkin vahvasti toisiinsa: yksilöt toimivat rakenteissa ja vallitsevat rakenteet vaikuttavat yksilöissä ja heidän elämäntilanteissaan. (Rautajoki ym. 2014, 8.) Luvun alkuun olen lyhyesti tuonut ilmi niitä ongelmia, joita näillä mainitsemillani keinoilla pyritään vähentämään tai ehkäisemään.

Asunnottomilla on hyvin usein puutteita elämänhallinnassa, eivätkä moniongelmaiset, huonossa kunnossa olevat asunnottomat selviydy ilman perushoivaa. Tähän ongelmaan on pyritty löytämään

ratkaisua jo 1970-luvulta lähtien, jolloin käynnistettiin lain edellyttämä valtakunnallisen asunto-ohjelman laatiminen. Tähän saakka apu oli ollut lähinnä yksityisten järjestöjen ja yritysten ylläpitämät yömajat sekä asuntolat. (Saarenheimo & Von Herzen, 1996.)

Isoimmissa suomalaisissa kaupungeissa (Helsinki, Espoo, Kuopio, Lahti, Tampere ja Turku) päihde- ja mielenterveysongelmaisten määrä ensisuojiin ja palvelukeskusten asiakaskunnassa on viimeisten vuosien aikana lisääntynyt. Näiden kaupunkien palvelukeskusten vetäjien ja työntekijöiden kokemusten mukaan suuri osa uusista ensisuojiin ja palvelukeskusten asiakkaista on 25 vuoden molemmin puolin olevia hyvin syrjäytyneitä nuoria. Myös nuorten naisten osuus palveluiden asiakkaista on kasvanut. Työntekijät ovat huolissaan siitä, että moniongelmaisten ihmisten hoito ja auttaminen ontuu, kun heitä siirretään luukulta toiselle. Ensisuoja tai asuntola jää ainoaksi vaihtoehdoksi, kun palveluketju ei toimi, eikä mikään muu paikka heitä huoli. (Kärkkäinen & Raivio 2001.)

Kärkkäinen ja Raivio (2001) tuovat artikkelissaan esille jatkuvuuden merkityksen. Asunnottomien parissa työskennelleiden mielestä tarvitaan pitempiä hoitoketjuja. Hoito ei saisi olla pelkkää katkaisuhoidtoa ja kuntoutusta, vaan palvelujärjestelmien ja asumisen tulisi muodostaa saumaton kokonaisuus. Avun tarve on myös ensisuojan asukkaalla välitön; liian kauan ensisuojaissa vietetty aika kroonistaa ihmiset lopullisesti. (Mt.)

Osa riskiryhmiin kuuluvista selviää tavallisissa vuokra-asunnoissa, jos heille voidaan antaa riittävästi apua ja tukea elämänhallintaan. Tällainen tuki ja apu voi esimerkiksi olla asumisneuvojan, asukaskuraattorin tai sosiaalisen isännöinnin palvelut. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä on tärkeää puuttua hyvissä ajoin ongelmiin, kuten vuokratästeihin. Joissain tapauksissa ongelmien ollessa niin suuria integrointi normaaliin asuntokantaan ei onnistu, ja tarvitaan erityisratkaisuja. Kunnissa on kehitelty erilaisia, kunnan tarpeita mukailevia tuetun asumisen malleja. Parhaimmat ratkaisut ovat usein monien toimijoiden yhteistyön tulos. (Tiitinen & Peltas 2005, 5.)

5.1 Rakenteelliset keinot

Asuntopolitiikka

Asuntopolitiikka on aina olemassa suhteessa yhteiskunnan asuntokysymykseen. Asuntokysymyksen ympärille ja asuntokysymykseen liittyvien moninaisten ongelmien ratkaisemiseksi on hyvinvointiyhteiskunnassa kehittynyt suuri joukko erilaisia julkisia sekä yksityisiä toimijoita, joiden moninaisuutta on pyritty jäsentämään asuntotoimen tai asuntohuoltojärjestelmän käsitteellä. (Lehtinen 2000, 9; Lehtinen 1995, 148.) Asuntohuoltojärjestelmän toimijoiden lähtökohdat sekä pyrkimykset ovat usein keskenään hyvin samankaltaisia, mutta tätä järjestelmää hallitsevat yksityisen sektorin toimijat, joita taas ohjaavat markkinoiden periaatteet. Valtiollinen säätely on nykymuotoisten asuntomarkkinoiden tärkeä elementti, joka estää asuntojen saamisen käyttöön sekä niiden kuluttamisen markkinoilla vallitsevien liikeloudellisten periaatteiden mukaisesti. (Lehtinen 2000, 9.)

Asuntopolitiikkaa voidaan tarkastella sosiaalipolitiikan tavoitteiden perusteella selektiivisenä tai universaalisenä. Selektiivinen tarkastelu ottaa asuntopoliittisten toimien kohteeksi heikoimmassa asemassa olevat ja erityistä huomiota vaativat ryhmät ja universaalinen huomioi ja lisää hyvinvointia kaikille ryhmille. Suomessa on pitkät perinteet selektiivisen näkökulman esiintuomisesta aktiivisessa asuntopolitiikassa. Aravarakentaminen on yksi hyvä esimerkki suomalaisesta asuntopolitiikasta. Aravarakentamisella, joka aloitettiin vuonna 1949, on julkisin toimenpitein parannettu ja tasoitettu asuinoloja tuntuvasti (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 142–143).

Asuntopolitiikkaa taustoittaa yksityisen sektorin ja markkinoiden kykenemättömyys ratkaista kaikkien asuntokysymystä sekä tarve säädellä näiden toimintaa ja siitä aiheutuvia ongelmia. Asuntopolitiikka on yksinkertaisuudessaan sitä, että asumiseen liittyvien ongelmien, joiden koetaan haittaavan ihmisten ja yhteiskunnan toimivuutta, poistamiseen on syntynyt yhteiskunnallisia intressejä. Julkiset toimijat eivät kuitenkaan kykene takaamaan asuntoa kaikille sitä tarvitseville, joten keskeisintä asuntopoliittisessa toiminnassa onkin usein yksityisen sektorin tukeminen. (Lehtinen 2000, 9.) Asuntopolitiikan käsitteeseen voidaan vielä sisällyttää se ajatus, että sen

toiminnan tavoitteena on asuinolojen yleinen parantaminen ja kehittäminen. Asuntopolitiikan avulla pyritään takaamaan kaikille yhteiskunnan jäsenille kunnolliset asuinolot. Yhteiskunnassa pitäisi olla riittävästi laadultaan ja hinnaltaan kohtuullisia asuntoja, joihin kaikilla yhteiskunnan jäsenillä olisi mahdollisuus. (Lehtinen 2000, 9.) Sosiaalista asuntokantaa, eli valtion lainoittamaa asuntotuotantoa, on Suomessa kuitenkin aivan liian vähän, jotta tarve ja kysyntä kohtaisivat tyydyttävällä tavalla (Kärkkäinen 1998, 14). Aktiivinen asuntopolitiikka näyttää hävinneen viime vuosikymmenen aikana julkisesta keskustelusta lähes kokonaan. Asuntomarkkinoiden oletetaan hoitavan asuntokysymys kokonaan, eikä sosiaalipoliitikkojen tai ekonomistien julkisissa keskusteluissa juuri käsitellä asuntokysymyksiä. (Lindén 2007, 53.)

Suomen ongelmana on ollut jo pitkään kohtuuhintaisten pienasuntojen puute (Karjalainen 1993, 15). Muita asunnottomuuden vähentämisen esteitä on lueteltu ympäristöministeriön teettämän tutkimuksen mukaan seuraavanlaisesti; asukasvalinta ja siihen liittyvä luottotietojen tarkistus sekä tiedot aikaisemmista häädöistä, tuetun asumisen riittämättömyys, yhteistyö asunto-, sosiaali- ja terveyssektorien välillä asunnottomien tukemiseksi on puutteellista, vuokralaisten maksukyvyn puutteellisuus johtuen mm. toimeentulotuen sekä asumistuen pienuudesta, sekä kalliit erityisratkaisut akuutin kodittomuuden katkaisemiselle (Vesänen & Tiitinen 1998, 10—15).

Asuntopolitiikka on paljonkin kritisoitu yhteiskuntapolitiikan alue. Sitä on pidetty hyvinvointipoliitiikan yhtenä heikoimmista lenkeistä. Perusrakenteeltaan asuntopolitiikka on samanlaista kaikissa Pohjoismaissa. Sen keskeisiä elementtejä ovat valtion lainat ja korkotuki asuntojen rakentamiseen ja perusparantamiseen sekä asumistuki pienituloisille kotitalouksille. Suomessa käytetään kuitenkin huomattavasti vähemmän taloudellisia resursseja näihin tarkoituksiin kuin esimerkiksi Tanskassa. Asunnottomuuden ongelmat näyttäytyvät erilaisina näissä kahdessa Pohjoismaassa: Tanskassa asunnottomuus ei johdu asuntojen puutteesta, asuntoja on tarjolla kaikille, jotka pystyvät asumaan tavallisessa asunnossa. (Kristensen 1997; Kärkkäinen 1998, 15.) Suomessa yksi tärkeimmistä asunnottomuuden syistä on kohtuuvuokraisten asuntojen puute (Kärkkäinen 1998).

Ruotsissa asunnottomuus nousi suureksi poliittiseksi kysymykseksi 1950- ja 1960-luvuilla. Sen seurauksena valtio rakennutti miljoona uutta asuntoa jolloin asunnottomuus näytti kadonneen kokonaan 1970- luvun loppuun mennessä. Kuitenkin jo 1980-luvulla vuokralaisten häädöt uusista asunnoista olivat lukuisia, mistä syntyi uusi sosiaalinen ja myös poliittinen ongelma. Asuntojen

puute asunnottomuuden selittäjänä vaihtui sellaisiin ratkaisemattomiin sosiaalisiin ongelmiin, jotka johtavat vuokralaisten häätöihin. (Stenberg & Kåreholt & Carrol 2001, 152.)

Sahlinin (1996) mukaan tämänkaltainen kehitys voidaan nähdä kahdella tavalla. Toisaalta taloudellinen lama ja sen mukanaan tuoma työttömyys aiheuttivat vuokranmaksuongelmia, ja toisaalta taas tiukentunut ulosohjauspolitiikka ja moraaliset perusteet tekivät helpommaksi painottaa sopimusrikkomuksia häätöjen perusteina. Kun 1970-luvulla asuntososiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi nähtiin tärkeimpänä integroida asumisen suhteen heikoimmat ryhmät yhteiskuntaan mm. asumisympäristöjä parantamalla, ilmestyi 80-90-luvuilla häiritsevän naapurin konstruktio suureen rooliin asuntososiaalisia ongelmia määriteltäessä. Asuntososiaalisia ongelmia ei enää määritetty yhteiskunnallisista epäkohdista käsin, vaan niistä tuli yksilöstä itsestään johtuvia. Samanaikaisesti sosiaalinen vastuu siirtyi tavallisilta asuntomarkkinoilta entistä enemmän sosiaalitoimelle, kun asumiskyvottomat ja naapureita häiritsevät yksilöt ohjattiin ulos asuinalueilta. (Sahlin 1996, 327–334.) Henkilökohtaistaminen jättää asunnottomuuden yhteiskuntarakenteelliseen eriarvoisuuteen ja epäoikeudenmukaisuuteen pohjautuvan luonteen piiloon. Erityisryhmäajattelu kätkee taakseen myös sen tosiasian, että puutteellisesti asuvia ihmisiä yhdistävä tekijä on heikko taloudellinen tilanne. (Jokinen & Juhila 1991, 25.)

Asumistuki

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa asumistukia koskevan lainsäädännön yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta. Opintotuen asumislisästä vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Asumistuella valtio auttaa pienituloisia selviämään asumismenoista. Asumistukea voidaan myöntää sellaisiin asumismenoihin, jotka koituvat Suomessa sijaitsevasta asunnosta oli se sitten 1) vuokra-asunto, 2) omistusasunto, 3) asumisoikeusasunto tai 4) osaomistusasunto. Asumisen tukimuodot puolestaan on jaoteltu seuraavasti; 1) yleinen asumistuki, 2) eläkkeen saajan asumistuki, 3) opintotuen asumislisä ja 4) sotilasavustuksen asumisavustus. Yleinen asumistuki on ruokakuntakohtaista. Kaikki asumistuen muodot maksetaan hakijalle Kelasta. (Kela.)

Rakenteellinen sosiaalityö

Rakenteellinen sosiaalityö on tällä hetkellä yhteiskunnassamme tärkeä ja ajankohtainen tema. Rakenteellista sosiaalityötä on viime aikoina tarkasteltu mm, uudistuvassa sosiaalihuoltolaissa, vuoden 2014 sosiaalityön tutkimuksen vuosikirjassa sekä eri tutkimuksissa. Aihe on hyvin

ajankohtainen, ja voidaankin puhua rakenteellisen sosiaalityön uudelleen tulemisesta. 1980-luvulla aiheesta on käyty aikaisemmin vilkasta keskustelua. Sosiaali- ja terveysministeriön rakenteellisen sosiaalityön työryhmä on vuonna 1985 määritellyt rakenteellisen sosiaalityön tavoitteeksi 1) edistää ihmisten sosiaalista toimintakykyä, muiden hallintokuntien työntekijöiden ja kunnan asukkaiden kanssa yhteistyössä siten, että 2) pyritään vaikuttamaan havaittuihin sosiaalista hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin. (Rautajoki ym. 2014, 6.)

Rakenteellista sosiaalityötä voidaan tarkastella muutostyönä, joka toteutuu eri tasoilla: yhteisöllisellä, yhteiskunnallisella, institutionaalisella sekä yksilön tasolla. Keskeisintä eri tasojen huomioimisessa on tietous niiden keskinäisistä suhteista sekä näiden eri tasojen vaikuttamisprosesseista. Rakenteellinen sosiaalityö kiinnittyy ongelmien kanssa kamppailevan henkilön olosuhdetekijöihin vaikuttamiseen. (Rautajoki ym. 2014, 7.) Asunnottomuuskysymyksessä rakenteellinen sosiaalityö siis huomioi asuntopoliittiset ongelmat ja pyrkii mm niihin vaikuttamalla parantamaan asunnottoman mahdollisuuksia saada asunto. Haasteena tässä on sosiaalisen näkökulman näkyväksi tekeminen ja yhteiskunnassa sosiaalisen merkityksellisyyden puolustaminen (Rautajoki ym. 2014, 7).

Rakenteellisen sosiaalityön käsitteestä ei kuitenkaan ole kehittynyt vielä yhtenäistä näkemystä. Tämä on ollut haasteena rakenteellisen sosiaalityön kehittymiselle. Kotimaisessa keskustelussa rakenteellinen sosiaalityö tuodaan osaksi yksilötason tilanteita ja tarkastellaan näitä yhdessä, kun taas ulkomaisessa kirjallisuudessa yksilötyö suljetaan usein rakenteellisen sosiaalityön ulkopuolelle. Rakenteellisen työn rakenteet ovatkin monimuotoisia riippuen siitä, missä arjen ja paikallisuuden kontekstissa (paikallisuuden rakennetekijät, vakiintuneet toimintatavat, instituutiot, laajat yhteiskuntapoliittiset, valtiolliset ja kansainväliset rakenteet ja ideologiat) niistä puhutaan. Tämän voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että ammattilaisten tulee edistää muutostyötä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointia yhä moninaisemmilla työskentelykentillä. (Rautajoki ym. 2014, 8.)

Rautajoki ja kumppanit (2014) tuovat myös esille rakenteellisen sosiaalityön tavoitteen; se on sellainen hyvinvointiyhteiskunta, jossa eri rakenteiden suhteet ja prosessit ovat avoimia, joustavia ja neuvoteltavissa. Parhaimmillaan se heidän mukaansa rakentuu vuorovaikutuksessa käytännön kentän ja tiedeyhteisön yhteistyössä, jossa käytäntö, tiedon tuottaminen ja sosiaalinen muutostyö muodostuvat tutkimusperusteiseksi sosiaalityöksi; tätä tehdään yhteistyössä asiakkaiden, sosiaalityöntekijöiden, päätöksentekijöiden ja tutkijoiden kanssa. (Rautajoki ym. 2014, 8.)

Karjalainen ja Seppänen (2011, 318–319) tuovat esille asiakasneuvonnan yhtenä rakenteellisen sosiaalityön työmuotona. Heidän mukaansa rakenteellinen sosiaalityö on luonteeltaan yhteiskunnallista vaikuttamista. Sen huomio keskittyy sosiaalityön tähän asti marginaaliin jääneisiin reuna-alueisiin, jotka kuitenkin ovat sosiaalityön ydintä, tuomalla näitä ilmiöitä yleiseen keskusteluun ja toimenpiteiden kohteiksi. Sosiaalityö voisi osallistua esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun ja kaavoituksen ratkaisuihin ihmisten ja asuinalueiden edustajana ja kumppanina.

5.2 Yksilölähtöiset keinot

Asumisneuvonta ja sosiaalinen isännöinti

Asunnottomien moniongelmaisuus on kasvanut, minkä vuoksi pelkkä asunnon saaminen ei useinkaan enää riitä, vaan tarvitaan yksilöllistä tukea asumiseen ja elämänhallintaan (Hynynen 2005, 3). Sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvonta liittyvät hyvin läheisesti toisiinsa. Sosiaalisessa isännöinnissä on kysymys asukkaiden, kiinteistöyhtiön organisaation ja julkisen sektorin yhteistyöstä. Perinteinen isännöinti ja kiinteistönhuolto taas keskittyy pääasiassa kiinteistön tekniseen kunnossapitoon sekä talouden hoitoon. Yksilöön, yksittäiseen asukkaaseen kohdistettua isännöintiä on ollut vain ongelmatilanteissa, kuten vuokranmaksun vaikeuksissa, häiriökäyttäytymisen ilmetessä tai mikäli yksittäinen asukas on turmellut kiinteistöä. Sosiaalista isännöintiä kuvaa yhteistyö asukkaiden kanssa. Tämä ilmenee siten, että asukkaita kannustetaan aktiivisuuteen ja heidän toimintaedellytyksiään lisätään. Sosiaalisen isännöinnin toiminnan edellytyksenä on myös yhteistyö muiden viranomaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, kanssa. (Haapanen 2004, 12.)

Suomessa käsite sosiaalinen isännöinti on verrattain tuore. Sosiaalisen isännöinnin käsite on alun perin peräisin pohjoismaista. Esimerkiksi Norjassa sosiaalinen isännöinti (social förvaltning) mainittiin jo vuonna 1983 pohjoismaisten yleishyödyllisten rakennuttajaorganisaatioiden kokouksessa. Suomessa mm. Ensio Syrjänen (1991) ja Terttu Nupponen (1991) ovat tutkineet sosiaalisen isännöinnin käsitettä sekä käytännön sovellutuksia. (Hietikko 2004, 9.)

Syrjänen (1991) on tutkinut sosiaalisen isännöinnin käsitteen kehitystä osana Jyväskylän Kuokkalassa vuonna 1986 käynnistettyä kiinteistönhoidon kehittämisprojektia. Projektin

pyrkimyksenä oli sovittaa yhteen julkisia, puolijulkisia sekä yksityisiä palveluja asuinalueetasolla. (Syrjänen 1991, 98.) Julkisia palveluita tuottavat valtio ja kunnat. Yksityisiä palveluita tarjoavat yksittäiset kansalaiset vapaaehtoistyön ja asukasorganisaatioiden kautta. Puolijulkiset organisaatiot taas ovat Syrjäsen määritelmän mukaisesti esimerkiksi kolmannen sektorin ja kiinteistöyhtiöiden tuottamat asukaspalvelut, joilla on tärkeä tehtävä toimia linkkinä julkisten ja yksityisten palveluiden välillä. Sosiaalisen isännöinnin ideassa ja kehittämisessä korostettiin yhteistyötä eri tahojen, kuten asukkaiden, järjestöjen, seurakunnan sekä julkisen sektorin välillä. (Syrjänen 1991, 100—103.)

Sosiaalinen isännöinti voidaan määritellä Syrjäsen (1991) mukaan sellaiseksi toiminnaksi, jossa perinteisen isännöinnin (tekniseen kunnossapidon sekä talouden hoidon) lisäksi otetaan huomioon asukkaan mahdolliset vaikeudet sosiaalisten asioiden hoidossa ja tarjotaan näihin apua. Sosiaalinen isännöinti yhteen sovittaa sekä kiinteistön hoitoa että yhteiskunnallisia palveluja. (Syrjänen 1991, 100—103.)

Nupponen (1991, 84–85) määrittelee sosiaalisen isännöinnin kolme ulottuvuutta seuraavasti:

1. Asukaskeskeinen yhdyskuntatyö, jonka tarkoituksena on asukkaiden keskinäisten yhteyksien, omatoimisuuden sekä vaikutusvallan tukeminen.
2. Alueen palvelujen ja yhteistoiminnan koordinoiminen siten, että asukkaiden, viranomaisten ja kolmannen sektorin väliset suhteet lisääntyvät ja paranevat.
3. Kiinteistöyhtiön toiminnan laajentaminen, jossa mm. kiinteistöyhtiön perinteistä työtä monipuolistetaan koskemaan myös kiinteistöyhtiön ja asukkaiden välistä yhteistyötä.

Sosiaalinen isännöinti ei istu suomalaiseen käsitteistöön kivuttomasti. Sana *sosiaalinen* assosioidaan helposti negatiivissävytteiseen sosiaalihuoltoon, kun taas *isännöinti* mielletään usein talouteen ja tekniikkaan liittyväksi toimeksi, eikä näin ollen tuo ilmi ”sosiaalisen isännöinnin” tavoittelemaa merkitystä. (Vesanen 1993, 8.)

Sosiaalisen isännöinnin rinnalla on alettu puhua asumisneuvonnasta. Termi kuvaa paremmin sitä, mitä sosiaalisella isännöinnillä halutaan sisällöllisesti tuoda ilmi (Backlund 2004, 6). Murron (2003) mukaan asumisneuvonta kuuluu uusiin 2000-luvun työmuotoihin. Asumisneuvonnassa yhdistyy sosiaalinen kehittäminen aluekohtaiseen työotteeseen, ja työ keskittyy sekä yksilöön että yhteisöön. (Murto 2003, 14.)

Asumisneuvonta on muodostunut kiinteistöyhtiöiden ja sosiaalipalveluverkoston väliin vastaamaan sellaisten henkilöiden tarpeisiin, jotka tarvitsevat erityisestä syystä tukea asumisessaan. Asumisneuvonnan tavoitteena on ollut luoda toimintatapa, joka voi täyspainoisesti keskittyä asumiskysymyksiin ja jossa on mahdollisuus tarjota tukea yksilöllisemmin ja aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin. Asumisneuvonnalla pyritään turvaamaan yksilön asumisen jatkuvuus puuttumalla niihin sosiaalisiin ongelmiin, jotka ovat useasti kasaantuneet asumisen ympärille. Syitä asiakkuuteen voivat olla vuokranmaksuvaikeudet, häätöuhat, asunnon huono hoito, naapuruston häiriköinti, jatkuvat asunnon vaihdot sekä asunnottomuus. Murto (2003, 3.)

Vaikka asumisneuvojan työssä on pitkälti samoja piirteitä kuin sosiaalisessa isännöinnissä, on näillä kahdella kuitenkin joitakin eroavaisuuksia. *Sosiaalinen isännöinti* viittaa ainoastaan kiinteistöyhtiöstä käsin tehtävään työhön, kun taas *asumisneuvonta*-termiä voidaan käyttää kiinteistöyhtiön lisäksi myös niillä sektoreilla tehtävässä työssä, joiden tavoitteena on asumiseen liittyvien ongelmien ennaltaehkäisy sekä ratkaiseminen, kuten sosiaalitoimi sekä kolmannen sektorin toimijat. (Backlund 2004, 6.) Suoranainen asunnonvälitys ei kuulu asumisneuvojan työnkuvaan. Asumisneuvojat järjestävät kuitenkin toisinaan asumista eli asuttavat asunnottomia osana sosiaalipalveluja. (Hassi-Nuorluoto 2000a, 155; Hassi-Nuorluoto 2000b, 38.) Asunnottomien asuttaminen on usein jonkinlainen välimiestehtävä, sillä asunnoton ja vuokranantaja eivät kohtaa toisiaan vaivatta. Välimiehen on luotava edellytykset, joilla vuokrasuhde voisi syntyä. (Hassi-Nuorluoto 2000b, 11.) Usein asiakkailla on asumisvaikeuksiensa taustalla myös muita ongelmia, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmia. Asumisneuvojan konkreettisia työmenetelmiä ovat muun muassa asiakkaiden vastaanotto, kotikäynnit, puhelin- ja sähköpostiyhteydenotot, konsultointi, yleinen asumisopastus, palveluohjaus ja verkostoyhteistyö alueen palvelujen tarjoajien kanssa. (Haapanen 2004, 7.)

Esimerkiksi Helsingissä asumisneuvonnalla on tärkeä rooli sosiaalisten ongelmien käsittelemisessä. Vuokratalosäätiöt ovat palkanneet asumisneuvoja sekä sosiaalityöntekijöitä löytämään ja sitä kautta auttamaan ihmisiä, joilla sosiaaliset ongelmat ovat kasautuneet, ja näiden ongelmien takia joutuvat elämään häätöuhan alaisina. (Varady & Schuman 2007, 319.) Asumisneuvonta voi parhaimmillaan vähentää kaupunginosien segregoitumista eli kaupunkien eri osien erilaistumista asumisen tai asukkaiden perusteella. Varhainen puuttuminen vuokratilanteisiin ja häiritsevään elämään parantaa yhteisön asumisviihtyisyyttä ja estää esimerkiksi asumiskyvyyttömyydestä johtuvia turhia häätöjä. Asumisneuvontahankkeiden kautta on luotu uusia toimivia käytäntöjä asumisen ongelmien ratkaisemiseksi ja myös parannettu asuinalueiden yleistä viihtyvyyttä. (Salovaara-Karstu &

Muttalainen 2004, 87.) Asumisneuvonnan on todettu myös lisäävän hallinnon eri sektoreiden sekä järjestöjen yhteistyötä, kehittävän palvelujärjestelmää ja torjuvan asukkaiden syrjäytymistä (Haapanen 2004, 9).

Asumisneuvonta on palvelua, jonka tavoitteena on asumiseen liittyvien ongelmien (vuokrarästit, hädät, asumishäiriöt) ennaltaehkäisy ja ratkaiseminen, asukkaiden neuvominen ja opastaminen erilaisissa asumiseen liittyvissä asioissa sekä asukkaiden aktivoiminen kantamaan vastuuta asuntojen ja asuinalueen hoidosta. (Kärkkäinen 2008; Haapanen 2004; Hietikko 2004.) Asumisneuvonnalla pyritään puuttumaan nopeasti asumisessa ilmenneisiin ongelmiin. Asumisneuvojan työn keskeisimpänä tavoitteena on vuokranmaksuongelmien ja asukkaiden häiriökäyttäytymisen vähentäminen. Työn tavoitteena on pyrkiä vähentämään häättöjä sekä parantamaan myös kaikkien asukkaiden viihtyvyyttä. Oleellista on, että asumisneuvonnan avulla asukas pystyisi säilyttämään asuntonsa. Asumisneuvojatoiminnalla pyritään auttamaan ja neuvomaan kaikenlaisissa asumiseen liittyvissä ongelmatilanteissa. Toiminnan onnistuminen edellyttää kiinteää yhteistyötä asukkaiden, viranomaisten, talotoimikuntien ja kolmannen sektorin kanssa. (Haapanen, 2004.)

Asumisneuvonnan järjestämiselle ei ole olemassa yhtä valtakunnallista mallia, vaan toimintaa järjestetään paikallisten tarpeiden pohjalta ja pyritään näin paikallisesti toimivimpaan ratkaisuun. Asumisneuvonnan organisointi toteutetaan pääsääntöisesti kolmella vaihtoehtoisella tavalla: vuokranantajan toimesta vuokratyöyhtiössä, kolmannella sektorilla yhdistyksissä ja järjestöissä sekä sosiaalitoimen alaisuudessa. Se organisaatio tai konteksti, jonka alaisuudessa asumisneuvontaa toteutetaan vaikuttaa siihen, millaiseksi asumisneuvojan työ muotoutuu. Työn painopisteissä on suuria eroja eri toimijoiden välillä ja asumisneuvojilla on mahdollisuus tehdä paljon omia valintojaan työnsä suuntaamisen suhteen. Asumisneuvonnan organisointiin sidoksissa oleva selvin ero asumisneuvojan työnkuviissa on ennaltaehkäisevän työn ja kriisityön välillä. Kiinteistöyhtiöissä työskentelevät asumisneuvojat tekevät pääasiassa ennaltaehkäisevää työtä, kun taas sosiaalitoimessa tai kolmannella sektorilla työskentelevät asumisneuvojat tekevät enemmän kriisityötä. (Pietiläinen 2008.)

Aikaisempien tutkimusten valossa voidaan todeta, että kokemukset asumisneuvonnasta ovat enimmäkseen olleet myönteisiä. On arvioitu, että asumisneuvonnalla on pystytty vähentämään häättöjä, vuokrarästejä ja asumisongelmia (Asumisneuvonta-asukkaan ja asuinyhteisön tukena, 2003). Toiminnan avulla on pystytty vähentämään kriisiasuntojen käyttöä, ikääntyneiden ja mielenterveysongelmaisten laitoshoidon tarvetta sekä päihdeongelmaisten asunnottomuutta.

Vaikeasti asutettavan asukkaan kohdalla asumisneuvojan rooli asunnon saamisessa voi usein olla ratkaisevassa asemassa. Kaikkia hyötyjä on rahallisesti vaikea todentaa, mutta jo häätöjen merkittävä aleneminen tuo kiinteistöyhtiölle tuntuvan taloudellisen säästön (vuokrien ja rästien maksaminen, häätökulut, vähentyneet korjauskulut). Toiminta on osoittautunut siinä määrin sosiaalitoimen kannalta ennaltaehkäiseväksi, että sen tukeminen valtion rahoituksella on katsottu perustelluksi. (Mt. 2003.)

6 Tutkimuksen toteuttaminen

6.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia keinoja asumisneuvojat käyttävät työssään ehkäistäkseen häätöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä sekä tarkastella, minkälaisia kuvauksia asumisneuvojat itse antavat työskentelystään ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Tarkoituksena on kartoittaa ja auki kirjoittaa hyväksi havaittuja käytäntöjä sekä työmenetelmiä, joilla pyritään ehkäisemään häätöjä, pienentämään asunnottomuuden uhkaa sekä jatkamaan asumisen pysyvyyttä. Storhammar ja Itkonen (2012, 9) ovat tutkineet asumisneuvonnan vaikuttavuutta Jyväskylässä, ja heidän raporttinsa mukaan asumisneuvojen keinoista asunnottomuuden ennaltaehkäisemisessä on jo saatu positiivisia tuloksia. Asumisneuvojan katsotaan mahdollistavan aikaisen puuttumisen asumisongelmiin, myös sellaisiin, jotka voisivat johtaa taloudellisesti kalliisiin ratkaisuihin. (Mt.)

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia keinoja asumisneuvonnan kotikäyntityössä käytetään asunnottomuuskierteen katkaisemisessa ja asumiskyvyn parantamisessa?

2. Miten asumisneuvojat kuvaavat omaa työnkuvaansa asunnottomuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta?

6.2 Etnografinen viitekehys ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen empiriaosuus muodostuu erään keskisuuren suomalaisen kaupungin asumisneuvonta-hankkeen työntekijöiden nauhoitetuista kotikäynneistä sekä heidän teemahaastatteluistaan. Kiersin viitenä päivänä hankkeessa työskentelevien asumisneuvojien kanssa heidän asiakaskäynneillään nauhoittaen kotikäynnit sekä tehden havaintoja heidän työskentelystään. Lisäksi haastattelin kaikkia kolmea hankkeen työntekijä. Työntekijöistä kaksi oli asumisneuvoja ja yksi sosiaalityöntekijä.

Aineistossani havainnointi on taustalla tukea antavana taustamateriaalina, ja pääasiallinen aineisto koostuu nauhoitetuista kotikäynneistä sekä työntekijöiden haastatteluista, jotka toteutin viimeisenä osallistumispäivänäni. Koin haastattelujen tekemisen tarpeelliseksi, jotta pystyin syventämään tiettyjä teemoja, jotka tulivat ilmi kotikäynneillä.

Tutkielmani aineistonkeruumenetelmät ja metodologia sijoittuvat ainakin löyhästi etnografiaan. Etnografia muotoutuu tutkimuskohtaisesti muiden laadullisten tutkimusmenetelmien tapaan, eikä siitä ole täsmennettävissä selvärajaista metodia tai metodologiaa. Etnografisen tutkimuksen juuret ovat antropologiassa. Perinteisessä etnografiassa tutkija meni vieraaseen kulttuuriin ja vietti pitkiäkin aikoja kentällä saadakseen selville tutkittavan kulttuurin ominaispiirteet ja ymmärtääkseen miksi yhteisö toimii niin kuin se toimii. (Metsämuuronen 2000, 214.) 1920- ja 1930-luvuilta lähtien Chicagon koulukuntaa edustavien sosiologien kautta etnografioiden tutkimuskohde on laajentunut kuvaamaan tutkijan oman yhteiskunnan sosiaalisia ympäristöjä (Eräsaari 1994, 362–363; Tuomi & Sarajärvi 2009, 44). Sana etnografia merkitsee kirjaimellisesti ihmisen kuvaamista tai ihmisestä kirjoittamista. Tutkittaviin asioihin kuuluvat muun muassa ryhmän ja sen jäsenten väliset suhteet ja vuorovaikutus, kulttuurin sisäiset toimintatavat ja normit sekä ryhmän jäsenten tietämys ja taidot. Tutkimuksen yksityiskohdat saattavat vaihdella paljonkin, etnografinen tutkimus sisältää yleensä luonnollisissa olosuhteissa tehtävää periodimaista kenttätöitä sen kulttuurin tai ryhmän parissa, joka on tutkimuksen kohteena. Tarkoituksena on tietoinen kohteeseen sisälle meneminen, siihen henkilökohtaisesti tutustuminen, havainnointi ja oppiminen. (Eskola & Suoranta 2000, 104–106; Metsämuuronen 2003, 173; Vuorinen 2005, 63.) Oman tutkielmani aineistoa kerätessäni vietin arkiviikon ajan tutkimuskohteena olleen hankkeen työntekijöiden mukana seuraten heidän työtapojaan. Kotikäynnit, jotka nauhoitin tapahtuivat luonnollisena osana asumisneuvojien työtä.

Asumisneuvojat siis olisivat tehneet kotikäynnit myös ilman tutkijan läsnäoloa. En tutkijana manipuloinut tilannetta mitenkään. Toki täytyy ottaa huomioon se miten ulkopuolisen henkilön ja nauhurin läsnäolo vaikuttaa sekä työntekijään että asiakkaaseen.

Etnografista tutkimusta voi jakaa ehkä keinotekoisestikin perinteiseen ja uuteen etnografiaan (Juhila 2004 175–177). Perinteisellä etnografialla tarkoitetaan luvun alussa kuvattua tutkimusta, jossa siis tutkija pyrkii kuvaamaan tutkittavaa ympäristöään mahdollisimman todenmukaisesti ja luomaan mahdollisimman objektiivisen analyysin tietyn ryhmän sosiaalisesta todellisuudesta ja kulttuurista (Gubrium & Holstein 1994, 352–353).

Jaber Gubrigumin, James A. Holsteinin ja Gale Millerin kehittämän ja nimeämän uuden etnografian suuntauksessa tutkijan huomio kiinnittyy siihen, miten ihmiset rakentavat merkityksiä sosiaalisesta todellisuudestaan ja toisaalta siihen, mitä nämä merkitykset kertovat siitä todellisuudesta, jossa ihmiset ovat (Juhila 2004, 174–177). Uusi etnografia on menetelmänä paljon käytetty erilaisten institutionaalisten ympäristöjen ja ammattikäytäntöjen tutkimiseen, jolloin tiloja ja tilanteita määriteltäessä on puhuttu omanlaisen paikalliskulttuurin muodostumisesta (Juhila 2000, 176; Gubrium 1992; Holstein 1993; Forsberg 1998). ”Uusi etnografia on suuntaus, jossa vuorovaikutus ymmärretään laajasti ja näin ollen erilaiset aineistot ja tiedonkeräysmenetelmät ovat edelleen luonnollinen osa etnografioita. Tutkijat ovat tutkimuskohdettaan lähellä ja näin tarkastelun alle on mahdollista ottaa mitä rutinoituneimmaltakin tuntuvat käytännöt ja itsestäänselvyydet, joita ei ole mahdollista paikantaa vain haastattelemalla tutkimuskohdetta. Uuden etnografian mukaisen paikalliskulttuurin ja siihen liittyvien käytäntöjen tutkiminen toimivat hyvin sosiaalityön tutkimuksessa”. (Juhila 2000, 176.) Tutkielmani sijoittuu uuteen etnografiaan, sillä asumisneuvojien mukana viettämäni aika on lyhyt verrattuna perinteiseen etnografiseen tutkimukseen, jossa tutkija oleskelee ja jopa asuu tutkittavan yhteisön keskellä.

Eettistä pohdintaa

Kaikkea ihmisiä koskevaa tai heiltä kerättyä tutkimusaineistoa käsittelevässä tutkimuksessa on huomioitava muun muassa ihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tutkimukseen osallistumisen täytyy olla siis vapaaehtoista, ja tutkimukseen osallistuvilla täytyy antaa riittävästi tietoa tutkimuksesta ja kerätyn aineiston käyttötarkoituksesta. (Kuula 2006, 60–65.) Omassa tutkielmassani pääasiallisia tutkittavia olivat hankkeen työntekijät eli asumisneuvojat sekä sosiaalityöntekijä ja heidän työskentelytapansa. Kuitenkin heidän asiakkaansa olivat niin tärkeässä

asemassa, että tutkijana koin myös vastuuta heidän osallisuudestaan tutkimukseen. Hankkeen työntekijät kertoivat hyvissä ajoin ennen minun tuloani tutkimukseni aiheesta, ja asiakkaat saivat kuulemansa pohjalta päättää jo etukäteen, päästävätkö minut tutkijan ominaisuudessa kotiinsa. Minun läsnäoloni ei siis tullut yllätyksenä asiakkaille, ja lisäksi esittelin kotikäynnin aluksi vielä itse heille tutkimusaiheeni sekä sen, kuinka tulen aineistoa käyttämään. Olen siis tutkimusta tehdessäni tiedostanut tämän kaltaisen eettisen problematiikan ja pyrkinyt perustelemaan tekemiäni ratkaisuja itselleni. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 52) toteavat, että tutkimusta tehdessä tutkijan on ratkaistava eettiset kysymykset itse, sillä eettisiä kysymyksiä nousee tutkimuskohtaisesti suuri määrä. Eettisen problematiikan tunnistaminen on tärkeää, jotta tutkimuksesta tulee eettisesti asiallinen. (Mt.)

Tutkijalla on myös vastuu siitä, ettei tutkittavalle koidu harmia tutkimukseen osallistumisesta. Tutkijan on toisin sanoen sitouduttava siihen, että tutkittavia ei voida tunnistaa lopullisesta raportista sekä siihen, että tutkijan on säilytettävä aineistoa siten, ettei ulkopuoliset pääse siihen käsiksi. (Kuula 2006, 60–65.) Olen häivyttänyt lopullisesta raportistani kaikki tunnistetiedot, asiakkaiden nimet sekä muuttanut sellaiset paikannimet, joista voisi tunnistaa mikä suomalainen kaupunki on kyseessä. Asiakkaille sekä hankkeen työntekijöille korostin sitä, ettei tutkielmaani päädy mitään sellaista, mistä yksittäisen henkilön voisi tunnistaa. Lisäksi tein selväksi jo kotikäynnin alussa, että mikäli asiakas kokee kesken kotikäynnin minun tai nauhurin läsnäolon kiusalliseksi, lopetan nauhoittamisen välittömästi eikä jo nauhalle tallentunutta materiaalia käytetä lopulliseen raporttiin, mikäli asiakas ei niin halua. Tämä on mielestäni tärkeää tutkimukseen osallistuvan itsemääräämisoikeuden kannalta. Inhimillistä elämää tutkivassa sosiaalitieteiden tutkimuksessa eettisyys on keskeistä jokaisessa tutkimuksen valinnassa (Pohjola 2007, 17).

Tutkimani aihealue on moraalisesti latautunut, ja on tärkeää pohtia, ovatko käyttämäni termit leimaavia tai jotenkin asenteellisia. Kuitenkin joitakin käsitteitä on pakko käyttää, jotta aihetta pystyy ylipäättään käsittelemään. Olenkin Pohjolan (2007, 21) tavoin miettinyt sitä, että on tärkeää ottaa huomioon tutkijan omat ja yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet, jotta omalla käsitteistöllään ei tulisi loukanneeksi tai siirtäneeksi tiettyihin ryhmiin yleisesti kohdistettuja stereotypioita tutkimukseen (Pohjola 2007, 21). Tutkija ei vain kerää tietoa, vaan konstruoi ja 'sanoittaa' sitä omilla sanavalinnoillaan tietynlaiseksi, ja näin ollen vaikuttaa tutkimuskohteeseen ja siitä syntyviin käsityksiin.

6.3 Työntekijöiden havainnointi sekä teemahaastattelut

Tässä luvussa esittelen lyhyesti käyttämäni aineistonkeruumenetelmät. Vaikka havainnointi onkin taustoittavana aineistona tutkielmassani, haluan lyhyesti tuoda esiin myös sitä, kuinka havainnointia toteutetaan.

Havainnointia voidaan pitää kaikille tieteenaloille yhteisenä ja välttämättömänä perusmenetelmänä. Kaikille tieteenaloille on kehittynyt omat havainnointimenetelmänsä. Käyttäytymistieteissä käytetään arkihavainnoinnin lisäksi erilaisia systemaattisen havainnoinnin muotoja. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 37–38.) Vaikka Hirsjärvi ja Hurme (2001, 38) kuvaavat havainnointia menettelynä erittäin vaativana ja huolellista koulutusta edellyttävänä, koen että omaan tutkielmaani havainnointi omanlaisena haastattelun täydentäjänä sopi hyvin, vaikkakaan en ole kouluttautunut havainnoijana millään tasolla.

Havainnointia käytetään joko itsenäisenä aineiston keruumenetelmänä tai esimerkiksi haastattelun lisänä ja tukena. Havainnoinnin etuna on, että sen avulla saadaan välitöntä ja suoraa informaatiota yksilön, ryhmien sekä organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Se mahdollistaa pääsyn tapahtumien luonnollisiin ympäristöihin, jolloin voidaan välttää keinotekoisuus, joka on monien muiden menetelmien rasitteena. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212–214.) Tutkittavat havainnot voivat kohdistua tapahtumiin, käyttäytymiseen tai fyysisiin kohteisiin. Havainnointi voidaan jakaa osallistuvaan ja ei-osallistuvaan suoraan havainnointiin. Ensin mainitussa tutkijalla on aktiivinen rooli havainnoitavassa toiminnassa, kuten useimmiten toimintatutkimuksessa; jälkimmäisessä tutkija taas pitäytyy havainnoijana. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 39) mukaan eri menetelmiä on tarpeellistakin yhdistellä monipuolisen lopputuloksen saavuttamiseksi.

Tutkijan rooli ilmiön havainnoijana voi olla monenlainen. Joskus tutkija osallistuu toimivana yksilönä aitoihin luonnollisiin kenttätilanteisiin, joskus taas tekee ulkopuolisena henkilönä havaintoja. Usein toiminta on jotain näiden kahden tyypin väliltä. Havainnoinnin yhteydessä voidaan puhua neljästä eri osallistumisen asteesta, joita ovat havainnointi ilman varsinaista osallistumista, osallistuva havainnointi, osallistava havainnointi eli toimintatutkimus ja piilohavainnointi. Eri tapojen rajat eivät ole selvät, ja kriteerinä voidaankin pitää sitä, onko tutkija ennen kaikkea tutkijan roolissa vai onko hänellä muitakin rooleja. Myös havainnointiin käytettävä

aika vaihtelee pienistä käynneistä kentällä vuosiin kestäväan kenttätööhön. (Eskola & Suoranta 1998, 100—104.) Omassa tutkielmassani sijoituin havainnoitsijana ei-osallistuvaksi havainnoijaksi, jonka tehtävänä oli tehdä havaintoja ulkopuolisena asumisneuvojen työtavoista kotikäynneillä.

Aineistoni koostuu seitsemän asiakaskäynnin nauhoituksista sekä kolmen työntekijän teemahaastattelusta. Litteroin kotikäynnit sekä haastattelut ja sain valmista aineistoa 60 sivua. Sain olla mukana projektin työntekijöiden kotikäynneillä ei-osallistuvan havainnoijan roolissa ja nauhoittaa yhdeksästä kotikäynnistä seitsemän. Yhdessä tapauksessa asiakas salli minun mukana oloni, mutta kielsi nauhoittamisen. Toisella kotikäynnillä, josta en saanut nauhoitettua materiaalia, oli niin uhkaava tunnelma jo kotikäynnin alussa, että päätin olla kysymättä mahdollisuutta tallentaa kotikäyntiä. Kotikäynneillä pysyttelin pääasiassa taustalla hiljaisen havainnoitsijan roolissa, mutta en kuitenkaan kokenut olevani näkymätön, vaan yritin käyttäytyä mahdollisimman luontevasti niin kuin normaalistikin käyttäytyisin kylässä ollessani. Osallistuin kahvin juontiin (mikäli sellaista oli tarjolla) sekä juttelin ns. ”mukavia” asiakkaan ja työntekijän kanssa, varsinkin käynnin alussa ja lopussa. Aina kotikäynnin alussa esittelin itseni ja tutkimusaiheeni sekä sen, miten aineiston kerään ja mihin ja miten sitä käytän. Kerroin myös, että aineistonäytteissäni ei tule näkymään mitään, minkä perusteella näytteessä olevan henkilön voisi tunnistaa, ja että minua velvoittaa salassapitovelvollisuus. Nämä esittelyt eivät tallentuneet nauhalle, enkä kerännyt asiakkailta suostumusta kirjallisesti. Minulla on siis tutkijana vain heidän suullinen lupauksensa osallistua tutkimukseen sekä kaupungin myöntämä tutkimuslupa.

Kotikäyntien nauhoittamisen ja havainnoinnin lisänä toteutin vielä työntekijöiden teemahaastatteluja syventääkseni kotikäynneillä muodostuneita teemoja. Teemahaastatteluksi kutsuttu haastattelumenetelmä on suosituin tapa kerätä laadullista aineistoa (Eskola & Vastamäki 2001, 24). Kvalitatiiviset haastattelut voidaan jakaa yleisesti kolmeen ryhmään, joita ovat strukturoitu eli lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja syvähaastattelu. Strukturoidussa haastattelussa haastattelija tekee valmiit kysymyssarjat, jotka käydään läpi samassa järjestyksessä kaikkien haastateltavien kanssa samalla tavalla. Syvähaastattelussa haastattelija on valinnut etukäteen vain yhden aihealueen, jolloin haasteltava saa vapaasti puhua aiheesta, ja haastattelu etenee omalla painollaan. Teemahaastattelu on näiden kahden edellä mainitun haastattelumuodon välissä. Teemahaastattelussa aihealueet on suunniteltu etukäteen, mutta kysymysten tarkka muoto vaihtelee eri haastateltavien välillä, ja kaikkia kysymyksiä ei tarvitse kirjallisesti esittää samassa järjestyksessä. Tärkeintä on, että kaikissa haastatteluissa esiintyvät samat teemat. (Hirsijärvi ym. 2007, 202–205.)

Teemahaastattelu on keskustelua, joka tapahtuu haastateltavan kanssa, mutta tutkijan ehdoilla ja tutkijan aloitteesta. Teemahaastattelussa pääpaino on tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.) Steinar Kvale (1996, 125) on määritellyt haastattelun dialogia vaativaksi erityisen vuorovaikutuksen muodoksi, joka noudattaa kirjoittamatonta käsikirjoitusta. Vuorovaikutuksen suurimpana etuna on joustavuus, koska se mahdollistaa täydentävien lisäkysymysten esittämisen. (Hirsijärvi ym. 2007, 199–200.)

Tutkielmani aineisto saattaa vaikuttaa turhankin mahtipontiselta ja työläältä. Kuitenkin itse näen, että kaikista käyttämilläni menetelmillä (kotikäyntien nauhoitukset, havainnointi sekä työntekijöiden haastattelut) on paikkansa tutkielman kokonaisuuden kannalta. Tutkielmani pääasiallinen aineisto koostuu nauhoitetuista kotikäynneistä sekä työntekijöiden syventävistä haastatteluista. Havaintojani en analyysissä tuo esille, mutta ne ovat tukenani ja auttavat tulkintojen tekemistä sekä pääasiallisen aineiston ymmärtämistä.

6.4 Aineistolähtöinen teemoittelu analyysimenetelmänä

Olen kerännyt aineiston vuonna 2011, joten aineiston keruun ja analysoinnin väliin on kertynyt lähes neljä vuotta. Litteroin aineiston keväällä 2013, joten suhteeni aineistoon muodostui analyysia aloittaessani väljäksi ja kaukaiseksi. Tammikuussa 2015 aloin uudestaan lukea aineistoa läpi useamman kerran ajatuksella ja rauhassa, sillä aineiston ymmärtäminen kasvaa, kun sitä käy läpi useaan otteeseen (Valli 2007, 210). Pystyin yllättävän helposti palaamaan muutaman vuoden taakse kotikäyntien ja haastattelujen tekoajankohtaan, ja aineisto tuli taas lähemmäksi ja tutummaksi.

Luin litteroitua aineistoa läpi useamman kerran, ja samalla pohdin, mikä analyysimenetelmä olisi paras juuri tälle aineistolle. Lopulta tulin siihen tulokseen, että teemoittelu palvelee parhaalla mahdollisella tavalla tätä tutkielmaa ja tätä aineistoa. Teemoittelua puoltaa muun muassa se, että kaikilla seitsemällä seuraamallani ja nauhoittamallani kotikäynnillä toistui hyvin paljon samoja asioita sekä teemoja, vaikka työntekijät sekä asiakkaat ja heidän tilanteensa olivat erilaisia keskenään. Kotikäyntien pohjalta toteutin myös esiin nousseiden teemojen perusteella kolmelle työntekijälle syventävät haastattelut.

Teemoittelu on myös suositeltava aineoston analysointitapa yritettäessä ratkaista käytännöllistä ongelmaa. Tässä tutkielmassani käytännön ongelma on siis se, kuinka asumiseen liittyviä ongelmia

ja asunnottomuuden uhkaa on mahdollista ennaltaehkäistä kotiin vietävän asumisneuvonnan avulla. Teemoittelu sopii käytettäväksi tutkielmassani, koska pyrin selvittämään asumisneuvojen konkreettisia työtapoja sekä heidän näkemyksiään työstään. Nauhoitetuista kotikäynneistä ja haastatteluista poimitaan käytännöllisen tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Eli teemoittelun avulla tekstiaineistosta etsitään erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Näin tutkimustulokset palvelevat parhaiten juuri käytännöllisiä intressejä. (Eskola & Suoranta, 175–180.) Hirsijärven & Hurmeen (2001, 173) mukaan teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta esiin nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle; omassa tutkielmassani lisäksi piirteitä ja teemoja jotka toistuvat usealla kotikäynnillä (Mt, 173).

Olen pyrkinyt tekemään analyysin aineistolähtöisesti siten, että olen muodostanut teemat ilman ennakkoon asetettuja kategorioita ja oletuksia (Metsämuuronen 2006, 177). Nauhoitettujen kotikäyntien sekä haastattelujen litteroinnin jälkeen luin aineistoni läpi useaan kertaan luodakseni yleiskatsauksen aineistoon. Jatkoin teemoittelemalla eli jäsentämällä aineiston teemojen mukaisesti. Teemoittelua varten merkitsin litteroituun aineistooni eri värisillä kynillä samaan aiheeseen liittyvät teemat. (Eskola & Vastamäki 2007, 41.) Tämän vaiheen jälkeen keräsin teema-alueista kertyneet kohdat yhteen ja aloin yhdistää ja tiivistää niitä. Kaiken kaikkiaan teema-alueita kertyi neljä: psykososiaalinen tukityö, apuna sopivan asuinpaikan löytymisessä, ennaltaehkäisevä työ sekä kriisi-työ. Näiden teema-alueiden kautta aloin jäsentää aineistoani ja niiden pohjalta aloin syventää analyysiä.

Seuraavaksi etsin teemojen sisältä yhteisiä ominaisuuksia ja tiivistin samaa teemaa koskevat näkemykset pääteeman alaluokiksi ja annoin niille sisältöä kuvaavat nimet (Tuomi & Sarajärvi, 2012, 93–101). Nimeämäni alaluokat eivät aina suoraan kerro asumisneuvojan konkreettisesta työtehtävästä (esimerkkinä alaluokat: *huoneiston huono kunto* sekä *märkien tukiasuntojen puute*), mutta nämä nimeämäni alaluokat kertovat sen, minkä asumiseen liittyvän ongelman kanssa asumisneuvoja työskentelee. Teemat näyttäytyivät erilaisina asumisneuvojan työn ulottuvuuksina, siksi nimesin ne asumisneuvojan keinoiksi asunnottomuuden vähentämiseksi.

7 Asumisneuvojan keinot asunnottomuuden ehkäisemisessä

Aineistoni perusteella asumisneuvojan työ näyttäytyy hyvin monipuolisena, ja asumisneuvojilla voidaan nähdä olevan monia erilaisia rooleja heidän toteuttaessaan asiakastyötä asunnottomuuden vähentäjinä. Asumisneuvojan arkityötä ovat ohjaus, neuvonta, terapeutti ja tukeva kuunteleminen, kotikäynnit, asumisopastus, hakemusten ja laskujen selvittely, suunnitelmat vuokravelan maksamisesta ja niiden seuranta asukkaan kanssa, erilaiset virkamies- ja yhteistyökokoukset sekä asiakasyhteistyöpalaverit, joissa pyritään turvaamaan asukkaan asuminen jatkossakin. (Haapanen, 20.) Tässä luvussa analysoin aineistostani esiintyviä asumisneuvonnan rooleja joiden auki kirjoittaminen tekee näkyväksi asumisneuvojen keinoja ehkäistä asunnottomuuden riskiä.

7.1 Psykososiaalinen tukityö

Tässä kappaleessa analysoin ja tulkiten asumisneuvojen työskentelyssä esiin nousseita psykososiaalisen tukityön elementtejä. Psykososiaalinen tuki-käsite pitää sisällään monia eri merkityksiä aina kotitöiden opettelusta monivuotiseen terapiaan tai yksilökohtaisesta sosiaalityöstä internetissä toteutettuun luentoan (Weckroth 2007, 426). Asumisneuvonnan asiakkailta psykososiaalisen tuen tarve ilmeni myös monin eri tavoin, mutta asumisneuvonnan työn luonteen vuoksi psykososiaalinen tuki tarkoitti käytännönläheistä arkisissa asioissa auttamista ja tukemista sekä keskusteluapua. Monilla asumisneuvonnan asiakkailta onkin suuria vaikeuksia juuri arkipäiväisten asioiden hoitamisessa. Asumisongelmista yleisin on maksamattomat vuokrat. Lisäksi naapureita häiritsevä elämä ja huoneiston huono hoito aiheuttavat ongelmia, jotka voivat pahimmillaan johtaa asunnosta häätöön. (Salovaara-Karstu & Mutttilainen, 14–15.) Haapanen (2004, 20) tuo lisäksi esiin sen, että asumisneuvonnan asiakaskunnassa näyttäytyvät asumisongelmien eri muodot ja koko asumisen kirjo; arjessa selviytyminen voi olla heikkoa, mikä näkyy vuokravelkoina, erilaisina asumishäiriöinä sekä huoneiston huonona kuntona. Tässä kappaleessa valitut aineisto-otteet kuvastavat yhtäältä sellaisia kotikäyntityössä käytyjä keskusteluja, joissa edellä mainittuja asumisen ongelmia tulee ilmi, sekä toisaalta asumisneuvojen

haastatteluissa esiin nousseita asumisneuvojen näkemyksiä siitä, kuinka he käyttävät psykososiaalista tukityötä yhtenä auttamiskeinona työssään. Olen jäsentänyt psykososiaalisen tuen otsikon alle kolme alaluokkaa: raha-asioiden selvittely, yhdessä opettelu sekä huoneiston huono kunto.

Raha-asioiden selvittely

Seuraavaksi käsittelen 'Raha-asioiden selvittely' -alaluokan. Olen luokitellut sen psykososiaalisen tuen alaluokaksi sen vuoksi, että asiakas on tässä tapauksessa täysin uudessa elämäntilanteessa, joka aiheuttaa hämmennystä sekä epävarmuutta, johon psykososiaalisella tuella voidaan saada helpotusta. Pitkän työuran tehneenä asiakas on nyt ensimmäistä kertaa asunnottomana ja neuvoton muun muassa sen suhteen, mitä etuuksia hänen kuuluu hakea ja saada. Psykososiaalista tukea annetaan asumisneuvojan taholta siten, että yhdessä selvitetään, mitä etuuksia asiakas voi saada sekä sitä, kuinka tukia haetaan.

Seuraava aineisto-ote on kotikäynniltä asunnottoman asiakkaan ystävän luota, sillä asiakas oli vailla asuntoa ja vasta päässyt asiakkaaksi hankkeeseen. Asumisneuvontakäynnin aikana asumisneuvoja ja asiakas muun muassa kertaavat sitä, kuinka asiakas oli päätynyt asiakkaaksi hankkeeseen sekä sitä, minkälainen tilanne asiakkaalla tällä hetkellä on. Asiakas oli jäänyt vuoden alussa työttömäksi ja hakenut kerran toimeentulotukea puolen vuoden aikana. Lisäksi hän oli ollut epävarma, mistä kaikkialta hän on oikeutettu rahaa työttömyyden ajalta saamaan. Asumisneuvojan rooli psykososiaalisen tuen antajana korostuu varsinkin sellaisissa tilanteissa, joissa asiakassuhde on uusi.

A: Ja toinen on vielä käsittelyssä sielä se jatkohakemus koska se o semmonen että, että en ole sinne liittoon ilmottanu että minä jo työkkäristä sitte soitin ja kaks kertaa sanovat, että sinne on menny tieto ja näin...minähän sitä oottelin ja...

T: nii just ja elikkä sä oot kuulunu työttömyyskassaan tai liittoon

A: niin ii kyllä

T: okei elikkä sulla vois olla oikeus ansiosidonnaiseen päivärahaan.

A: Joo sano kyllä ja mulla on se hakemuskii tossa mukana, että on tulostettu ja näin että se pittää nyt, minä otin sen mukkaan että tuota onko se oikein ja mitä siihen pittää liittää...

T: Sanoppa vielä, että millon sulla loppu ne työt?

A: No ne loppu yheksästoista kaheksatta varsinaisesti, mutta minähän tuota olin sen vuoden loppuun ihan, sitte koska en ollu aikasemmin ollu työkkäriissä ollenkkaa ja näin, ni sitte menin tammikuun alussa sitte sinne työvoimatoimistoon ja yhestoista ensimmäistä tuli sitte se, että oon ollu sielä työvoimatoimistossa.

T: Nii justiinsa ja ootko nyt käyny aina uusimassa sen?

A: Oon joo, ja nyt on sitte lokakuussa sitte seuraavan kerran.

T: Nonni hyvä, hyvä että oot käynyt ja pitänyt se sielä nytte voimassa...okei siinä nyt sitte kannattaa varmaan se ansiosidonnainen päiväraha...

A: Joo mulla on se tuossa se nyt sit täytyy laittaa etteenpäin ja mitä liitteitä siihen...

K2

Asiakas kertoo asumisneuvojalle, että on hakenut toimeentulotukea. Toimeentulotuen jatkohakemus on vielä käsittelyssä, sillä asiakas ei ole hakenut ammattiliittoa hänelle kuuluvaa päivärahaa 'Ja toinen on vielä käsittelyssä sielä se jatkohakemus koska se o semmonen että, että en ole sinne liittoon ilmottanu'. Tämän voidaan olettaa tarkoittavan sitä, että asiakas ei ole ollut toimeentulotukea hakiessaan tietoinen toimeentulotuen viimesijaisuudesta, eikä näin ollen ole osannut hakea ensisijaisia tukia ammattiliitosta itselleen. Asiakas jatkaa vielä, että on työvoimatoimistosta soittanut ammattiliittoon ja jäi puhelussa ymmärrykseen, että pelkkä ilmoitus riittää ja jäänyt odottelemaan päätöstä 'jo työkkäristä sitte soitin ja kaks kertaa sanovat, että sinne on mennyt tieto ja näin...minähän sitä oottelin ja...'. Asiakkaalle ei ole käynyt selväksi se, että tukea täytyy hakea erikseen erillisellä lomakkeella. Asumisneuvoja vastaa tähän toteamalla, että asiakas on kuulunut työssäollessaan ammattiliittoon 'nii just ja elikkä sä oot kuulunu työttömyyskassaan tai liittoon' asiakkaan minimipalautteen 'nii ii kyllä' jälkeen asumisneuvoja toteuttaa psykososiaalista tukityötä informoimalla asiakasta siitä, että luultavasti tämä on oikeutettu ansiosidonnaiseen päivärahaan. Asiakas onkin jo tästä tietoinen ja kertoo asumisneuvonantajalle, että on tulostanut hakemuksenkin, mutta on epävarma, mitä hakemukseen tulee liittää mukaan ja siitä, onko se täytetty oikein. 'mulla on se hakemuskii tossa mukana, että on tulostettu ja näin että se pittää nyt, minä otin sen mukkaan että tuota onko se oikein ja mitä siihen pittää liittää...'. Asumisneuvoja kysyy vielä tarkentavana kysymyksenä asiakkaan työttömyysjakson pituudesta 'Sanoppa vielä, että millon sulla loppu ne työt?'. Tämä kysymys kartoittaa asiakkaan tilannetta sekä työntekijälle että asiakkaalle itselleen. Asiakas vastaa olleensa työssä vuoden loppuun, vaikka työsopimus olikin päättynyt jo elokuussa. 'No ne loppu yheksästoista kaheksatta varsinaisesti, mutta minähän tuota olin sen vuoden loppuun ihan'-sitaatista ei käy ilmi, onko asiakkaalla ollut minkäänlaista voimassaolevaa työsopimusta vai onko hän tehnyt työtä kokonaan ilman työsopimusta. Työvoimatoimistoon asiakas kertoo ilmoittautuneensa vasta tammikuun alkupuolella 'menin tammikuun alussa sitte sinne työvoimatoimistoon ja yhestoista ensimmäistä tuli sitte se, että oon ollu sielä työvoimatoimistossa.' Asumisneuvoja jatkaa kysymällä onko asiakas uusinnut säännöllisesti työnhakunsa 'Nii justiinsa ja ootko nyt käynyt aina uusimassa sen?', johon kysymykseen voidaan tulkita sisältyvän neuvon siitä, että yksi ilmoitus ei riitä, vaan työnhaku täytyy pitää aktiivisena päivittämällä sitä säännöllisin väliajoin. Asiakas vastaa informatiivisesti käyneensä uusimassa työnhakunsa ja kertomalla asumisneuvonantajalle, milloin on menossa seuraavan

kerran työvoimatoimistoon varatulle ajalle. *'Oon joo, ja nyt on sitte lokakuussa sitte seuraavan kerran'*. Psykososiaalista tukityöskentelyä voidaan tulkita toteutettavan myös positiivisen palautteen antamisen muodossa, jonka avulla työntekijä pyrkii vahvistamaan asumisneuvontatyön näkökulmasta haluttua ja positiivista skenaariota asiakkaan elämässä *'Nonni hyvä, hyvä että oot käynyt ja pitäny sen sielä nytte voimassa'*. Asumisneuvoja vahvistaa asiakkaan aktiivisuutta omien asioidensa hoitajana positiivisella asenteella sekä jatkaa lausettaan vielä muistuttamalla, että ansiosidonnainen päiväraha on hyvä nyt yhdessä hakea *'okei siinä nyt sitte kannattaa varmaan se ansiosidonnainen päiväraha...'* Asiakas tuo esiin, että hänellä on hakemus mukana ja osittain täytettynä. Hän kokee tarvitsevänsä apua hakemuksen eteenpäin lähettämiseen *'Joo mulla on se tuossa se nyt sit täytyy laittaa eteenpäin ja mitä liitteitä siihen'*. Esimerkkiotteessa olevan keskustelun jälkeen asiakas ja asumisneuvoja täyttävät yhdessä hakemuksen loppuun ja tarkastavat vaadittujen liitteiden mukana olon. (Ote havaintomateriaalista.)

Esimerkkiotteessa kuvastuu mielenkiintoisella tavalla se, kuinka hienovaraista psykososiaalinen tuki voi myös olla. Asiakkaan puheesta työttömyysajastaan voi tulkita epävarmuuden suhteessa kaikkiin niihin uusiin asioihin, joita työttömyys sekä sen mukanaan tuoma asunnottomuus on tuonut tullessaan. Asumisneuvojan psykososiaalinen tukityöskentely ja sen mukanaan tuoma henkinen tuki voi jo itsessään auttaa asiakasta ymmärtämään omaa tilannettaan ja sen mukanaan tuomia haasteita selkeämmin. Tämänkaltaisen tuen avulla asiakas voi saada voimia ja rohkeutta päästä eteenpäin sekä etsimään uudenlaisia ratkaisuja tilanteeseensa. Asumisneuvojan psykososiaalisen tukityön merkitys korostuu mielestäni tällaisissa tilanteissa, joissa asiakas kohtaa ensi kerran uuden sosiaalisen ongelman ja siihen liittyvät etuudet.

Yhdessä opettelu

Seuraavaksi käsittelen 'Yhdessä opettelu' -alaluokan. Luokittelin sen psykososiaalisen työn alaluokaksi, sillä aineisto-otteessa tulee ilmi, kuinka tärkeää on asumisneuvojan konkreettinen tuki esimerkki asioiden hoidossa ja yhdessä opettelu asumisneuvonnan sellainen toimenpide, jonka tavoitteena on tukea asiakasta ymmärtämään toimintansa seuraukset esimerkiksi asunnottomuuden kannalta sekä tuottaa asiakkaalle oivallus ja taitoa muuttaa omaa toimintaansa.

Seuraava aineisto-ote on asumisneuvojan haastattelusta, jonka toteutin sosiaalitoimistossa kahdestaan asumisneuvojan kanssa. Asumisneuvoja tuo valaisevalla tavalla esiin sitä, kuinka

psykososiaalista tukea voidaan toteuttaa menemällä 'pintaa syvemmälle' esimerkiksi asiakkaan vuokranmaksuongelmien 'taakse'.

Kyllähän me yritetään vaan asiakkaan kanssa saada selville ensin se, että mikä se on se syy siellä, koska siinä nyt yleensä on vuokratästeissä joku muu syy kun että ei nyt halua maksaa vuokraa. Se on niin kauheen yksilöllistä mut varmaan semmonen yhdessä opettelu et kuinka näitä asioita hoidetaan ja tietysti asiakkaallekkin et se, että asiakaskin ymmärtäisi sen että jos toimii tällä tavalla ni mitä siitä seuraa, että siitä saattaa tulla se asunnottomuus, et asiakkaalle itellekkin tulis niitä keinoja muuttaa sitä toimintaansa.

H1

Asumisneuvoja kertoo, kuinka tärkeää on aluksi selvittää, miksi asiakas ei ole kyennyt maksamaan vuokraansa. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että lähtökohtaisesti ajatellaan, ettei ihminen haluttomuuttaan tai viitseliäisyyden puutteesta jätä vuokriensa maksamatta. *'Kyllähän me yritetään vaan asiakkaan kanssa saada selville ensin se, että mikä se on se syy siellä, koska siinä nyt yleensä on vuokratästeissä joku muu syy kun että ei nyt halua maksaa vuokraa'* Tämänkaltaisen työskentelyn voidaan myös ajatella olevan psykososiaalista tukityötä siinä merkityksessä, että toimella pyritään lisäämään asiakkaan itseymmärrystä omasta tilanteestaan sekä lisätään asiakkaan osallisuutta omien asioidensa hoidossa. Voihan olla, ettei asiakas ole aina itsekään tietoinen motiiveistaan jättää vuokra maksamatta. Asumisneuvoja tuo sitaatissa hyvin esiin yhdessä opettelu-tärkeyden osana psykososiaalista tukityöskentelyä *'varmaan semmonen yhdessä opettelu et kuinka näitä asioita hoidetaan'*. Yhdessä opettelu-tu voidaan nähdä olevan tärkeä psykososiaalisen tukityön muoto, sillä siinä tuetaan konkreettisesti asiakasta asumisneuvonnan näkökulmasta oikeaan suuntaan. Myös syy- seuraussuhteiden näkyväksi tekeminen voi toimia asiakkaan motivaattorina kohti pysyvämpää asumista, kuten asumisneuvoja sitaatissa selkeästi tuo esille *'että asiakaskin ymmärtäisi sen että jos toimii tällä tavalla ni mitä siitä seuraa, että siitä saattaa tulla se asunnottomuus, et asiakkaalle itellekkin tulis niitä keinoja muuttaa sitä toimintaansa'* Asumisneuvojan puheessa korostuu asiakkaan voimaantumisen näkökulma. Tässä esimerkkioitteessa tulee esiin psykososiaalisen tukityön idea siitä, että asioita opetellaan ensin yhdessä, minkä seurauksena asiakas löytäisi keinoja muuttaa itse omaa toimintaansa.

Huoneiston huono kunto

Olen nimennyt psykososiaalisen tukityön alle alaluokan 'huoneiston huono kunto'. Siinä psykososiaalinen tukityö toteutuu sellaisena auttamistyön muotona, jossa asiakasta ohjataan ensinäkin huomaamaan asumisen jatkumisen kannalta välttämättömien taitojen tärkeys sekä tuetaan

asiakasta kehittämään näitä taitoja itsessään. Huoneiston huono kunto voi olla riski asumisen jatkuvuudelle, ja siksi asiakkaan voimaantuminen asuntonsa kunnossa pitämiseen yksi tärkeimmistä asumisneuvojan työskentelyn ulottuvuuksista.

Esimerkkiotteeksi valikoitui asiakastapaaminen, jossa asiakas on jo aikaisemmin saanut yhden hädän asunnostaan sen huonon kunnan vuoksi. Asiakkaan asunto oli kotikäynnin hetkellä täynnä tavaraa, joka teki asunnon hankalaksi kulkea (ote havaintomateriaalista). Asiakas ei ollut itsekään tyytyväinen tilanteeseen, jossa asuinympäristö oli jälleen muuttunut lähes mahdottomaksi asua, mutta koki haastavana aloittaa siivouksen. Esimerkkiotteessa käy hyvin ilmi se, kuinka psykososiaalinen tukityö voi olla myös sitä, että asiakasta autetaan näkemään ratkaisu vallitsevaan ongelmaan sekä tuetaan asiakasta henkisesti kohtaamaan ehkä ylitsepääsemätön haaste. Asiakas oli kotikäynnillä jo muutamaan otteeseen maininnut, että on yrittänyt aloittaa siivoamisen, mutta oli jättänyt sen aina kesken liian haastavana.

T: Mut onks se Nimi sitte niin, et sua ei häiritseeks sua sitte se sotku?

A: No joo, arvaa vaan

T: siis häiritsee

A: Häiritsee aika paljonki, siks mie ruppeenki välillä siivoommaan, mut sit se jää aina vähän välillä kesken

T: nii, nii just. Sekii on semmonen ehkä just semmonen sulle tyypillinen pulma, että...

A: kyllä mullon yks kaveri nytkin semmonen (Nimi) tulossa auttamaan

T: aha, onks se...

A: Se autto mua aikasemminkin tässä siivouksessa

T: Eihän se ollu se siivousfirmasta?

A: eeeeei ei se siivousfirmasta. Ei siinä mie tarviisin melekkein sellasen siivousfirman kerran vuoteen käymään täällä että sais nää lattiat pestyy semmosella, ku se ois niin paljon helepompimpi hoitaa sen jäläkkeen.

T: Kyllä..

K4

Asumisneuvoja kysyy suoran kysymyksen *'Mut onks se Nimi sitte niin, et sua ei häiritseeks sua sitte se sotku?'*, jonka voidaan tulkita johtuvan siitä, että asiakas oli sivunnut asuntonsa sotkuisuutta kotikäynnin aikana jo muutaman kerran, mutta vaihtanut sitten aina puheenaihetta. Asumisneuvoja nostaa näin arkaluontoisen aiheen kysymyksen avulla puheenaiheeksi, jotta siihen voidaan yhdessä pureutua. Asiakkaan myöntävän palautteen *'No joo, arvaa vaan'* jälkeen asumisneuvoja toteaa sotkun häiritsevän asiakasta *'siis häiritsee'*. Tähän asiakas vastaa taas informatiivisesti, että sotku häiritsee paljonkin ja toteaa, että on yrittänyt aloittaa siivoamisen, mutta se jää aina kesken *'Häiritsee aika paljonki, siks mie ruppeenki välillä siivoommaan, mut sit se jää aina vähän välillä kesken'*. Asumisneuvoja tuntee asiakkaan jo pidemmältä ajalta ja tunnistaa

asiakkaan yhdeksi haasteeksi asioiden loppuun saattamisen vaikeuden. Asumisneuvoja toteuttaa psykososiaalista tukityötä tuomalla tätä haastetta esiin, jotta siihen voitaisiin yhdessä tarttua *'nii, nii just. Sekii on semmonen ehkä just semmonen sulle tyypillinen pulma, että...'*. Tulkitsen asumisneuvojan rohkeankin tavan ottaa ongelmallisia asioita puheeksi niin, että tällä tavoin asiakas huomaa asumisneuvojan olevan ns. hänen 'puolellaan' että yhdessä asumisneuvojan kanssa voidaan lähteä ratkomaan syntyneitä ongelmia sekä asunnon asumiskuntoa kohentaa. Asiakas vastaa *'kyllä mullon yks kaveri nytkin semmonen (Nimi) tulossa auttamaan'*, mikä osoittaa asumisneuvojalle, että yritystä hoitaa asiaa on olemassa. Asumisneuvoja tekee pikaisen oletuksen *'Eihän se ollu se siivousfirmasta?'* jonka voidaan olettaa johtuvan siitä, että asiakkaan luona on aikaisemmin käynyt ammattisiivoaja, ja asumisen jatkumisen edellytyksenä tässäkin tilanteessa voidaan nähdä perusteellisen asunnon siivoamisen tarpeellisuus. Asiakas toteaa, ettei nyt olisi kyse ammattisiivoajasta *'eeeei ei se siivousfirmasta'* ja jatkaa vielä samaan lauseeseen, että voisi tarvita apua ammattisiivoajalta lattian pesuun *'Ei siinä mie tarviisin melekkein sellasen siivousfirman kerran vuoteen käymään täällä että sais nämä lattiat pestyy semmosella, ku se ois niin paljon helepompi hoitaa sen jäläkkeen.'* Asumisneuvoja toteaa olevansa samaa mieltä asiakkaan kanssa *'Kyllä..'*. Psykososiaalisen tukityön voidaan nähdä toteutuvan edellä olevassa esimerkkioitteessa siinä merkityksessä, että asiakas löysi itse ratkaisun siemenen itselleen haastavaan tilanteeseen. Asiakas oli aikaisemmin sivunnut asunnon huonoa kuntoa ja tuonut esiin sitä, että hänen on haastavaa aloittaa siivoaminen. Asumisneuvojan tuella asiakas alkoi itse pohtia ratkaisua tilanteeseen.

7.2 Apuna sopivan "asuinpaikan" löytymisessä

Aina asiakasta ei saada motivoitumaan esimerkiksi päihdeongelman hoitoon, ja niissä tapauksissa asuminen ja sopivan asunnon löytäminen usein vaikeutuu huomattavasti. Sekä kotikäynneillä että työntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että kyseessä olevassa kaupungissakaan päihteitä aktiivisesti käyttäville asunnottomille ei juurikaan ole tuettuja asumispalveluja. Tällaisissa tilanteissa, joissa asiakas on asunnoton eikä ole motivoitunut lopettamaan päihteiden käyttöä hänelle pyritään löytämään jokin muu paikka oleskella, kuten hostelli. Asiakkuus hankkeessa ei kuitenkaan lopu, vaan työntekijät pitävät yhteyttä ja tukevat asiakasta yhä. Asiakasta ei päästetä luiskahtamaan hyppysistä, vaan pidetään kiinni. Sellaisella päihteiden ongelmakäyttäjällä, joka on saanut hädän päihteiden käytön vuoksi, mutta jolla ei ole halua eikä kykyä lopettaa päihteiden

käyttöä, on suuri vaara päätyä pitkäaikaisasunnottomaksi. Asumisneuvojankaan avulla on hankala löytää tämänkaltaiselle ihmiselle paikkaa missä asua. Myös Erkkilän ja Stenius-Ayoaden (2009, 117–118) mukaan asunnottomille tarvitaan päihteiden käytön sallivia sekä päihteiden käytön kieltäviä asumispalveluita. Jonkinasteinen kontrolli olisi kuitenkin paikallaan päihteiden käytön sallivissakin asumispalveluissa. Tämän ei kuitenkaan tulisi toimia asunnon menettämisen pelotteena, vaan kontrollin tulisi tukea asukkaan elämänhallintaa. (Mt.) Yhteistä kaikille niille asumisneuvonnan asiakkaille, joille oli haastavaa löytää sopivaa asuinpaikkaa, oli päihteiden käyttö. En ole jakanut tätä teemaa alaluokkiin, sillä aineistossa korostuu vain 'märkien tukiasuntojen puute'. 'Märällä tukiasunnolla' tarkoitan tässä sellaista tukiasuntoa, jossa päihteiden käyttö on sallittua.

Märkien tukiasuntojen puute

Seuraavat esimerkkiotteet ovat työntekijöiden teemahaastatteluista, jotka toteutin kahdestaan työntekijän kanssa sosiaalikeskuksen tiloissa.

H: Minkälaista työtä te sitten teette tällaisen ihmisen kanssa, kuka on päihteitä käyttävä eikä kykene sitoutumaan asumispalveluun?

T: Etitään niitä, yleensä se on joku hostelli tai tämmönen, jos ei aiheuta sielä häiriötä, et siellä sitten voi käyttää ja sit on tää kattilamäen toimintakeskus. Tavallaan se meidän työ on sitä motivointia ja niitten velvollisuuksien ja vastuiden selväksi tekeminen sille asiakkaalle. Et mitkä ne on ne mahdollisuudet siinä asumisessa sillä hetkellä ja sitte jos niitä on enää yks tyyliin jäljellä ni sit koittaa motivoijja sitä elämään sen mukaan, mutta monethan sitte kämppäilee jossain kavereitten luona ja niin pois päin, mutta siinä tehhään koko ajan sitä että vaikka ois kavereitten luona ja asunnottomana ni koko ajan pidetään ne asuntohakemuksen vireillä ja tuuan esille, että sulla on mahdollisuus mennä tonne ja tonne ja tonne et vaihtoehtojen läpi käymistä.

H2

Asumisneuvoja tuo sitaatin alussa ilmi, että päihteitä käyttävälle asunnottomalle asiakkaalle, joka ei kykene sillä hetkellä sitoutumaan päihteettömään asumispalveluun, etsitään vaihtoehtoisia väliaikaisratkaisuja 'Etitään niitä'. Asumisneuvoja tuo esiin konkreettisia vaihtoehtoja, kuten hostelli tai vastaava jossa asiakas ei aiheuta häiriötä 'yleensä se on joku hostelli tai tämmönen, jos ei aiheuta sielä häiriötä, et siellä sitten voi käyttää' Tästä voidaan tulkita, että asiakasta autetaan aina hänen ehdoillaan. Vasten tahtoa annettu apu ei tavallisesti kanna kovinkaan pitkälle, joten on luontevaa etsiä asiakkaalle sellainen turvallinen asuinpaikka, jossa hän saa käyttää halutessaan päihteitä. Asumisneuvoja tuo esille myös kaupungissa toimivan 'Nimen' toimintakeskuksen, jossa päihteiden käyttö on sallittua. Sopivan asuinpaikan etsimisessä yhtenä tärkeänä elementtinä voidaan pitää myös asiakkaan oman vastuun ja motivaation vahvistamista 'Tavallaan se meidän työ on sitä

motivointia ja niitten velvollisuuksien ja vastuiden selväksi tekeminen sille asiakkaalle'. Asumisneuvonnan yhtenä tehtävänä voidaan siis tulkita olevan asiakkaan tietynlainen vastuuttaminen omien asioiden hoidossa. Asiakasta ei holhota, vaan kerrotaan realistisesti erilaisia vaihtoehtoja, mitkä ovat tämän mahdollisuudet asumiseen mikäli päihteidenkäyttö jatkuu. *'Et mitkä ne on ne mahdollisuudet siinä asumisessa sillä hetkellä ja sitte jos niitä on enää yks tyyliin jäljellä ni sit koittaa motivoijja sitä elämään sen mukaan*'. Asiakasta pyritään motivoimaan elämään sen mukaan, mitä mahdollisuuksia hänellä sillä hetkellä on. Asumisneuvonnan tehtävä on vaikeassakin tilanteessa motivoida asiakasta pitämään asuntohakemuksia aktiivisena sekä pyrkiä pitämään asiakas tietoisena niistä eri vaihtoehtoista *'koko ajan pidetään ne asuntohakemuksen vireillä ja tuuan esille, että sulla on mahdollisuus mennä tonne ja tonne ja tonne et vaihtoehtojen läpi käymistä*' Asumisneuvojat tasapainoilevat paternalistisen sekä asiakkaan omaa valintaa ja vastuuta korostavan työotteen välillä.

Myös hankkeen muilla työntekijöillä korostui päihdeongelmallisille tarkoitettujen tukiasuntojen puute ko. kaupungissa. Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät märkien tukiasuntojen puutetta, joten olen tuonut luokitellut ne saman alaluokan alle.

Näille juovillehan on hyvin huonosti asumispalveluja, niin sanottuja märkiä asuntoja joissa ois myös joku tuki, niitähän on hyvin vähän.

H3

Varmaan tällasille päihdeongelmallisille jotka ei päihteettömyyteen sitoudu, ni heille ei oikein oo sellasta tarpeeks semmosta turvalista ja valvottua asumista, että sitte siinä on kummiskin paljon riskejä olemassa.

H1

Ensimmäisessä esimerkkioitteessa asumisneuvoja tuo selkeästi esille, kuinka päihdeongelmallisille on hyvin vähän sellaisia tuettuja asumispaikkoja, joissa juomista voisi halutessaan jatkaa, mutta joissa silti olisi tuke aja apua saatavilla. *'Näille juovillehan on hyvin huonosti asumispalveluja, niin sanottuja märkiä asuntoja joissa ois myös joku tuki, niitähän on hyvin vähän*' Myös toinen asumisneuvoja sanoo samaa asiaa *'Varmaan tällasille päihdeongelmallisille jotka ei päihteettömyyteen sitoudu, ni heille ei oikein oo sellasta tarpeeks semmosta turvalista ja valvottua asumista*'. Asunnoton, joka ei ole vielä valmis sitoutumaan päihteettömyyteen voi jäädä lähes kaiken tuen ulkopuolelle. Kuitenkin heitä on verrattain paljon asunnottomien joukossa. Asumisneuvojien sitaateista voi tulkita huolen siitä, kuinka aktiivisesti päihkeitä käyttävää asiakasta

voisi parhaalla tavalla auttaa. Päihteitä käyttävä asiakas, joka pahimmassa tapauksessa joutuu asumaan kadulla, kohtaa paljon riskejä *'että sitte siinä on kummiskin paljon riskejä olemassa'*

Asumisneuvojat luovivat palveluiden viidakossa asiakkaan tarpeiden ja toiveiden pohjalta.

Kuitenkin joskus vaihtoehdoksi ei jää kuin poliisin putka.

Myö autetaan sitte siinä missä myö voijjaan ja mihin asti asiakas mejän kanssa suostuu, tietysti sitten jos tulee semmonen oikeen iso kriisi, ni on sitten joku paikka löydyttävä, että sitten se on vaikka polliisin putka jos ei muuta

H3

7.3 Ennaltaehkäisevä työote

Tässä kappaleessa analysoin ja tulkiten asumisneuvojen työskentelyssä esiin nousseita ennaltaehkäisevän työn elementtejä. Lehtinen ja Valtonen (1997, 27) ovat kuvanneet ennaltaehkäisevän työskentelyn tähtäävän sellaiseen muutokseen, jolla ihmisen hyvinvointia pyritään lisäämään ja riskialttiutta vähentämään (Mt, 27). Tässä kappaleessa otan tarkastelun kohteeksi sellaisia kotikäyntityössä käytyjä keskusteluja sekä asumisneuvojen haastattelun puhetta, joissa edellä mainitut seikat tulevat ilmi, sekä sitä kuinka asumisneuvojat käyttävät ennaltaehkäisevää työotetta. Aineisto-otteissa tulee esille myös riskejä, joiden toteutumista asumisneuvojat pyrkivät toimillaan ennakolta välttämään. Vaikka asumisneuvojen työskentelyssä on kaiken kattavasti läsnä ennaltaehkäisevä työote, halusin kuitenkin nostaa sen vielä erikseen omaksi analyysiluvukseen, sillä toinen tutkimuskysymyksenikin hakee vastausta siihen, miten asumisneuvojat kuvaavat omaa työnkuvaansa asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä näkökulmasta. Paikansin ennaltaehkäisevän työotteen alle neljä alaluokkaa: neuvottelut sopivasta asuinalueesta ja -paikasta, päihdehoitoon ohjaaminen ja motivointi, kannatteleva ote sekä sosiaalisten verkostojen vahvistaminen.

Neuvottelut sopivasta asuinalueesta ja -paikasta

Seuraavaksi käsittelen ”neuvottelut sopivasta asuinalueesta ja -paikasta” -alaluokan. Olen luokitellut sen ennaltaehkäisevän työotteen alaluokaksi sen vuoksi, että asuinpaikka määrittyy aineistossa riskiksi onnistuneelle asumiselle. Tätä riskiä asiakas sekä asumisneuvoja pyrkivät ennaltaehkäisemään käymällä neuvottelua sopivasta asuinpaikasta.

Seuraava aineisto-ote on asumisneuvojan työskentelystä asunnottoman asiakkaan kanssa; tapaaminen oli järjestetty kyseessä olevan asiakkaan ystävän luona. Otteessa asumisneuvoja kehottaa asiakasta ilmoittamaan asuntoa hakiessaan vuokratotalyhtiölle, minne alueelle häntä ei voida asuttaa. Asiakas oli saanut hädän vanhasta työsuhdeasunnostaan samanaikaisesti kuin työsuhde oli purettu päihteiden käytön vuoksi. Nyt asiakas on hakemassa uutta asuntoa toiselta asuinalueelta, missä hän aikaisemmin asui. Asiakas oli aikaisemmin kertonut asumisneuvojalle, että hänellä on lukuisia päihteitä käyttäviä vanhoja ystäviä tietyllä asuinalueella, ja asiakkaan päihteiden käyttö oli ollut todella runsasta ja sitä kautta asumisen vaikeudet huomattavia ja sellaisia, jotka lopulta johtivat hädään häiriökäyttäytymisen vuoksi. Asiakas oli hädän jälkeen päässyt oleskelemaan tyttärensä ja muutamankin kaverinsa luokse toiselle puolelle kaupunkia, minkä sekä asiakas että asumisneuvoja näkivät hyvänä asiana päihteiden käytön paremman hallitsemisen näkökulmasta.

T: Ja nyt sitten kun lähet tätä asuntoa hakemaan ni ehdottomasti ilmotat joka paikkaan et Nimen asuinalueelle sua ei saa asuttaa, et siitä se alkaa hyvin nopeesti se sun ongelmapinkka kyllä siellä uudestaan.

A: mmmm mmmm nii se eks assuu sielä että

T: mut sie oot tehny kyllä hyvin fiksun ratkasun että kun se hädä on tai se asuminen on päättyny siellä (asuinalue) ni sie oot vaihtanu maisemaa toiselle puolelle kaupunkia

A: kyllä piti niin se oli pakko, oli ihan että kyllä

K2

Asumisneuvoja ottaa voimakkaasti kantaa asiakkaan asuinpaikan hakemiseen, tämän voidaan olettaa perustuvan oletukseen siitä, että tietylle asuinalueelle asuttaminen on asiakkaan kohdalla riskitekijä, joka altistaa asumisen ongelmien uusiutumiseen ja kasautumiseen *'et siitä se alkaa hyvin nopeesti se sun ongelmapinkka kyllä siellä uudestaan'*. Työntekijä tuottaa puheessaan negatiivisen skenaarion, kuinka asiakkaan tilanne huononee nopeasti, mikäli hän muuttaa takaisin vanhalle asuinalueelleen. Asiakas vastaa myötäillen ja tuo esiin vielä se, että hänen entinen kumppaninsa asuu edelleen samalla alueella *'mmm mmmm nii se eks assuu sielä että'*, minkä voi lukea määrittyvän keskustelussa yhdeksi riskitekijäksi. Esimerkkiotteessa asumisneuvoja toteuttaa ennaltaehkäisevää työtettä kehottamalla asiakasta välttämään vanhalle asuinalueelle palaamista, jotta haitallinen käyttäytyminen ei aktivoituisi. Ennaltaehkäisevää työtettä voidaan tulkita toteutettavan myös positiivisen palautteen antamisen muodossa, jonka avulla työntekijä pyrkii vahvistamaan asumisneuvontatyön näkökulmasta haluttua ja positiivista skenaariota asiakkaan elämässä *'mut sie oot tehny kyllä hyvin fiksun ratkasun että kun se hädä on tai se asuminen on päättyny siellä (asuinalue) ni sie oot vaihtanu maisemaa toiselle puolelle kaupunkia'*. Työntekijä

määrittelee asiakasta fiksuna valinnan ja päätöksen tekijänä, kun taas asiakas vastauksessaan kertoo kiinnostavalla tavalla toimineensa pakon edessä, ilman vaihtoehtoja *'kyllä piti niin se oli pakko, oli ihan että kyllä'*. Aineistoesimerkki kuvaa hyvin sitä, miten ennaltaehkäisevä työote on positiivisten ja negatiivisten skenaarioiden esittämistä, pyrkimystä ohjata asiakasta asuinpaikkaan liittyvissä valinnoissa tuomalla esille, mikä on työntekijän näkökulmasta *'väärä'* valinta ja mikä taas fiksun ihmisen *'oikea'* valinta.

Päihdehoitoon ohjaaminen ja motivointi

Seuraavaksi käsittelen *'päihdehoitoon ohjaaminen ja motivointi'* -alaluokan. Luokittelin sen ennaltaehkäisevän työotteen alaluokaksi, sillä aineisto-otteissa riski asumiselle on selkeästi päihteiden käyttö, ja päihdehoitoon ohjaaminen asumisneuvonnan sellainen toimenpide, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä riskin toteutuminen.

Seuraavassa esimerkkioitteessa on kyse päihdeongelman mukanaan tuomista asumisen ongelmista ja lopulta häätöön asti johtaneesta häiriökäyttäytymisestä. Asiakastapaaminen toteutettiin sosiaalitoimistossa, sillä käynnin ajankohtana asiakas oli vailla omaa asuntoa. Paikalla oli asumisneuvoja, asiakas sekä tutkielman tekijä. Esimerkkioitteessa asumisneuvoja ja asiakas toteavat yhdessä, että selvin päin asiakkaan ei tule sähellyttyä ja vaarannettua asumistaan. Asumista suunnitellaan alkuun sellaiseen asumisyksikköön, missä päihteiden käyttö ei ole sallittua. Asiakas on aikaisemmin tuonut ilmi, että mieluiten kuitenkin muuttaisi ihan itsenäisesti asumaan tavalliseen vuokra-asuntoon. Hän on saanut asioitaan kuntoon, ja ainoa asia minkä hän kokee ongelmallisena, on asunnon puuttuminen. Asumisneuvojan kanta on se, että alkuun kun tilanne on päihteidenkäytön osalta vielä epävarmaa, olisi päihteettömyyden tukemiseksi hyvä asua hetki tuetusti ja näin osaltaan ehkäistä asunnottomuuden kierteseen palaamista. Lopulta asiakas ja asumisneuvoja päätyvät yhdessä sellaiseen ratkaisuun, että asiakas laittaa hakemuksen vireille ns. *"tavalliseen"* vuokra-asuntoon ja asuu odotteluajan tuetusti päihdesäätiön asunnossa.

A: Muute ihan hyvin tuntus että kaikki taas lähtee ehkä rullaamaan toivottavasti tästä, mutta asunto tyssäs nyt ihan...

T: Kyllä päihteet on varmaan pääsyynä ollu siinä?

A: nii...

T: Selevinpäin tuskin niin hirveesti tullee sähellyttyä?

A: eipä juurikaan mitään

T: tästä me puhuttiin, että tää Nimi (tuettu asumisyksikkö) voisi olla hyvä paikka alkuun, että niinku tukee sitä raittiutta

A: nii

Asumisneuvojan vahva kannanotto asiakkaan puheeseen asunnottomuuden syystä on asiakkaan päihteiden käyttö *'Kyllä päihteet on varmaan pääsyynä ollu siinä?'*, ja asumisneuvoja jatkaa vielä asiakkaan minimipalautteen *'nii...'* jälkeen vahvasti kantaa ottavalla kysymyksen ja toteamuksen välimuodolla *'Selevinpäin tuskin niin hirveesti tulee sähellyä?'* Asumisneuvojan tuottamassa puheessa päihteidenkäyttö ja siitä seurauksena tapahtuva *'sähellys'* on riski asiakkaan asumiselle, ja ennaltaehkäisevää työtettä asumisneuvoja toteuttaa tuomalla tätä riskiä esille ja pyrkimällä motivoimaan asiakasta huomaamaan päihteiden käytön mukanaan tuoman käytöksen ja sen vaikutukset asumiselle. Asiakas vastaa asumisneuvojan mielipidettä myötäillen *'eipä juurikaan mitään'*, mikä vahvistaa asumisneuvojan oletusta päihteiden käytön ja sen mukanaan tuoman häiritsevän käytöksen olevan se ratkaiseva tekijä, joka on lopulta johtanut asunnottomuuteen. Esimerkkiotteen lopussa asumisneuvoja toteuttaa ennaltaehkäisevää työtettä toteamalla, että tuettu asumisyksikkö tukisi parhaalla mahdollisella tavalla asiakkaan raittiutta, ja sitä kautta riski asumisen vaikeuksiin pienenee *'tästä me puhuttiin, että tää Nimi (tuettu asumisyksikkö) voisi olla hyvä paikka alkuun, että niinku tukee sitä raittiutta'*. Asiakas vastaa vielä minimipalautteella vahvistaen asumisneuvojan toteamusta *'nii'*. Ennaltaehkäisevän työotteen voidaan tulkita toteutuvan esimerkkiotteessa siten, että asumisneuvoja tuo vahvasti esille päihteidenkäytön olevan riski asumiselle ja minimoidakseen tuota riskiä asiakkaan olisi *'turvallisempaa'* asua tuetusti siihen saakka, kunnes asiakkaan tilanne on vakautunut.

Seuraavassa aineisto-otteessa asumisneuvoja pyrkii motivoimaan asiakasta päihdekuntoutukseen, jotta mikäli joitain ongelmia ilmaantuisi, asumisneuvoja pystyisi puhumaan asiakkaan asumisen jatkumisen puolesta vuokratalosäätiön edustajan kanssa. Esimerkkiotteessa ei tule varsinaisen asiakkaan puhetta esille, mikä johtuu siitä että kyseisellä kotikäynnillä asiakkaan äiti oli pääasiassa puheyhteydessä asumisneuvojan kanssa. Paikalla kotikäynnillä olivat tutkielman tekijä, asumisneuvoja, nuori asiakas sekä hänen äitinsä.

T: Puhuttiin siitä, että jos siellä kotona taikka (vuokrataloyhtiön) kanssa jos tulee niitä bropleemoita ja asumisen kanssa (vuokrataloyhtiö) ruppee punaista valloa näyttämään niin tuota mitä tehhään niin ni sitä tukiasunto vaihtoehtoo, että vaikkapa tuossa (kadun nim Nimi-kodin) tukiasuntotilannetta kyselee ni kysyinki sitä, muttaku keskusteltiin sitte vähän pitemmälle tosin nimettömänä ihan sinun tilanteesta ni siellä sanottiin, että hyö ovat pitäneet näihin tukiasuntoihin ylipäättään hyvin tiukkaa rajaa et jos se päihdeongelma näyttäytyy siinä semmoisena isompana kysymyksenä ni sitte ensin pitää siellä päihdehoidon puolella olla.

Ä: nii se on joka paikassa tämä sama

T: nii se on....(toimintakeskus) on oikeestaan ainoon semmonen sitte...

Ä: Onhan se (asiakas) siellä toimintakeskuksessa asunu

T: Nii just silloin aikannaan...jo et seki on sulla kokemksena et mitä se on

T:Et tietysti sillä tavalla jos suunniteltais tota päihdepalvelusäitiön juttua ja että siihen sitten sitoutuisit että sitten ni jos tulloo vuokrataloyhtiön kanssa jottain täämösiä tilanteita ja ni pystyttäs sitten niinku sinun puolesta puhummaan siinä, että kuitenkin hoitoasia on sulla sitten kuitenkin vireillä ja menossa ja sillä tavalla ni se voi niissä tilanteissa sitten kanssa auttaa, että saisit nyt sitten kuitenkin asunnon piettyä ja, että jos ja kun kuitenkin asumisessa pärjää, niinkun ite sanoitki että kyllä se kuiteski onnistuu, eikä uusia häiriöitä oo sitte tullu kaiketikkaan.

K5

Esimerkkiotteessa asumisneuvoja tuottaa negatiivisen skenaarion 'jos siellä kotona taikka (vuokrataloyhtiön) kanssa jos tullee niitä bropleemoita ja asumisen kanssa (vuokrataloyhtiö) ruppee punaista valloa näyttämään'. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että asiakkaalla on aikaisemmin ollut kyseessä olevan vuokrataloyhtiön kanssa ongelmia ja hän on aikaisemmin saanut yhden hädän em. vuokratulojen asunnosta. Asumisneuvoja on jo toteuttanut ennaltaehkäisevää työtä ottaamalla selvää tukiasunnoista, joihin asiakas voisi mahdollisesti päästä asumaan 'sitä tukiasunto vaihtoehtoo, että vaikkapa tuossa (kadunnimi Nimi-kodin) tukiasuntotilannetta kyselee ni kysyinki sitä'. Asumisneuvoja tuo puheessaan esille, että oli nimettömänä keskustellut Nimi-kodin suhtautumisesta päihdeitä käyttävään asiakkaaseen, joka osoittautui kielteiseksi 'hyö ovat pitäneet näihin tukiasuntoihin ylipäättään hyvin tiukkaa rajaa et jos se päihdeongelma näyttäytyy siinä semmoisena isompana kysymyksenä ni sitte ensin pitää siellä päihdehoidon puolella olla'. Asumisneuvojan puheesta käy ilmi, että päästäkseen tukiasuntoon tulisi asiakkaan hakeutua ensiksi päihdehoitoon. Asumisneuvoja tuottaa lisää informaatiota asiakkaan vaihtoehtoista asumisen suhteen tuomalla esiin sen, että (Nimi) toimintakeskus olisi ainoa paikka, missä voi asua tuetusti päihdeitä käyttävänäkin 'toimintakeskus on oikeestaan ainoa semmonen sitte'. Tähän asiakkaan äiti ottaa kantaa tuomalla esiin, että hänen lapsensa on aikaisemminkin asunut kyseisessä toimintakeskuksessa 'Onhan se (asiakas) siellä toimintakeskuksessa asunu' Asumisneuvoja käyttää ennaltaehkäisevää työtä esimerkkiotteen lopussa kertomalla asiakkaalle miltä päihdehoitoon hakeutuminen näyttäisi vuokranantajan näkökulmasta 'siihen sitten sitoutuisit että sitten ni jos tulloo vuokrataloyhtiön kanssa jottain täämösiä tilanteita ja ni pystyttäs sitten niinku sinun puolesta puhummaan siinä'. Asumisneuvoja tuo puheessaan ilmi, kuinka 'apua hakevan' ja '(pro)aktiivisen' asiakkaan toiminta auttaa asumisneuvojaa asiakkaan asioiden ajamisessa 'hoitoasia on sulla sitten kuitenkin vireillä ja menossa ja sillä tavalla ni se voi niissä tilanteissa sitten kanssa auttaa, että saisit nyt sitten kuitenkin asunnon piettyä'. Asumisneuvojan suostuttelevasta puheesta voidaan päätellä, että asumisen jatkuvuudelle näyttäisi olevan enemmän takeita, mikäli asiakas on hakenut itselleen apua siihen ongelmaan, mistä häiriöitä aiheutuu, ja asumisneuvojalla on näyttää vuokrataloyhtiölle, että asiakas yrittää tehdä töitä ongelmansa eteen.

Tässäkin esimerkkiotteessa ennaltaehkäisevää työtettä voidaan tulkita toteutettavan myös positiivisen palautteen antamisen muodossa, palautteen avulla työntekijä pyrkii vahvistamaan asumisneuvontatyön näkökulmasta haluttua ja positiivista skenaariota asiakkaan elämässä *'jos ja kun kuitenkin asumisessa pärjää, niinkun ite sanoitki että kyllä se kuiteski onnistuu, eikä uusia häiriöitä oo sitte tullu kaiketikkaan'*. Asumisneuvoja ikään kuin summaa yhteen sen tosiasian, että asumisessa asiakas pärjää ja onnistuu, mikäli päihteidenkäyttö olisi hallinnassa.

Kannatteleva ote

Asumisneuvojat kyselivät kotikäyntien aikana asiakkaan kuulumisia ja kuvasivat työtettään kiinnipitävänä, tarkoittaen sitä, että he eivät päästä helposti asiakasta irtaantumaan asiakkuudesta. Nimesin tämän kaltaisen työskentelyn ja vuorovaikutuksen *'kannattelevaksi otteeksi'*. Näen, että siinä toteutuu ennaltaehkäisevä työote siinä merkityksessä, että asiakas ikään kuin sitoutetaan työskentelyyn. Asumisneuvojen kotikäynnit eivät aina liittyneet akuutteihin ongelmatilanteisiin, vaan asiakasneuvoja saattoi käydä piipahtamassa asiakkaan luona kysymässä kuulumisia ja näin tukea asiakkaan luottamusta asumisneuvontatyöhön ja vahvistaa siltä osin asiakkaan sitoutumista ongelmallisten asioiden kuntoon saattamiseen.

Seuraavassa aineisto-otteessa asumisneuvoja on kotikäynnillä asiakkaan luona, paikalla on myös nuoren asiakkaan äiti.

T: Minä voisin tulla Nimi käymään ihan vaan kysymässä et mitä sulle kuuluu ni vaikka ens viikolla, katotaan jos on jotain

Ä: mut se on sielä isän luona

T: ai niin sie oot sielä, kauankohan sie sielä oot, sie et vielä tiiä?

A: vois sitä reilun parin viikon päähän pistää sitte?

T: joo, nyt kesäkuulle

K5

Asumisneuvoja on aikaisemmin kertonut asiakkaalle, että pian on kesälomat monessa sellaisessa paikassa, missä asiakkaalla on aktiivinen asiakkuus. Asumisneuvoja käyttää kannattelevaa, ennaltaehkäisevää työtettä ehdottamalla asiakkaalle, että kävisi asiakkaan luona kyselemässä kuulumisia *'Minä voisin tulla Nimi käymään ihan vaan kysymässä et mitä sulle kuuluu ni vaikka ens viikolla, katotaan jos on jotain'*. Tässä yhteydessä voidaan olettaa sen johtuvan siitä, että asiakkaan muut viranomaiskontaktit ovat jäämässä kuukauden tauolle, eikä asiakkaan vointi ole ollut hyvä, asiakas on kuvannut oloaan masentuneeksi eikä ole kyennyt liikkumaan kotoaan juuri minnekään. Asiakkaan äiti muistuttaa asumisneuvojaa, että asiakas on isänsä luona silloin *'mut se*

on sielä isän luona, johon asumisneuvoja tarttuu suuntaamalla puheensa suoraan asiakkaalle, jotta saisi aktivoitua tätä omien asioidensa hoidossa *'ai niin sie oot sielä, kauankohan sie sielä oot, sie et vielä tiiä?'* Tähän asiakas vastaa informatiivisesti siten, että ehdottaa itse tapaamista parin viikon päähän, jolloin on palannut isänsä luota *'vois sitä reilun parin viikon päähän pistää sitte?'* Asumisneuvoja vielä varmistaa ajan merkitsemällä sen kalenterinsa (ote omasta havaintomateriaalistani) ja kertaamalla, että tapaaminen on vielä kesäkuussa *'joo, nyt kesäkuulle'* Esimerkkiotteessa tulee hyvin ilmi se, kuinka asumisneuvoja voi käyttää kannattelevaa otetta ennaltaehkäisevänä työotteena ottamalla asiakasta aktiiviseksi toimijaksi omien asioidensa hoitoon sekä pyrkimällä tapaamaan asiakasta tiivisti vaikka vain vähän aikaa kerrallaan.

Seuraava aineisto-ote on asumisneuvojan haastattelusta, jonka toteutin sosiaalitoimistossa kahdestaan asumisneuvojan kanssa. Asumisneuvoja kuvaa mielestäni hyvällä tavalla sitä, kuinka tärkeänä asumisneuvojat itse pitävät ennaltaehkäisyn näkökulmasta kannattelevaa työtettä.

Nii ja sitten kun myö vielä puhutaan tästä mejän kiinnipitävästä työotteesta, että myö ei ihan helpolla sitten päästetä mejän hyppysistä kettään irti. Myö soitetaan ja käyvvään oven takana.
H3

Asumisneuvoja tuo esimerkkiotteessa esiin sen, että asumisneuvontatyön asiakkuus on tärkeää, eivätkä asumisneuvojat luovuta asiakkaidensa kanssa, vaikka asiakkaan motivaatio asiakkuuden jatkumiseen olisi hetkellisesti madaltunut *'myö ei ihan helpolla sitten päästetä mejän hyppysistä kettään irti. Myö soitetaan ja käyvvään oven takana'*. Asumisneuvoja tuo esimerkkiotteessa nimeämäni 'kannattelevan otteen' konkreettisesti esille; ennaltaehkäisyn näkökulmasta on äärimmäisen tärkeää ylläpitää asiakkuutta semmoisinkin hetkinä kun asiakas itse olisi valmis luovuttamaan. Työntekijä ottaa asiakkuudesta vastuuta silloin kun asiakkaalla ei ole voimavaroja toimia aktiivisena ja vastuullisena toimijana.

Sosiaalisten verkostojen vahvistaminen

Ennaltaehkäisevään työotteeseen liittyi myös vahvasti aineistoni perusteella asiakkaan sosiaalisten verkostojen kartoittaminen ja niistä aktiivisesti puhuminen. Lehtinen ja Valtonen (1997, 27) ovat kuvanneet ennaltaehkäisevän työn yhdeksi tavoitteeksi yksilöiden omatoimisuuden vahvistamisen sekä heidän sosiaalisten siteidensä tukemisen ja säilyttämisen, jotta voitaisiin ehkäistä marginalisoitumista sekä tarvetta puuttua entistä syvemmin heidän elämäänsä (Mt, 27). Olen

luokitellut 'sosiaalisten verkostojen vahvistamisen' ennaltaehkäisevän työtteen alaluokaksi juurikin tuon edellä mainitun kuvauksen perusteella.

Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat sitä vuoropuhelua, jolla asiakkaan sukulaisia ja läheisiä tuodaan mukaan keskusteluun ja sitä kautta osallisiksi asiakkaan elämään ja elämäntilanteisiin. Esimerkkiotteet ovat samalta kotikäynniltä, jossa paikalla oli asumisneuvoja sekä asiakas. Asumisneuvoja pyrkii aktiivisesti kysymyksillään tuomaan asiakkaan suhdetta tämän läheisiin esille sekä ottamaan keskustelun avulla heitä mukaan osaksi asiakkaan elämäntilannetta. Uskon myös niin, että läheisten ottaminen mukaan asiakkaan ja asumisneuvojan yhteistyöhön tekee työskentelystä jollain lailla maanläheisempää ja luonnollisempaa eikä niin viranomaislähtöistä. Ne ihmiset, jotka luonnollisena osana kuuluvat asiakkaan elämänpiiriin, tuovat syvyyttä asiakassuhteelle ja voivat tuoda työntekijän lähemmäksi asiakasta. Aineisto-otteesta käy hyvin ilmi se, että asumisneuvojat puhuvat luontevasti asiakkaan omaisista.

T: hmm nii ootko äitin luona käyny?

A: en..

T: mut äiti kuitenkin soittellee?

A: nii ja tännään se oli peräti hyvällä tuulella...

T: aha, no mitäs se?

A: Ylleensä alkaa vittuilemaan suorraan...

T: hm, tai sit se ei vittuile vaan sie otat sen vittuiluna (naurua) seki on aina mahdollista...

A: ei sekään mahdotonta ole.

K7

Asumisneuvoja tuo kysymyksellään asiakkaan äidin mukaan keskustelun aiheeksi *'hmm nii ootko äitin luona käyny?'* johon asiakas vastaa minimipalautteella *'en'* asumisneuvoja jatkaa kysymyksen ja toteamuksen välimuodolla *'mut äiti kuitenkin soittellee?'*, minkä voidaan olettaa johtuvan siitä, että asumisneuvoja haluaa aktiivisesti ylläpitää keskustelua asiakkaan äidin ja asiakkaan vuorovaikutuksesta toteuttamalla näin ennaltaehkäisevää työtettä. Asiakas myötäilee asumisneuvojan puhetta *'nii ja tännään se oli peräti hyvällä tuulella...'* ja tuottaa puheessaan informaatiota siitä, että äiti oli asiakkaan ihmetykseksi hyvällä tuulella. Asiakas tuo ilmi, että äidin 'hyvätuuli' on poikkeuksellista ja yleensä asiakas tulkitsee äidin puheen loukkaavana *'Ylleensä alkaa vittuilemaan suorraan...'*. 'Peräti' ilmaus tuo esille tätä poikkeuksellisuutta. Asumisneuvoja tuottaa puheessaan vaihtoehtoisen tulkinnan äidin puheesta *'hm, tai sit se ei vittuile vaan sie otat sen vittuiluna (naurua) seki on aina mahdollista...'*, minkä voidaan olettaa noudattavan ennaltaehkäisevää työtettä siinä mielessä, että toteamus voisi vahvistaa asiakkaan sidettä äitiinsä. Asiakas vastaakin asumisneuvojan toteamukseen myötäilevällä vastauksella *'ei*

sekään mahdotonta ole’ . Asumisneuvoja toimii tavallaan tulkkina asiakkaan ihmissuhteissa ja kiinnostavasti kyseenalaistaa asiakkaan tekemää tulkintaa äidin tuottamasta puheesta.

Seuraavasta aineisto-otteesta kuvastuu lämmin vuoropuhelu asiakkaan ja asumisneuvojan välillä, kun puhutaan asiakkaan mummosta. Asiakas on puhunut mummostaan paljon asumisneuvojalle ja on käynyt ilmi, että mummo tukee asiakasta paljon sekä taloudellisesti että muutenkin. Asiakas toteaa esimerkkiotteessa, että mummo osaisi kertoa hänestä paljon hyvääkin. Aikaisemmin kotikäynnin aikana on käyty keskustelua asiakkaan unettomuudesta ja siitä, kuinka hän ei jaksaa lähteä kotoaan oikeastaan mihinkään. Voisi tulkita niin, että mummo on se henkilö jonka silmissä asiakas tuntee olevansa hyväkin, ja mummon osalliseksi ottaminen keskusteluun ja asumisneuvojan tapaamisiin voi vahvistaa asiakkaan itsetuntoa ja sitä tunnetta, että on hänessä paljon hyvääkin.

Vitsit sun mummo on kyllä oikeesti tosi kiltti, ois mukava nähä se joskus. Se varmaan osais kertoa kuule siusta paljon juttuja...

A: Ihan varmasti...ja paljon hyvääkin osaa kertoa.

T: Voiijaan joskus ottaa sellanen istunto, että otetaan siun mummo mukkaan...

A: Siinä saa saatana puhheenvuoroo ku se pilipattaa siinä...(naurua)

T: (naurua) se oiski hyvä...

K7

Asumisneuvoja ottaa myönteisellä tavalla asiakkaan mummon osaksi keskustelua ja tuottaa puheessaan toiveen mummon tapaamisesta *’Vitsit sun mummo on kyllä oikeesti tosi kiltti, ois mukava nähä se joskus’*. Lisäksi asumisneuvoja toteaa, että mummo osaisi varmasti kertoa asiakkaasta paljon tarinoita *’Se varmaan osais kertoa kuule siusta paljon juttuja...’*.

Näen ennaltaehkäisevän työotteen toteutuvan asumisneuvojan puheessa siten, että asumisneuvoja ottaa kantaa mummon tärkeyteen asiakkaan elämässä ja puhuu mummosta ihmisenä, joka tietää paljon asiakkaan elämästä. Tämän seikan esiin tuomisen voidaan olettaa johtuvan siitä, että ennaltaehkäisevä työote tähtää sosiaalisten siteiden tukemiseen ja säilyttämiseen, jotta voitaisiin ehkäistä tarve puuttua asiakkaan tilanteeseen entistä syvemmin. Asiakas vastaa asumisneuvojalle myönteisesti ja lisää vielä lauseen, joka vahvistaa positiivista mielikuvaa asiakkaasta *’Ihan varmasti...ja paljon hyvääkin osaa kertoa’*. Asumisneuvoja tarttuu asiakkaan palautteeseen ehdottamalla yhteistä istuntoa, mihin asiakkaan mummo voisi myös osallistua *’Voiijaan joskus ottaa sellanen istunto, että otetaan siun mummo mukkaan...’* Asiakas vastaa humoristiseen sävyyn myöntävästi, ja tuo esiin, että mummo on hyvin puhelias *’Siinä saa saatana puhheenvuoroo ku se pilipattaa siinä...(naurua)’*. Asumisneuvoja vastaa vielä asiakkaan palautteeseen naurahtamalla

myönteisesti *'nauraa) se oiski hyvä...'*. Aineistoesimerkki kuvaa hyvin sitä, miten ennaltaehkäisevä työote on läheisten ihmisten näkyväksi tekemistä asiakasprosessissa, pyrkimystä kartoittaa asiakkaan lähipiiriä ja sitä millaiset välit asiakkaalla on läheisiin ihmisiin.

Lähes jokaisella kotikäynnillä asiakkaan lähipiiri tuli jollakin tavalla asumisneuvojan puheessa esille. Asiakaskunta koostui pääosin nuorista, joille omat vanhemmat ja lapsuuden perheenjäsenet saattavat olla vielä erityisen tärkeässä roolissa.

7.4 Kriisityö

Tässä kappaleessa analysoin ja tulkiten asumisneuvojen työskentelyssä esiin nousseita kriisityön elementtejä. Kriisi-sana yhdistetään tavallisesti traumaattisiin kokemuksiin ja niistä toipumiseen. Kriisi-sanana lähtökohta on kreikan kielessä, ja se tarkoittaa äkillistä pysähtymistä, käännekohtaa tai tilannetta, jossa yksilön aikaisemmat kokemukset ja keinot eivät riitä ratkaisemaan ongelmaa. Arkikäytössä kriisi-sanaa käytetään monessakin eri merkityksessä, kuten kuvaamaan äkillistä tapahtumaa ja sen välittömiä seurauksia. Kriisityöllä on tavoitteena tukea äkkitalanteeseen joutunutta ihmistä käyttämään voimavarojaan selviytyäkseen ja toipuakseen tilanteesta ja sen aiheuttamista seurauksista (Palosaari 2007, 22–23, 89). Kallinen-Kräkin ja Kärki (2004, 19, 60) ovat kuvanneet kriisin muuttavan, rajoittavan ja heikentävän asiakkaan toimintaedellytyksiä sekä haavoittavan häntä henkisesti. Asumisneuvontatyön avulla on mahdollista auttaa asiakasta huomaamaan ja hyödyntämään omia sekä ympäristön voimavaroja, jotta elämä ja toiminta olisi mielekkäämpää. (Mt, 19, 60.)

Tässä kappaleessa nostan esiin tarkastelun kohteeksi sellaisia kotikäyntityössä ja haastatteluissa käytyjä keskusteluja, jotka täyttävät kriisityön edellä mainitut elementit. Valituissa aineisto-otteissa tulee esille asiakkaiden elämässä sattuneita erilaisia kriisitilanteita, joiden ratkaisemiseksi ja helpottamiseksi asumisneuvojat työskentelevät. Paikansin kriisityön alle kaksi alaluokkaa: 'konkreettinen auttamistyö' sekä 'keskusteluapu'.

Konkreettinen auttamistyö

Seuraavaksi käsittelen kriisityön alle luokittelemani 'konkreettinen auttamistyö' alaluokan. Luokittelin sen kriisityön alaluokaksi, sillä aineisto-otteissa kriisi on riski asiakkaan hyvinvoinnille

ja sitä kautta asumiselle, ja konkreettinen auttamistyö asumisneuvonnan sellainen toimenpide, jonka tavoitteena on tukea asiakasta käyttämään voimavarojaan selviytyäkseen ja toipuakseen tilanteesta ja sen aiheuttamista seurauksista.

Seuraava esimerkkiote on asumisneuvojan haastattelusta, jonka toteutin sosiaalitoimistossa, paikalla haastattelutilanteessa olivat haastattelija sekä asumisneuvoja. Otteessa asumisneuvoja kuvaa sitä, kuinka paljon he lopulta tekevät kriisityötä, ja miten erilaisina asiakkaiden kriisit voivat näyttäytyä.

Mehän puhutaan et me ei olla palokunnassa, mutta kyllä niitä vaan tulee ja yleensä ne liittyy sit johonki niinku, no voi olla että on rahat loppu, ei oo ruokaa et tavallaan sellasen voi aatella että on kriisissä, että ku on jääkaappi tyhjillään ni sitte hommataan jostain sitä ruokaa tai sitte monesti just hoitojutut on semmosia kriisijuttuja, että sitte soitetaan ambulanssia tai muuta, että saahaan nopeesti hoitoon.

HI

Asumisneuvoja tuottaa puheessaan vahvan argumentin siitä, että asumisneuvojat pitävät työtään pääsääntöisesti ennaltaehkäisevänä työnä. Kuitenkin asiakkailla ilmenee kriisitilanteita, joihin heidän on työntekijöinä tietenkin reagoitava. *'Mehän puhutaan et me ei olla palokunnassa, mutta kyllä niitä vaan tulee'*. Asumisneuvoja tuo ilmi, että kriisitilanne voi syntyä siitä, että asiakkaalla ei ole jääkaapissaan ruokaa. Tämänkaltaisen tilanteen syntymisen voidaan olettaa johtuvan asiakkaan kyvyttömyydestä huolehtia itsestään; asumisneuvontatyö muodostuu tällöin konkreettiseksi auttamistyöksi, jolloin mennään yhdessä asiakkaan kanssa kauppaan ja ostetaan ruokaa *'että ku on jääkaappi tyhjillään ni sitte hommataan jostain sitä ruokaa '*. Samalla opetellaan arjen perusasioita ja itsestä huolehtimista. Asumisneuvoja nostaa vielä esimerkkiotteessa toisenlaisen kriisitilanteen esiin, josta voidaan tulkita konkreettisen auttamistyön toteutumista akuutimmassa tilanteessa *'monesti just hoitojutut on semmosia kriisijuttuja, että sitte soitetaan ambulanssia tai muuta, että saahaan nopeesti hoitoon'*. Konkreettinen auttamistyö on tällöin asiakkaan terveydentilan huomioimista ja asiakkaan hoidontarpeeseen reagoimista esimerkiksi tilaamalla paikalle ambulanssi.

Keskusteluapu

Olen nimennyt kriisityön alle alaluokan 'keskusteluapu', jossa kriisityön voidaan nähdä toteutuvan sellaisena auttamistyön muotona, jossa asiakasta autetaan huomaamaan oma tilanteensa sekä tuetaan asiakkaan voimavaroja keskustelun keinoin.

Seuraava esimerkkiote on kotikäynniltä, jossa paikalla oli vieroitushoitopaikkaa odotteleva asiakas, asumisneuvoja sekä tutkielman tekijä. Aikaisemmin käynnin aikana asiakas on soittanut asumisneuvojan puhelimesta katkaisuhuitoasemalle ja varmistanut hoitonsa alkavan seuraavana aamuna. Asiakkaan tila on kriisiytynyt päihteiden käytön osalta sellaiseksi, että asiakas tarvitsee ammattiapua juomiskiarteensa katkaisuun.

T: nii, ootko sää tänään jo ehtiny juua?

A: en... en

T: joo'o

A: Enkä meinaa tänäpäivänä mittää juuvakkaan.

T: okei...mitäs luulet että mikä on olo illalla sitte?

A: no olipa tuo mikä hyvääsä, miehä en oo nukkunu tässä kahtteen vuorokauteen juurikaan yhtään...

T: okei, onko se juominen yleensä sitte auttanu sua nukahtamaan?

A: yleensä on

T: mmm, sä oot käyttäny sitä vähän niinku unilääkkeenäki sitte...

A: no emmie nyt unilääkkeenä, mut ehkä sitte vaan liian paljon...sehän se ongelma on.

T: nii'i ni tietty jos sulla alkaa ihan älytön olo tulemaan jo illalla ni sitten vaan yks yks kakkoseen soitto, et jos alkaa niinku harhoja näkymään tai tulemaan tai muuta...

A: Joo'o

T: no mitäs sä aattelet et sehän kestää nyt sen viis päivää suurin piirtein...

A: hhhmmmmh hää, no oon nyt ainakin sen viis päivää...

T: no todellakin, nii mut sen jälkeenhän ne voi tarjotella sulle sitä kuntoutusjaksoo, monethan siirtyy katkolta sitte...

A: eeee, hyvin harva pääsee suorraan...

T: aijjaa joo...

A: mutta tota kyllä minä kylläkai näitä vaihtoehtoja on ruvettava taas yrittämään.

K3

Asumisneuvoja ottaa päihteiden käytön rohkeasti esille asiakaskäynnillä, minkä voidaan olettaa perustuvan siihen, että asumisneuvoja on aikaisemmin kontaktissaan asiakkaan kanssa saanut selville, että asiakkaan päihteidenkäyttö on kriisiytynyt sellaiseksi, ettei asiakas kykene lopettamaan juomista ilman ammattiapua 'ootko sää tänään jo ehtiny juua?' Asiakas tuottaa vastauksessaan informaation, ettei ole juonut alkoholia eikä aikomuksena ole samana päivänä enää juodakaan 'en...en, Enkä meinaa tänäpäivänä mittää juuvakkaan'. Työntekijä haastaa kysymyksellään asiakasta pohtimaan, minkälaisia seurauksia pitkäaikaisen alkoholinkäytön yhtäkkiseen lopettamiseen voi hänen kohdallaan liittyä, 'okei...mitäs luulet että mikä on olo illalla sitte?' Tähän asiakas vastaa, että olo voi olla minkälainen hyvääsä, ja että hän ei ole nukkunut kahteen vuorokauteen juuri ollenkaan 'no olipa tuo mikä hyvääsä, miehä en oo nukkunu tässä kahtteen vuorokauteen juurikaan yhtään...'. Esimerkkiotteessa asumisneuvoja toteuttaa kriisityötä keskusteluavun keinoin pyrkimällä täsmentämään asiakkaan tämän hetkistä tilaa alkoholinkäytön

suhteen ja näin mahdollistaa asiakkaalle turvallisen ympäristön tarkastella tilannettaan. Työntekijä kysyy alkoholin vaikutuksesta asiakkaan uneen *'onko se juominen yleensä sitte auttanu sua nukahtamaan?'* Asiakkaan minimipalautteen *'yleensä on'* jälkeen asumisneuvoja jatkaa vielä olettamalla/ toteamalla, että asiakas on käyttänyt alkoholia unilääkkeenä *'sä oot käyttäny sitä vähän niinku unilääkkeenäki sitte...'*. Esimerkkiotteen lopussa asumisneuvoja toteuttaa kriisityötä neuvomalla asiakasta konkreettisesti ottamaan yhteyttä hätäkeskukseen, mikäli asiakkaan olo radikaalisti huononee *'jos sulla alkaa ihan älytön olo tulemaan jo illalla ni sitten vaan yks yks kakkoseen soitto'*, ja jatkaa vielä nostamalla esiin mahdollisen negatiivisen skenaarion, mitä alkoholin käytön äkillinen lopettaminen saattaa saada aikaan *'et jos alkaa niinku harhoja näkymään tai tulemaan tai muuta...'*. Asiakas vahvistaa tämän minipalautteella *'Joo'o'* minkä jälkeen asumisneuvoja ja asiakas jatkavat keskustelua katkaisuhoidon pituudesta ja jatkohoitomahdollisuuksista. *'no mitäs sä aattelet et sehän kestää nyt sen viis päivää suurin piirtein...'*

Aineistoesimerkki kuvaa hyvin sitä, miten kriisityö on asiakkaan tilanteen selkeäksi tekemistä ja erilaisten vaihtoehtojen pohtimista asiakkaan elämäntilanteen kohentamiseksi ja asiakkaan voimavarojen esiin tuomiseksi.

8 Johtopäätökset

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, minkälaisia keinoja asumisneuvojat käyttävät työssään ehkäistäkseen häättöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä sekä tarkastella, minkälaisia kuvauksia asumisneuvojat itse antavat työskentelystään, ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Tutkielmani oli tapaustutkimus, joka paikantui erään keskisuuren suomalaisen kaupungin asumisneuvoja- hankkeeseen. Tutkielmani tarkoitus ei ole antaa tyhjentävää kuvaa asumisneuvojan työstä yleisesti, vaan kiinnostukseni kohdistui nimenomaan ennaltaehkäisyn näkökulmaan, johon asumisneuvonnan avulla on mahdollista tarttua. Ennaltaehkäisevän työn yksi peruslähtökohdista on se, että mitä aikaisemmin ongelmiin puututaan, sitä tehokkaampi sosiaalinen ja taloudellinen vaikutus toiminnalla on (Lehtinen & Valtonen 1997, 30). Asumisneuvojat pyrkivätkin tunnistamaan ongelmia niiden varhaisvaiheessa, jotta on mahdollista estää ongelmien paheneminen.

Tutkielmani analyysiosuus vastaa hyvin ennalta asettamiini tutkimuskysymyksiin. Lähdin hakemaan vastausta siihen, minkälaisia keinoja asumisneuvojat käyttävät työssään ehkäistäkseen häättöjä ja asunnottomuuden riskiä kotikäyntityössä sekä siihen, minkälaisia kuvauksia asumisneuvojat itse antavat työskentelystään, ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Tehdyn analyysin perusteella voi sanoa, että ennaltaehkäisyllä on suuri merkitys asumisneuvojen työssä. Jaoin aineistosta esiin nousseet teemat neljään päälukuun: 1. Psykososiaalinen tukityö, 2. Apuna sopivan asuinpaikan löytymisessä, 3. Ennaltaehkäisevä työote sekä 4. Kriisityö. Jokaisessa näistä on ennaltaehkäisyn näkökulma läsnä, ja nostin vielä omaksi pääluvukseen ennaltaehkäisevän työotteen, joka onkin laajuudeltaan tutkielmani suurin luku. Asumisneuvojat itse toivat esiin sen, että he eivät ole 'palokunnassa' eli heidän työnkuvaansa ei pitäisi kuulua ns. tulipalojen sammuttelu. Kuitenkin käytännössä tätäkin työtä näkyi verrattain paljon. Sen vuoksi koin tärkeänä tuoda myös kriisityön näkökulman osaksi tutkimustuloksia, vaikka tutkimuskysymykseni hakeekin vastausta enemmän siihen, mitä ennaltaehkäisevä työ on osana asumisneuvojen työnkuvaa. Voidaan siis ajatella, että asumisneuvojan työ on vahvasti ennaltaehkäisevää, mutta myös korjaavaa. Olen koonnut teemoista ja alaluokista yhteenvetotaulukon, joka havainnollistaa analyysissäni esiin nousseet asumisneuvojan työtehtävät.

Taulukko 1: asumisneuvojan työtehtävät

Psykososiaalinen tukityö	Apuna sopivan asuinpaikan löytymisessä	Ennaltaehkäisevä työote	Kriisityö
Raha-asiodien selvittely	Märkien tukiasuntojen puute	Neuvottelut sopivasta asuinalueesta -ja paikasta	Konkreettinen auttamistyö
Yhdessä opettelu		Päihdehoitoon ohjaaminen ja motivointi	Keskusteluapu
Huoneiston huono kunto		Kannatteleva ote	
		Sosiaalisten verkostojen vahvistaminen	

Asumisneuvonta-hanke toteutettiin osana aikuissosiaalityötä, joten asumisneuvojat tekivät kiinteästi yhteistyötä asiakkaiden omien sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tämä mahdollisti sen, että asumisneuvojat olivat ajan tasalla asiakkaan toimeentulotukioikeudesta sekä muista yhteiskunnan tukiin liittyvistä asioista. Saarenpää (2005, 48) toteaa, että sosiaalitoimeen sijoittuessaan asumisneuvonnalla on käytettävissään sosiaalialan osaaminen. Taloudellisia päätöksiä tehtäessä 'paikan päällä' asiakkaiden asioiden hoito nopeutuu, ja heidät on helpompi sitouttaa myös talousneuvontaan ja seurantaan. Moniongelmainen ihminen voi olla tietämätön hänelle kuuluvista tuista, eikä hän osaisi niitä yksin hakea tai panna vireille. Yksi asumisneuvojan tehtävistä on olla tukena arkisissa asioissa ja mm. neuvoa asiakasta hakemaan hänelle kuuluvat tuet. (Mt, 48.) Mitä varhaisemmassa vaiheessa ongelmiin puututaan, sitä tehokkaammin ongelman suurenemista voidaan ennaltaehkäistä. Tässä hankkeessa työskentelevät asumisneuvojat olivat hyvin perillä kaupungissa toimivien eri vuokraloyhtiöiden toimintatavoista ongelmien ilmetessä. Lisäksi hankkeen markkinointiin vuokraloyhtiöille oli panostettu, joten vuokralaisilla ilmenevien ongelmien ilmetessä myös vuokranantajat osasivat ottaa yhteyttä hankkeen työntekijöihin. Nämä asiat edesauttoivat ongelmien varhaisen puuttumisen toteutumista.

Kaikilla hankkeen asiakkaila oli havaittavissa sosiaalisia ongelmia, joihin asumisneuvonnan avulla pyrittiin pureutumaan ja sitä kautta vaikuttamaan asumisen jatkumiseen tai asunnon löytymiseen. Voin todeta Sallasmaan (2006, 23) tavoin, että asumisneuvojille avautuu moninainen 'ongelmien kenttä', joka muodostuu helposti ratkaistavista talousongelmista vaikeisiin ja pitkäaikaisiin mielenterveyden ongelmiin, joihin usein yhdistyy vaikea päihdeongelma. Monissa tapauksissa vuokranmaksuongelma voi olla pääsyy asiakkuuden alkamiseen, mutta syvemmin tarkasteltuna vuokranmaksuongelmien taustalla on piilevänä ominaisuutena kattava kirjo sosiaalisia ongelmia kuten syrjäytymistä, mielenterveysongelmia tai päihdeongelmia. (Mt, 23.) Myös Haapanen (2004, 20) toteaa, että asiakkaiden elämäntilanteet ja asumiseen liittyvät ongelmat eivät useinkaan ole selkeitä, vaan taustalla on yleensä laajempi vyyhti sosiaalisia, psyykkisiä, taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia (Mt, 20). Asumisneuvoja pyrkii tarkastelemaan asukkaan elämäntilannetta kokonaisuutena, eikä pulmia voida selvittää erillisinä. Esimerkiksi työttömyys ja kodittomuus ovat Haapasen mukaan ehdottomasti erottamattomasti yhteydessä toisiinsa. Kun ehkäistään asunnottomuutta, on helpompi lähteä työskentelemään myös mielenterveyden tukipalvelujen, päihdetyön ja työllistämisen kanssa. (Haapanen 2004, 19.) Asumisneuvojat ovat asiakkaiden tukena päihdeongelmien hoitoonohjauksessa sekä aktiivisina toimijoina kartoittamassa asiakkaan sen hetkistä tilannetta päihdeongelman suhteen.

Mielenterveysasiakkaiden yksi suurimmista pulmista on se, että heidät kotiutetaan laitoksista ja sairaaloista, mutta kyvyt itsenäiseen asumiseen ovat monasti riittämättömiä. Mielenterveysongelmaisten asukkaiden asumisen ongelmat ilmenevät usein koko elämänhallinnan alueella; ruoanlaitossa, talouden hallinnassa, asunnon siisteydessä, oman hygienian hoidossa ja vaatehuollossa (Haapanen 2004, 20). Monesti asukkaan mielenterveysongelmat pääsevät kehittymään niin pitkälle, että asukas ei enää kykene itsenäiseen asumiseen; vuokrat jäävät maksamatta, asunnon siisteydestä ei jakseta huolehtia ja asumishäiriöt lisääntyvät (Hietikko 2004, 7). Mielenterveyden häiriöistä kärsivät henkilöt eristäytyvät usein asuntoihinsa, jolloin ongelmat pääsevät helposti kasvamaan sellaisiksi ettei raskaampia hoitotoimenpiteitä enää voida välttää. Asumisneuvonnalla on kuitenkin mahdollisuus puuttua asiaan jo huomattavasti varhaisemmassa vaiheessa.

Yleisillä asuntomarkkinoilla päihteiden käyttöön liittyvät asumishäiriöt saattavat aiheuttaa hädätouhan ja lopulta hädän asukkaalle (Haapanen 2004, 21). Aineistostani käy hyvin ilmi se, kuinka sellaista päihdeongelmaista, jonka ei ole motivoitunut itsensä hoitamiseen, on vaikea auttaa olemassa olevilla resursseilla. Tällaisille asiakkaille on hyvin vähän jos ollenkaan sellaisia asumispaikkoja tarjolla, joissa päihteiden käyttö on sallittua, mutta joissa silti olisi apua saatavilla. Kuitenkin oman asunnon tulisi olla jokaiselle ihmiselle perusoikeus, josta ponnistaa kohti parempaa tulevaisuutta. Päihdeongelmaisten asukasryhmien kohdalla varhaisen puuttumisen merkitys korostuu. Varhainen puuttuminen asumisneuvonnan taholta voi säästää kiinteistöyhtiölle, asukkaalle itselleen sekä sosiaali- ja terveystoimelle aiheutuvia kustannuksia, joita asunnon huono hoito, häiritsevä asuminen ja asukkaan taloudellisen ja terveydellisen tilanteen heikkeneminen aiheuttavat (Hietikko 2004, 7). Asumisneuvoja joutuu erityisesti päihdeongelmaisten kohdalla sitouttamaan heitä tarjottuun apuun mahdollisuutena säilyttää asunto. Tämä on monissa tapauksissa osoittautunut ainoaksi keinoksi välttää hädät. (Hietikko 2004, 16.)

Kielteiseen asumiskiarteeseen näyttävät liittyvän oleellisesti toimeentulovaikkeudet, erityisesti rahan käyttöön liittyvä problematiikka sekä toimintakyvyn muutokset. Tietämättömyys yhdessä jaksamattomuuden kanssa voi heikentää elämäntilannetta ja johtaa kiarteeseen, jonka seurauksena myös asuminen vaarantuu. (Saarenpää 2005, 5.) Vuokranmaksuongelmien taustalla voi olla tukien väärinkäyttöä, tukien muuttuminen johon ei ole reagoitu, tukia ei ole haettu, kokonaisvaltaisen ymmärryksen puuttuminen omasta rahatilanteesta, uusavuttomuus, muut velat ja maksujen priorisointi, rahan käyttö (Sallasmaa 2006, 8).

Kaikki asiakkaat eivät ole autettavissa asumisneuvojen resursseilla, jolloin on tärkeää ohjata asiakas eteenpäin sopivan avun piiriin. Hankkeen asumisneuvojilla oli laaja tietämys kaupungissa toimivista erilaisista hoitotahoista; lisäksi asumisneuvoja oli usein yhtenä asiantuntijana mukana erilaisissa virkamies- ja yhteistyökokouksissa sekä asiakasyhteistyöpalavereissa. Asumisneuvojan palvelut eivät siis olleet irrallaan asiakkaan muista viranomais- tai hoitokontakteista, vaan yksi tärkeä linkki näiden välillä. Myös Hietikko (2004, 14) toteaa, että asumisneuvoja toimii linkkinä asukkaiden, kiinteistöyhtiön sekä virallisen ja epävirallisen sektorin palveluntarjoajien välillä. Hän voi tarvittaessa olla asiantuntija-apuna asumiseen liittyvissä kysymyksissä, kun selvitetään asukkaan tilannetta eri yhteistyötahojen kanssa. Usein vuokranmaksuvaikeuksien sekä järjestyshäiriöiden taustalta löytyy vaikeita elämänhallintaan liittyviä ongelmia, joiden ratkaisemiseen on jo olemassa lukuisia valmiita palvelujärjestelmiä, joiden piiriin asumisneuvoja voi ohjata asukkaita. Verkostoyhteistyö eri toimijoiden kesken on asumisneuvojan työssä oleellista. (Mt, 14.) Myös omassa aineistossani käy hyvin ilmi, että asumisneuvojat tekivät aktiivisesti työtä sen eteen, että he olivat perillä asiakkaan erilaisista viranomaisverkostoista. Asumisneuvojat osallistuivat aktiivisesti verkostopalavereihin ja tukivat sillä tavoin asiakkaan elämänhallintaa. Monesti ihmisellä, jonka elämänhallintataidot ovat puutteelliset, on vaikeuksia pysyä selvillä kaikista niistä organisaatioista ja auttamistahoista, joihin kuuluu.

Omassa aineistossani kahdella asiakkaalla ei aineistonkeruuhetkellä ollut omaa asuntoa, ja kontakti asumisneuvojan kanssa tapahtui joko tuttavien luona tai sosiaalikeskuksen tiloissa. Myös tällaisissa tilanteissa on hyvä pysähtyä pohtimaan asiakkaan elämäntilanteesta ja historiasta kumpuavia tarpeita sopivan asuinpaikan löytymisessä. Saarenpääkin (2005, 44) toteaa, että vuokra-asunnon hakemiseen liittyy paljon muutakin kuin hakemusten täyttämistä. Asunnon hakeminen on monisyinen prosessi, jossa pohditaan asumiseen liittyviä haaveita ja realistisia mahdollisuuksia suhteessa omaan tilanteeseen ja asumisen historiaan. Prosessissa kartoitetaan sopivaa aluetta, vuokranantajaa sekä itselle sopivaa asuntoa niin sijainniltaan, pinta-alaltaan kuin asuntotyyppiltään. Asunnon haussa täytyy ottaa huomioon omat taloudelliset mahdollisuudet ja yhteiskunnan asettamat reunaehdot. Voidaan pohtia etäisyyksiä palveluihin, hoitotahoon, ystäviin tai läheisiin. Huolellinen alkukartoitus vähentää asunnon vaihdon tarvetta sekä tukee asumisen onnistumista ja on näin ollen tärkeä osa asumisneuvojan ja asiakkaan välistä yhteistyötä. (Saarenpää 2005, 44.)

Asumisneuvojan työ näyttäytyy tutkielmassa myös tasapainoiluna paternalististen sekä asiakkaan vastuita ja velvollisuuksia korostavien työskentelytapojen välillä. Joissain tapauksissa on tärkeää vahvistaa asiakkaan omaa autonomiaa suhteessa omiin asioihinsa, ja taas toisaalta on myös sellaisia

tilanteita, joissa asiakkaan hyvinvoinnin kannalta on tarkoituksenmukaista käyttää enemmän holhoavia auttamisen keinoja. Esimerkiksi päihteiden ongelmakäyttäjille joudutaan asettamaan tiettyjä ehtoja asunnon saamiseksi ja heitä täytyy sitouttaa päihdehoitoon, jotta heille löytyisi asunto. Kun taas toisaalta vaikkapa asunnon huonon hoitamisen johdosta häätöuhan alle joutunutta asiakasta voidaan tukea psykososiaalisen tuen keinoilla, jotka vahvistavat asiakkaan autonomiaa ja parhaassa tapauksessa parantavat asiakkaan toimintakykyä sekä kykyä huolehtia asunnostaan. Ennaltaehkäisyn näkökulma voidaan nähdä erittäin tärkeänä kummankin keinon käyttämisessä asumisneuvojan työssä.

9 Lähteet

Asunnottomat 2014 (2015) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Selvityksiä 1/2015.

Backlund, Anna (2004) Selvitys sosiaalisen isännöinnin ja asumisneuvonnan kehittymisestä Suomessa. ASKE- projekti. Suomen Setlementtiliitto.

Beijer, Ulla (2007) Mortality, mental disorders and addiction: A 5 year follow-up of 82 homeless men in Stockholm. Nord J Psychiatry 61(5), 363–368.

Eskola, Jari & Suoranta Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimus- metodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu:

virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS- kustannus, 25–43.

Erkkilä, Elisabet & Stenius-Ayoade, Agnes (2009) Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Helsinki: SOCCA, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2/2009.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Gubrium, Jaber & Holstein, James A. (1994) Uusi etnografia ja elämän sosiaalinen rakentuminen. *Janus* (2)4, 352–361.

Gubrium Jaber & Holstein, James A. (1997) *The New Language of Qualitative Method*. New York/Oxford: Oxford University Press.

Gulcur, Layla, Padget, Deborah & Tsemberis, Sam (2006) Housing First Services for People Who Are Homeless With Co-occurring Serious Mental Illness and Substance Abuse. *Research on Social Work Practise* 16, 74–83.

Haapanen, Anu (2004) Vähemmän häättöjä. Kontulan kiinteistöt Oy:n asumisneuvojaprojektin 1999–2002. Tutkimuskatsauksia. 2004: 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Hassi-Nuorluoto, Laura (2000a.) Asunnottomuus viranomaistulkintoissa. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus, 154–166.

Hassi-Nuorluoto, Laura (2000b.) Vailla asuntoa 1999. Uudelleenjakoa, sivilisointia ja riskien hallintaa kasvukeskuksissa. Aiheita 10/2000. Helsinki: STAKES.

Hietikko, Merja (2004) Asumisneuvojalla säästöjä. Kontulan kiinteistöt Oy:n asumisneuvojaprojektin 1999–2002 arviointi. Tutkimuskatsauksia 2004: 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) *Tutki ja kirjoita*. 13. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirvilampi & Markku Laatu (toim.) *Toinen vääräyyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 141–155.

Hoppania-Pantsu, Pirjo (2007) Asumisneuvojatoiminta Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa vuosina 2002–2007. Jyväskylä Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki.

Hynynen, Raija (2005) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Helsinki: Suomen ympäristö 745. Ympäristöministeriö. Aunto- ja rakennusosasto

Johnson, Kurt & Les Whitbeck & Dan Hoyt (2005) Substance Abuse Disorders Among Homeless and Runaway Adolescents. *Journal of Drug Issues* 35(4), 799–816.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat: diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Juurinen, Päivi & Virtanen-Olejniczak (2008) Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Tuuli

Järvinen, Margaretha (1993) De nye hjemlose. Kvinder, fattigdom og vold. Holte: Forlaget SOCPOL

Järvinen, Margaretha (1992) Hemlöshetsforskning i Norden. Teoksessa Järvinen M & Tigerstedt C (red.) Hemlöshet i Norden, NAD- publication 22, 9–74.

Kallinen-Kräkin, Salme & Kärki, Jarmo 2004. Sosiaalityön luokitus- luonnos 2003. Väliraportti Sosiaalityön luokitus- projektista, asiakastyön luokitusluonnos ja ensimmäiset luokituksen testaustulokset. Aiheita 4/2004. Helsinki: STAKES

Karjalainen, Jouko (2010) Lainrikkajat asunto- ja työllisyyspolitiikan reunalla. Teoksessa Sakari Hänninen & Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino, 138–161.

Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (2011) Yhteisötyö ja rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Kananaja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 315–320.

Kettunen, Marko (2010) Asumisturvakeskus- Selvitystyö häätöjen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyn mahdollisuuksista, menetelmistä ja haasteista Helsingissä. Soccan työpapereita 2010:1.

Kettunen, Marko (2010) Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(4), 380–391.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino

Kvale, Steinar (1996) Interviews: An Introduction to qualitative research interviewing. California: Thousand Oaks.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1998) Asuntopolitiikka ja asunnottomuus Suomessa: toimet asunnottomien olojen parantamiseksi asunto- ja sosiaalipolitiikan osana 1960- luvulta 1990-luvulle.

Teoksessa Kärkkäinen, Sirkka-Liisa & Hannikainen, Katri & Heikkilä, Iiris (1998) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Stakes. Aiheita 8/1998. Helsinki.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1996) Homelessness in Finland. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Stakes. Jyväskylä: Gummerus.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa & Raivio, Kari (2001) Palvelujärjestelmä hylkii moniongelmaista sunnotonta. Dialogi 11(3), 20–21.

Lehtinen, Jarmo (2000) Mitä on asuntopolitiikka? Teoksessa Asuntopoliittinen tutkimus 1990-luvun Suomessa. Esitutkimus. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Lehtinen, Pirkko & Valtonen, Hannu (1997) Ennaltaehkäisevää etsimässä. Kuntaprojektin tutkimuksia. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997: 17. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö

Lehto Juhani (1990) Näkökulmia huono-osaisuuteen. Teoksessa Lehto, Juhani & Hänninen, Sakari (toim.) Näkökulmia huono-osaisuuteen 1. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 17/1990. Helsinki: sosiaalihuollitus

Lehtonen, Leena & Salonen, Joel (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 3/2008.

Lindén, Jarmo (2007) Asuminen. Kaikkihan siitä tietävät kaiken? Julkaisussa: Asumistaso. Muuttuvat asunto- ja kiinteistömarkkinat 2006–2007. Helsinki: Suomen asuntoliitto, Asuntoreformiyhdistys ja Suomen Asuntopolitiikka.

Linna, Tuula (2004) Häädön täytäntöönpano. Helsinki: Talentum.

Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.

Murto, Antti (2003) Asumisneuvonta- asukkaan ja asuinyhteisön tukena. Helsinki: Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=5680&lan=FI> Viitattu 14.2.2012-

Nimi ovela- palveluinnovaatiot pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisessä, hankesuunnitelma, 2010.

Nupponen, Terttu (1991) Raportti sosiaalisesta isännöinnistä Jyväskylän Kuokkalassa. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 48:1991. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pakarinen, Tuija (2011) Asunnotta aikuistuvat. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro- gradu tutkielma

Palosaari, Eija (2007) Lupa särkyä. Kriisistä elämään. Helsinki: Edita.

Pohjola, Anneli (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 11–31.

Raunio, Kyösti (2006) Syrjäytyminen. Sosiaalityön kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski: Gummerrus.

Rossi, Peter H. (1989) Down and Out in America: The Origins of Homelessness. Chicago: University of Chicago Press.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 29.02.2012.)

Saarenheimo, Päivi & von Hertzen, Heikki (1996) Asunnottomuus väheni Suomessa. Määrätietoinen työ tuo tuloksia. Suomen ympäristö 49. Asuminen. Ympäristöministeriö. Edit. Helsinki.

Saarenpää, Suvimaria (2005) Tallessa vai kotona? Hyvän mielen talo ry:n Asumisneuvonnan-projekti 2003-2005. Loppuraportti. Vaajakoski: Gummerrus

Sahlin, Ingrid (1996) På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt. Lund: Arkiv förlag.

Sallasmaa, Tiia (2006) Asumisneuvojaprojektin loppuraportti 1.4.2002–31.12.2006. Turku: Akseli kiinteistöpalvelut.

Salovaara-Karstu, Christa & Mutttilainen, Vesa (2004) Asuntohäädöt 2000-luvun Suomessa. Ulosoton rekisteritietoja ja vuokrasuhteen osapuolten kokemuksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 213. Helsinki. (<http://www.optula.om.fi/30329.htm>) (Viitattu 13.2.2012).

Stenberg, Sten-Åke & Kåreholt, Ingemar & Carrol, Eero (1995) The precariously Housed and the risk of Homelessness: A Longitudinal Study of Evictions in Sweden in the 1980s. Acta Sociologica, 38: 151–165. Scandinavian Sociological Assosiation.

Svedberg, Lars (1995) Marginalitet. Ett socialt dilemma. Lund: Studentlitteratur.

Syrjänen, Ensio (1991) Sosiaalinen isännöinti- yhteenvetoja ja johtopäätöksiä. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 48.

Tiitinen, Virpi & Pelvas, Pekka (2005) Asunnottomat 2004. Valtion asuntorahasto. Selvityksiä 8/2005. Helsinki.

Tiitinen, Virpi & Ikonen, Marja-Leena (2007) Asunnottomat 2006. Valtion asuntorahasto. Selvityksiä 6/2007. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2012) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tyler, Kimberly & Katherine Johnson (2006) Pathways In and Out of Substance Use Among Homeless-Emerging Adults. Journal of Adolescent Research 21(2), 133–157.

Valli, Raine (2007) Vastaaja asettaa tulkinnalle haasteita. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 198–212.

Varady, David P. & Schulman, Harry (2007). Social Disorders in the Early Stages of Public Housing Decline: A Helsinki Case Study. *Housing Studies*, 22(3), 313–332.

Vesanen, Pirjo (1993) Vanhanajan talonmiehestä kortteli-isännäksi. Asukaspalvelujen ja kiinteistönhoidon yhdistämismahdollisuuksia. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto, asuntotutkimuksia 3.

Vesanen, Pirjo & Tiitinen, Virpi (1998) Ongelmia asunnottomuuden vähentämisessä. Toimenpide ehdotuksia tilanteen parantamiseksi. Suomen ympäristö 210. Ympäristöministeriö. Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki.

Viirikorpi, Paavo (1990) Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 17/1990. Helsinki: sosiaalihuollitus

Wasserman, Jason Adam & Clair, Michael Jeffrey (2011) Housing Patterns of Homeless People: The Ecology of the Street in the Era of Urban Renewal. *Journal of Contemporary Ethnography* 40 (1), 71–101.

Wecroth, Antti (2007) Mitä merkitsee ”psykososiaalinen päihdehoidossa?” *Yhteiskuntapolitiikka* 72(4), 426–436

Ympäristöministeriö (2001) Asunnottomuuden vähentämisohjelma 2001-2003. Ympäristöministeriön moniste 73.

Elektroniset lähteet:

ASUNTO ENSIN. http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin Viitattu 5.2.2015

Kela.fi viitattu 21.8.2015

Rautajoki, Arto & Krook, Päivi & Pasto, Maarit & Ojapuska, Lotta & Romppala, Jenni (2014) Rakenteellinen sosiaalityö väli-Suomessa. SOS II- Hankkeen raportti. http://files.kotisivukone.com/sos-hanke.kotisivukone.com/rakenteellinen_sosiaalityo_vali-suomessa_20141.pdf viitattu 23.7.2015

Storhammar, Esa & Itkonen, Kari: Asumisneuvonta Jyväskylässä: toiminnan, tulosten ja vaikutusten arviointia. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu working paper N:o 372/2012 (verkkojulkaisu) Saatavilla <https://www.jyu.fi/jsbe/tutkimus/julkaisut/working-paper/wp372> viitattu 18.8.2015